

T.C

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ÇOCUK HAKLARI İÇERİKLİ ÇOCUK KİTAPLARINA
YÖNELİK BİR ÖZ İNCELEME**

Hüsna Elif YÜCEKÖK

İLKÖĞRETİM SINIF ÖĞRETMENLİĞİ EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç.Dr. Erdem HAREKET

KIRIKKALE-2023

T.C

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ÇOCUK HAKLARI İÇERİKLİ ÇOCUK KİTAPLARINA
YÖNELİK BİR ÖZ İNCELEME**

Hüsna Elif YÜCEKÖK

İLKÖĞRETİM SINIF ÖĞRETMENLİĞİ EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç.Dr. Erdem HAREKET

KIRIKKALE-2023

KABUL VE ONAY

Doç. Dr. Erdem HAREKET danışmanlığında Hüsna Elif YÜCEKÖK tarafından hazırlanan “ÇOCUK HAKLARI İÇERİKLİ ÇOCUK KİTAPLARINA YÖNELİK BİR ÖZ İNCELEME” adlı bu araştırma, jüri tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Üye (Danışman): Unvanı Adı SOYADI

Ana Bilim Dalı, Üniversite Adı

İmza.....

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Başkan: Unvanı Adı SOYADI

Ana Bilim Dalı, Üniversite Adı

İmza.....

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Üye: Unvanı Adı SOYADI

Ana Bilim Dalı, Üniversite Adı

İmza.....

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Tez Savunma Tarihi:/...../.....

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....
Unvanı Adı SOYADI
..... Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

-Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallarçerçevesinde elde ettiğimi,

-Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarınauygun olarak sunduğumu,

-Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynakgösterdiğimi,

-Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,

-Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

Bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Hüsna Elif YÜCEKÖK

20/12/2023

ÖZET

ÇOCUK HAKLARI İÇERİKLİ ÇOCUK KİTAPLARINA YÖNELİK BİR ÖZ İNCELEME

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sınıf Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Erdem HAREKET

ARALIK 2023, 98 sayfa

Bu araştırmada, çocuk hakları içerikli çocuk kitaplarının çocuk hakları bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda araştırmada, araştırmacı tarafından belirlenmiş 20 adet öykü kitabı incelenmiştir. Araştırma nitel araştırma metodu çerçevesinde betimsel desene sahiptir. Araştırmanın verileri doküman inceleme tekniği ile elde edilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda araştırma grubunu oluşturan eserler, çocukların sahip olduğu, yaşamsal, gelişimsel, korunma ve katılma hakları çerçevesinde söz konusu haklara yer verilme biçimlerinin nasıl olduğu, ayrımcılık esaslı unsurlara yer verilme biçimleri ve eserlerde yer alan ileti ve görsellerin çocuk hakları ile uygunluğu incelenmiştir. Araştırma sonucu incelenen kitaplarda; yaşama, sağlık beslenme, barınma, eğitim, dinlenme, oyun, eğlenme, bilgi edinme, ihmal ve istismardan korunma, ayrımcılıktan korunma, düşüncelerini özgürce ifade etme, karar alma gibi haklara sıklıkla yer verildiği tespit edilmiştir. Nitekim, bir isme sahip olma, vatandaşlık, aile ile birlikte yaşama, sevgi ortamında yetişme, din ve vicdan özgürlüğü, çocuk işçiliğinin önlenmesi, çocuğun yüksek yararı, özel hayatın gizliliği, özel gereksinimli bireylerin korunması gibi haklara daha az sıklıkta yer verildiği tespit edilmiştir. Ayrıca araştırma kapsamında incelenen eserlerde ayrımcılık esaslı içerikler değerlendirildiğinde, kitaplarda yer alan ifade ve görsellerin daha çok toplumda kalıplaşmış görüşleri pekiştirici nitelikte olduğu ifade edilebilir. Diğer taraftan düşük oranda, eserlerde kalıplaşmış yargıların dışına çıkıldığı tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında, eserlerde bulunan ifadelerin çocuk haklarına uygunluğu incelendiğinde, çocuk hakları ile örtüşmeyen ifadelerin sıklıkta olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda, incelenen çocuk öykü kitaplarında daha az sıklıkta

yer alan haklara (din ve vicdan özgürlüğü, çocuk işçiliği, özel hayatın gizliliği vb.) yer verilme düzeylerinin artırılması ve bu tematik kitapların çocuk hakları açısından zengin hale getirilmesi çerçevesinde önerilerde bulunulabilir.

Anahtar kelimeler: Çocuk, Çocuk Hakları, Çocuk Hikâye Kitapları, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi

ABSTRACT

AN OVERVIEW OF CHILDREN'S BOOKS ON CHILDREN'S RIGHTS

Kırıkkale University

Graduate School of Natural and Applied Sciences

Department of Classroom Education, Master's Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Erdem HAREKET

December 2023, 98 page

In this research, the aim is to examine children's books with a focus on children's rights in the context of children's rights. Within this scope, 20 storybooks selected by the researcher were examined in the study. The research adopts a qualitative research method with a descriptive design. The data for the research were obtained through document analysis technique. Content analysis method was used in the interpretation of the data. In this context, the works constituting the research group were examined in terms of how the rights related to vital, developmental, protection, and participation rights of children are presented, how elements based on discrimination are included, and the compatibility of the messages and visuals with children's rights. As a result of the research, it was determined that the examined books frequently address rights such as the right to life, health, nutrition, shelter, education, rest, play, entertainment, information, protection from neglect and abuse, protection from discrimination, freedom of expression of thoughts, and decision-making. Indeed, rights such as having a name, citizenship, living with the family, growing up in a loving environment, freedom of religion and conscience, prevention of child labor, the best interest of the child, privacy of private life, protection of individuals with special needs were less frequently addressed. Furthermore, when content based on discrimination in the examined works was evaluated, it can be stated that the expressions and visuals in the books mostly reinforce stereotypical views in society. On the other hand, it was determined that there is a low incidence of deviating from stereotypical judgments in the works. Within the scope of the research, when the appropriateness of expressions in the works to children's rights was examined, it was found that there are expressions that do not align with children's rights frequently. In this context, recommendations can be made to increase the levels of less frequently addressed rights (freedom of religion and conscience, child labor, privacy of private life, etc.) in the examined children's storybooks and enrich these thematic books in terms of children's rights.

Keywords: Child, Children's Rights, Children's Storybooks, United Nations Universal Convention On The Rights Of The Child

TEŞEKKÜR

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca, her konuda desteğini esirgemeyen, akademik hayatıma katkıda bulunan, akademik başarısında örnek teşkil eden değerli hocam ve aynı zamanda tez danışmanım Doç. Dr. Erdem HAREKET'e saygılarımı ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez çalışmalarım sürecinde her koşulda bana destek olan babam Mesut YÜCEKÖK'e ve eşim Muhammet Hakan YÜCEL'e sonsuz minnet ve teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT	IV
TEŞEKKÜR.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	VIII
TABLolar DİZİNİ	IX
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	IX
BÖLÜM 1	1
1. GİRİŞ	1
1.1.Araştırma Problemi	2
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Varsayımlar	7
1.5. Sınırlılıklar.....	7
1.6. Tanımlar	8
BÖLÜM II	9
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	9
2.1. Okuma Kültürü.....	9
2.2. Çocuk Kitapları	10
2.3. Çocuk Hakları.....	11
2.4. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi	17
2.5. Çocuk Hakları Eğitimi.....	19
2.6. Çocuk Kitaplarında Çocuk Hakları	21
2.7. İlgili Araştırmalar	23
2.7.1. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar	23
2.7.2. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar.....	23
BÖLÜM III	47
3. YÖNTEM	47

3.1. Araştırmanın Modeli	47
3.2. Araştırma Grubu.....	48
3.3. Veri Toplama Araçları.....	51
3.4. Verilerin Çözümlemesi.....	53
BÖLÜM IV	54
4. BULGULAR.....	54
4.1. “Küçük Adımlar” Eserine İlişkin Bulgular.....	54
4.2. “Çocukların Hakları Var” Serisine İlişkin Bulgular	57
4.3. “Çocuk Hakları” Serisine İlişkin Bulgular	60
4.4. “Bedenim Bana Ait!” Eserine İlişkin Bulgular	62
4.5. “Kırmızı Çizgi” Eserine İlişkin Bulgular	63
4.6. “Beni Rahat Bırak!” Eserine İlişkin Bulgular	65
4.7. “Kırılmayan Hayaller” Eserine İlişkin Bulgular.....	66
4.8. “Çocuk Olmaya Hakkım Var” Eserine İlişkin Bulgular	68
4.9. “Haklarını Bilen Çocuklar” Eserine İlişkin Bulgular	70
4.10. “Çocuğum Haklarım Var!” Eserine İlişkin Bulgular.....	71
4.11. “Çocuk Kitapları Serisi” Eserine İlişkin Bulgular.....	71
4.11. Çocuk Hakları İçerikli Eserlerde Ayrımcılık Esaslı Unsurlara Yer Verilme Şekillerine İlişkin Bulgular	72
4.11.1. “Küçük Adımlar” Eserinde Yer Alan Ayrımcılık Esaslı Unsurlara Yer Verilme Şekillerine İlişkin Bulgular.....	72
4.11.2. “Sihirli Çaydanlık” Eserinde Yer Alan Ayrımcılık Esaslı Unsurlara Yer Verilme Şekillerine İlişkin Bulgular.....	73
4.11.3. “Anne Ben Yapabilirim” Eserinde Yer Alan Ayrımcılık Esaslı Unsurlara Yer Verilme Şekillerine İlişkin Bulgular.....	74
4.11.4. “Hey Küçük!” Eserinde Yer Alan Ayrımcılık Esaslı Unsurlara Yer Verilme Şekillerine İlişkin Bulgular.....	74
4.11.5. “Kardeşlik Çemberi” Eserinde Yer Alan Ayrımcılık Esaslı Unsurlara Yer Verilme Şekillerine İlişkin Bulgular.....	75
4.11.6. “Bedenim Bana Ait!” Eserinde Yer Alan Ayrımcılık Esaslı Unsurlara Yer Verilme Şekillerine İlişkin Bulgular.....	76
4.11.7. “Beni Rahat Bırak!” Eserinde Yer Alan Ayrımcılık Esaslı Unsurlara Yer Verilme Şekillerine İlişkin Bulgular.....	77
4.11.8. “Kırılmayan Hayaller” Eserinde Yer Alan Ayrımcılık Esaslı Unsurlara Yer Verilme Şekillerine İlişkin Bulgular.....	78
4.11.9. “Yeşil Sahanın Özgür Kızı” Eserinde Yer Alan Ayrımcılık Esaslı Unsurlara Yer Verilme Şekillerine İlişkin Bulgular.....	78

4.12. Çocuk Hakları ile Örtüşen/Örtüşmeyen İleti Bilgilerine Yer Verilme Şekillerine İlişkin Bulgular	80
4.12.1. Çocuk Hakları İle Örtüşen İletilere İlişkin Bulgular	82
4.12.2. Çocuk Hakları İle Örtüşmeyen İletilere İlişkin Bulgular.....	82
BÖLÜM V	83
5.TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	83
KAYNAKÇA	88

KISALTMALAR

BMÇHS	Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi
İHDE	İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi
İHTÖ	İnsan Hakları Eğitimi Tutum Ölçeği
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Araştırma Kapsamında İncelenen Kitaplar	49
Tablo 2. Küçük Adımlar Hikayesinde Çocuk Haklarına Yer Verilme Biçimleri	55
Tablo 3. Çocukların Hakları Var Hikâye Serisinde Çocuk Haklarına Yer Verilme Biçimleri.....	58
Tablo 4. Çocukların Hakları Hikâye Serisinde Çocuk Haklarına Yer Verilme Biçimleri.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Tablo 5. Bedenim Bana Ait! Hikayesinde Çocuk Haklarının İşleniş Biçimi	62
Tablo 6. Kırmızı Çizgi Hikayesinde Çocuk Haklarının İşleniş Biçimi	64
Tablo 7. Beni Rahat Bırak! Hikayesinde Çocuk Haklarının İşleniş Biçimi	65
Tablo 8. Kırılmayan Hayaller Hikayesinde Çocuk Haklarının İşleniş Biçimi	67
Tablo 9. Çocuk Olmaya Hakkım Var Eserinde Çocuk Haklarının İşleniş Biçimi.....	68
Tablo 10. Haklarını Bilen Çocuklar Eserinde Çocuk Haklarının İşleniş Biçimi.....	70
Tablo 11. Çocuk Kitapları Serisinde Çocuk Haklarının İşleniş Biçimi.....	71
Tablo 12. Çocuk Hakları ile Örtüşen/Örtüşmeyen İletilere Yer Verilme Durumlarına	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Küçük Adımlar Eserinde Bulunan “Sessizlik” Metninden Bir Kesit (S.35)	57
Şekil 2. Çocukların Hakları Var Serisi “Kardeşlik Çemberi” Eserinden Bir Kesit (s7)	59
Şekil 3. Çocukların Hakları Var Serisi “Kardeşlik Çemberi” Eserinden Bir Kesit (s.47).	59
Şekil 4. Minik Korsanlar Eserinden Bir Kesit (s.18)	61
Şekil 5. Bedenim Bana Ait Eserinden Bir Kesit	62
Şekil 6. Bedenim Bana Ait Eserinden Bir Kesit	63

Şekil 7. Bedenim Bana Ait Eserinden Bir Kesit	63
Şekil 8. Kırmızı Çizgi Eserinden Bir Kesit (s.12)	64
Şekil 9. Kırmızı Çizgi Eserinden Bir Kesit (s.16)	65
Şekil 10. Beni Rahat Bırak! Eserinden Bir Kesit (s.20)	66
Şekil 11. Kırılmayan Hayaller Eserinden Bir Kesit (s.9).....	68
Şekil 12. Çocuk Olmaya Hakkım Var Eserinden Bir Kesit (s.6).....	69
Şekil 13. Çocuk Olmaya Hakkım Var Eserinden Bir Kesit (s.15).....	69
Şekil 14. Haklarını Bilen Çocuklar Eserinden Bir Kesit (s.12).....	70
Şekil 15. Çocuğum Haklarım Var! Eserinden Bir Kesit (s.67).....	71
Şekil 16. Uçan Tekerlekli Sandalye Eserinden Bir Kesit (s21).	72
Şekil 17. Küçük Adımlar Eserinden Bir Kesit (s12).....	73
Şekil 18. Sihirli Çaydanlık Eserinden Bir Kesit (s8).....	73
Şekil 19. Anne Ben Yapabilirim Eserinden Bir Kesit (s32).....	74
Şekil 20. Hey Küçük Eserinden Bir Kesit (s36)	75
Şekil 21. Kardeşlik Çemberi Eserinden Bir Kesit (s8,s9).....	75
Şekil 22. Bedenim Bana Ait Eserinden Bir Kesit	76
Şekil 23. Bedenim Bana Ait Eserinden Bir Kesit	76
Şekil 24. Beni Rahat Bırak Eserinden Bir Kesit(s7).....	77
Şekil 25. Beni Rahat Bırak Eserinden Bir Kesit (s8, s9)	77
Şekil 26. Kırılmayan Hayaller Eserinden Bir Kesit (s5).....	78
Şekil 27. Yeşil Sahanın Özgür Kızı Eserinden Bir Kesit (s9).....	79
Şekil 28. Yeşil Sahanın Özgür Kızı Eserinden Bir Kesit (s16).....	79

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Çocuklar toplumun vazgeçilmez bir parçasıdır (Hareket & Kartal, 2021). Toplumlar kültürel değerlerini çocuklar aracılığı ile geleceğe taşırlar. Nitekim geçmiş senaryolar incelendiğinde, çocuğun korunmaya muhtaç bir varlık olarak görüldüğü dönemler bulunmaktadır. Bu görüş çocuğun hukuki olarak korunması gerektiği düşüncesini akla getirmiş ve çocuğa yönelik hukuki belgelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Söz konusu hukuki belgelerin en önemlisi olan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi, çocuğun korunmaya muhtaç bir varlık değil, haklara sahip aktif bireyler olarak var olduğunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte çocuğa ve çocukluğa ilişkin bakışın değişmeye başladığı ifade edilebilir. 20.yüzyılda daha görünür hale gelen “çocuk” kavramına ilişkin çalışmalar yapılmaya başlamış ve günümüzde devamını sürdürmektedir.

Çocuk, doğumundan itibaren haklara sahiptir ve yalnızca geleceğin değil, ulusal sınırlarının ötesinde bugünün vatandaşı olarak görülmelidir (Rinaldi, 2020). Hem geleceğin hem de bugünün vatandaşı olarak çocuğun, haklarının bilincinde bir birey olarak yetişmesi oldukça önemlidir. Çocuğun, erken yaşlardan itibaren haklarının bilincinde olması ileride sahip olduğu hakların koruyucusu olan bireyler olarak gelişmelerini sağladığı ifade edilebilir (Washington, 2010). Toplumun geleceği, çocukların iş birliğine dayalı formlar oluşturma ve bu formlara katılma, aynı zamanda toplumsal sorunlara çözümler bulma becerisine bağlı olmakla birlikte, söz konusu bireyleri vatandaşlık konusunda eğitmek gerekmektedir, böylece hayatlarının ilerleyen dönemlerinde ciddiyetle, yerel ve küresel bağlamda sorun çözme olasılıklarının artacağı ifade edilmektedir (Kim, 2013).

Çocukların, toplumda etkin vatandaşlar olarak yer almalarını sağlamada, çocuk haklarının bilincinde olmaları oldukça önemlidir. Bu noktada çocuk hakları eğitimi ve söz konusu eğitimin niteliği üzerinde durulması gerekmektedir. Çocuklara çocuk haklarını benimsetmede farklı araçlar kullanılabilir. Bunlardan birisi de çocuk kitapları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çocukların deneyimleme, bilgi edinme, farklı kültürleri tanıma, geçmiş ve gelecek hakkında yorumlama yapma ve kitaplarda söz konusu olan konuya ilişkin çıkarımda bulunabilmede, bunun yanında kendini sevme, topluma faydalı ve yaşamdan tat almada, çocuk kitaplarının etkili olduğu ifade edilebilir (Kepenekçi & Aslan, 2011). Bununla birlikte, çocuk kitapları, çocuklarda davranış kazandırmada oldukça etkili bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Todres ve Higinbotham (2013), ahlaki dünya anlayışına katkıda bulunan yazınların, çocuk edebiyatında da çocukların sosyal beklentilerinin oluşmasına ve kendi özel hak ve sorumluluklarına yönelik bir anlayış çerçevesi çizmesine yardımcı olduğunu ifade etmektedirler. Bu noktada hak eğitimi süreçlerinde de kitaplardan yararlanılabileceği söylenebilir. Diğer taraftan, içeriği çocuk hakları temalı olan çocuk kitaplarının ne denli çocuk haklarını yansıttığına ilişkin çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bu kapsamda, araştırma bağlamında çocuk haklarını konu alan çocuk kitaplarının çocuk hakları çerçevesinde incelenmesi üzerinde durulmaktadır.

1.1. Araştırma Problemi

Çocuk hakları kavramı, çocuğa öğretilmesi bakımından Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi tarafından yetişkinlere verilmiş bir sorumluluktur. Bir birey olarak çocuğun, haklarının ve sorumluluklarının, aynı zamanda diğer bireylerin sahip olduğu hakları tanınması ve benimsemesi oldukça önemlidir. Bu kapsamda toplumlar çocuğa, çocuk hakları bilinci kazandırmaya yönelik birtakım yollar izlemektedir. Gerek örgün eğitim kapsamında gerek günlük yaşam akışında çocuğun, kendi sahip olduğu hakları içselleştirmesi ve uygulaması açısından imkân sunulması oldukça önemlidir.

Günümüzde çocuklar, erken yaşlardan itibaren gerek yazılı gerek sesli gerekse görsel olarak tasarlanmış eserler yolu ile birçok değer ve davranışı kazanma eğilimindedirler. Bu noktada, çocuk hakları kavramını çocuklara benimsetme

çerçevesinde kaleme alınmış çocuk kitapları bulunmaktadır. Söz konusu kitapların çocuk haklarını yansıtma durumları ise araştırmaya değer bir konu olarak görülmüş ve çeşitli araştırma konuları altında incelenmiştir. Resimli çocuk kitaplarının çocuk haklarını (yaşamsal, gelişimsel, korunma ve katılım hakları bağlamında) yansıtma durumları (Kahraman, Kartal ve Yıldız, 2020), çocuk kütüphanelerinde bulunan çocuk kitaplarının, çocuk hakları açısından incelenmesi (Sarı, 2019), 100 temel eserin çocuk hakları bağlamında değerlendirilmesi (Türkyılmaz ve Kuş, 2014) gibi çalışmalar yapılarak esasen “çocuk hakları” kavramının çocuk kitaplarında nasıl yansıtıldığı ve sıklıkla hangi kategorilerde toplandığı hususları ele alınmıştır. Ancak yapılan çalışmaların birçoğunda incelenen eserler “çocuk kitapları” olarak ele alındığı ifade edilebilir. Nitekim “çocuk hakları içerikli çocuk kitapları” kategorisinde yer alan kitapların incelemeye alındığı çalışma yok denecek kadar azdır. Bu bağlamda, yapılan bu çalışma, çocuk hakları içerikli çocuk kitaplarının, çocuk hakları kavramına ne denli hâkim oldukları, kitaplarda bulunan içeriklerin konuyu yansıtma biçimlerinin nasıl olduğu, yer alan görsellerin çocuk haklarına uygunluğunun nasıl olduğunu araştırmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, araştırmanın problemi “çocuk hakları içerikli çocuk kitaplarının, çocuk hakları bağlamında incelenmesi” olarak ifade edilebilir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada çocuk hakları temalı çocuk öykü kitaplarında, çocuk hakları kapsamına ne derece ve ne şekillerde yer verilmiş olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsam doğrultusunda aşağıda yer verilen alt problemlere yanıt aranmıştır:

- İncelenen çocuk hakları temalı öykü kitaplarında, çocuğun yaşamsal haklarına yer verilme durumu nasıldır?
- İncelenen çocuk hakları temalı öykü kitaplarında, çocuğun gelişimsel haklarına yer verilme durumu nasıldır?
- İncelenen çocuk hakları temalı öykü kitaplarında, çocuğun korunma haklarına yer verilme durumu nasıldır?

- İncelenen çocuk hakları temalı öykü kitaplarında, çocuğun katılım haklarına yer verilme durumu nasıldır?
- İncelenen çocuk hakları temalı öykü kitaplarında ayrımcılık esaslı içeriklere yer verilme durumları nasıldır?
- İncelenen çocuk hakları temalı öykü kitaplarında, çocuk haklarına uygunluk göstermeyen içeriklere yer verilme durumları nasıldır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Çocuk, toplumun geleceğini yansıtmaktadır. Bütün gereksinimleri doğru karşılanan, gelişimsel uyarıcılarla etkileşim kuran, eğlenen ve en önemlisi sevilen çocuklar, gelecekte topluma pozitif etki eden bireyler olarak var olacaklardır. Topluma yön veren bireyler, dili etkin kullanan, kendini doğru ifade eden, empati kurabilen, toplumsal kuralların ve kendi haklarının bilincinde olan bireyler olarak ifade edilebilir. Tüm bu nitelikleri çocuğa kazandırmada okul, aile ve çevre faktörü dışında kitaplar oldukça etkili bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kitaplar insan hayatında oldukça önemli bir yere sahiptir. İnsanlar öğrenme, eğlenme, vakit geçirme amaçları güderek kitaplara gereksinim duyabilirler. Aynı durum çocuklar içinde geçerlidir. Özellikle çocuklarda, alışkanlık kazandırma, karakter gelişimi, değer eğitimi ve çeşitli birçok alanda öğrenme etkinliği gerçekleştirmek adına çocuk kitapları kullanılabilir. Çocuklar kitaplarda, kendilerini maceranın bir parçası olarak görebilir. Bu durumda çocuk, hikâyeye söz konusu olan yaşantıyı deneyimlemiş ve olaya ilişkin çıkarımlarda bulunmuş olacaktır. Çocuklar için hazırlanmış yazınlar dış kapak görüntüsü başta olmak üzere, kitabın büyüklüğü, yazı puntoları, iç resimler ve olay akışı, anlatım gibi unsurların hepsi göz önünde bulundurularak çocuk için üretilmiş olmalıdır.

Çocuk öğrenmede en açık dönem olan erken yaş çağında, kazandırılması istenen davranışları çevresel uyarıcılarla kazanması oldukça etkilidir. Bu noktada, çocuklara etkili bir uyarıcı olan kitaplardan yararlanmak oldukça faydalı olacaktır. Çocukta kazandırılması istenen davranışları içeren konuya yönelik hazırlanmış kitapların, söz

konusu beceri ve davranışları etkili bir biçimde ve çocuğa uygun içerikte işlenmesi oldukça önemlidir. Buna paralel olarak çocuğa deneyimlemesi istenilen davranışı içeren kitabı tercih etmek, söz konusu istendik davranışı oluşturmada oldukça etkili olacaktır.

Çocuğa kazandırılması gereken en önemli becerilerden birisi, çocuğun kendi haklarının farkında olmasıdır. İnsan hakları eğitimi, çocuk hakları eğitimi ile başlamaktadır ve erken yaşlardan itibaren çocuğun kavraması gerekmektedir. Çocuk kendi haklarını öğrenirken ve benimserken, haklarını savunmasını ve farkındalık sahibi olmasının da önemli olduğunu ifade edilebilir. Hareket ve Leblebici (2023), çocuklara özgü haklar olarak kalıplaşan çocuk hakları kavramının, esasen insan hakları çatısında her bireyin doğumundan itibaren sahip olduğu vazgeçilmez haklar olduğunu belirtmektedir. Bu görüşe paralel olarak Birleşmiş Milletler, çocuklara insan hakları eğitimi sürecinin ilk aşamada ilk ve orta öğretimi kapsadığını ve söz konusu sürecin sağlanması gerektiği ifade edilmektedir (Quennerstedt, 2022). Ersoy (2011), çocukların, çocuk haklarını öğrenirken, paralel olarak insan haklarını da öğrendiklerini ifade etmektedir. Bir birey olarak çocuğun haklarının bilmesi, gelecek yaşantısında, toplumsal yaşamda aktif birey olarak yaşamını sürdürmesinde oldukça etkilidir. Bu görüşü destekler nitelikte Balbağ, Gültekin ve Bayır (2016), haklarını bilen çocukların gelecekte etkin vatandaşlar olacağını ifade etmektedir.

Ülkelerin çağdaş uygarlıklar seviyesine ulaşmalarında, oluşturdukları toplumlar oldukça önemlidir. Bu toplumu oluşturanlar ise maddi ve manevi olarak nitelikli yetiştirilmiş bireylerdir. Kaliteli bir toplum oluşturma amacı güdülen bir yerde çocuk yetiştirme oldukça önemlidir. Çocukluk döneminde başlayan geleceğin yetişkinini oluşturma çalışmaları ne kadar nitelikli olursa çocukta o denli iyi yetişmiş olacaktır. Nitekim çocuklar yalnızca geleceğin değil şu anında aktif vatandaşları olarak görülmektedir (Quennerstedt & Quennerstedt, 2014). Bu noktada toplumlara çocuk yetiştirmede önemli sorumluluklar düşmektedir. Çocukların gelişimini, eğitimi ve ihtiyaçlarını önemseyen toplumlar, şüphesiz gelişmiş ülkeler olarak karşımıza çıkacaktır.

Çocukların gelişiminde ve yetiştirilmesinde sorumluluğun toplumlara verilmesi, çocuğun toplum tarafından korunmasına zemin hazırlamış ve bu noktada çocuk hakları kavramı ortaya çıkmıştır. Çocuk hakları, yetişkinler tarafından önemsenmesi

ve kabul edilmesi gerektiği kadar çocuklar tarafından da öğrenilmesi ve yaşantılarında aktif kullanmaları gereken bir kavram ve uygulamadır. Çocuklar kendi haklarının bilincinde yetiştirilmelidir, çocuk hakları, insan hakları çerçevesinde yer almaktadır. Kendi haklarını bilen bireylerin oluşturduğu toplum, demokratik bir toplum olarak karşımıza çıkacaktır. Söz konusu toplumda yaşayan insanlar ise başkalarının haklarına ve fikirlerine saygı duyan bireyler olarak yerlerini alacaklardır. Bu bağlamda çocuk hakları ve çocuk haklarının hem çocuklar hem de yetişkinler tarafından benimsenmesi, toplumsal dokunun niteliğini belirleyen bir unsur olacaktır.

Çocuklara, haklarını öğrenme ve öğretme sürecinde çeşitli öğretim uygulamalar ve araçlar kullanılabilir. Bu araçlardan birisi şüphesiz çocuk kitaplarıdır. Çocuk kitapları, çocuklara farklı macera ve yaşantılar sunarken, aynı zamanda onlara kitapta işlenen yaşantılar yoluyla çeşitli kazanımlar sunmaktadır. Nitekim sunulan kazanımların, içeriğe ve çocuğa yönelik ne denli uygun olduğu oldukça önemlidir.

Kitaplar vermek istediği kazanıma yönelik doğru işlenmelidir. Çocuk haklarını konu alan kitaplarda amaç, çocukları kendi hakları konusunda bilgilendirmek ve yaşantılarında nasıl uygulamaları gerektiği hususunda deneyimler sunmaktır. Bu noktada çocuk haklarını konu alan kitapların da çocuk haklarına uygun özellikler taşıması oldukça önemlidir.

Konuya ilişkin ulaşılabilen araştırmalar incelendiğinde kitapların, çocuklara davranış kazandırmada etkili olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda çocuklar için hazırlanan kitapların, çocuğun yaş ve seviyesine uygun olması oldukça önem taşımakla birlikte, çocuk haklarına uygun içerikte yazılmış olması da bu denli önemlidir. Çocuklar için yazılmış bütün kitaplar, çocuk haklarına uygun nitelikte olmalıdır.

Bu bağlamda, yapılan bu araştırma sayesinde, çocuk haklarını konu alan kitaplara çocuk hakları çerçevesinde bir bakış sergilenecektir. Çalışma kapsamında çocuk haklarına ilişkin yazılmış çocuk kitaplarında, çocuk haklarının işlenişine, görsel unsurların uygunluğuna dair konulara ışık tutulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın çocuk kitabı yazarlarına, çocuk haklarını konu alan yeni bilimsel çalışmalara kaynak olacağı düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

- Araştırma kapsamında kullanılan dokümanların tarafsız bir yaklaşımla seçildiği varsayılmıştır.
- Araştırma konusu ile bağlamsal olarak uygun içeriklere sahip kitapların tespit edilerek seçildiği varsayılmıştır.
- Araştırma süresince yürütülen analizlerde araştırmacının objektif ve tarafsız davranış sergilediği varsayılmıştır.
- Verilerin geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmıştır.
- Veri elde etmede kullanılan yöntemlerin araştırma içeriğine uygun olduğu varsayılmıştır.
- Araştırma kapsamında kullanılan veri analiz yönteminin kitapları incelemede yeterli olduğu varsayılmıştır.
- Veri elde etmede kullanılan yöntemlerin yeterli olduğu varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

- Kitap incelemelerinde, araştırmacı tarafından seçilen ve çocuk hakları temasında olduğu belirlenen 20 adet kitap incelenmiştir.
- Kitap incelemelerinde, çocuk hakları içerikli eserler bağlamında, çocuk haklarının incelenmesinde elde edilen bulgular, incelenen eserler çerçevesinde genellenebilirliği sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Çocuk: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesinin 1. Maddesinde “çocuk” tanımı “18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır.” şeklinde yapılmıştır.

Hak: Bireyin talepte bulunabileceği ve uygulayabileceği yetkiler bütünüdür (Çüçen, 2003).

İnsan Hakları: İnsanın, yalnızca insan olarak sahip olduğu bütün temel ihtiyaç ve gereksinimlerini karşılayan haklardır.

Çocuk Hakları: İnsan hakları çerçevesinde kavramsallaşmış olan çocuk hakları, çocuğu yetiştikenden ayırmada önemli olduğu ifade edilmiştir (Erbay, 2021, s:1). Dirican (2018), çocuk haklarını, çocuğun korunmaya ve yetiştirilmeye muhtaç olması açısından gerek duyulan hakları olarak tanımlamıştır. Hareket (2020), çocuk haklarının, bir insan olan çocuğun, özgürlük alanlarının tümünü yansıttığını ifade etmektedir.

Çocuk Hakları Eğitimi: Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesinde bulunan hakların, gözetildiği ve bu haklara saygı duyulan çerçevede öğretilmesi durumudur (Covell, 2007).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi: Çocuk haklarının ulusal kapsamda yaygınlaştırılması ve güvence altına alınması, çocukların daha yaşanabilir şartlarda hayat sürmelerine ilişkin fırsatların sunulmasının bir takım ön koşullar ile sağlanabileceği düşüncesi ile hazırlanmış ve sözleşmeye taraf ülkeleri ciddi sorumluluk yükleyen bu sözleşme, çocuk hakları bağlamında oldukça kapsamlıdır. (Hareket, 2015).

BÖLÜM II

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde çocuk hakları ve çocuk kitaplarına ilişkin olarak alanyazında yer alan bilgiler bağlamında kuramsal bir çerçeve sunulmuştur.

2.1. Okuma Kültürü

Okuma kültürü, kişinin üretme yetilerini etkileyen en temel faktörlerdendir. Çocuklarda erken çocukluk döneminden itibaren okuma kültürü kazandırılması gereken bir süreçtir (Samur, 2017). Nitekim Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi (BMÇHS)'nin 17/c maddesinde “Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler.” deyişi bulunmaktadır. Bu ibareye paralel olarak, çocuklarda okuma alışkanlığı kazandırılması ve çocuğun kitaba ulaşmasının sağlanması bu belge ile güvenceye alınmıştır.

Okuma, entelektüelleşmeyi ve duygusal gelişimi etkileyen önemli bir faktördür (Palani, 2012). Çocuklarda duygusal ve zihinsel gelişimin desteklenmesi bununla birlikte yaratıcılığının güçlenmesi gibi becerilerinin gelişmesinde görsel ve yazınsal okuma oldukça önemlidir. Okuma alışkanlığı kazandırılması, çocuklarda erken yaşlardan itibaren çaba gösterilmesi ve üzerinde durulması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, düşünme, muhakeme yeteneği kazanma, empati gibi yetilerin kazandırılmasında kitapların oldukça etkili olduğu ifade edilebilir. Nitekim kitaplarda söz konusu olan olaylar, kahramanlar, bireyleri kendileriyle içselleştirmelerine olanak sağlamaktadır. Bireyler aktif okuma süreçlerinde karakteri benimseyerek, olayları içselleştirebilmektedirler. Bununla birlikte farklı yaşantıları, hayal gücü ile deneyimleme imkânı sunmaktadır.

Bireylerde okuma, bir aktivite olarak değerlendirildiğinde özellikle çocuklarda yeni maceralara atılma, resimlerde yolculuk yapma gibi duygular tattırđında okuma eylemi, zevk alma ve eğlenme aktivitesi olarak karşımıza çıkacaktır. Bu kapsamda üretilen kitapların nitelikleri oldukça önem taşımaktadır.

2.2. ocuk Kitapları

Küçük yaşlardan itibaren kazandırılması gereken söz konusu okuma kültürünün tetikleyicisi olan ve çocuklara sunulması gereken ocuk kitapları, çocukların kendilerini ifade etme yetilerinin ve yaratıcılıklarının gelişmesini sağlamaktadır. ocuk, dünyayı algılaması, yorumlaması ve düşlemesi ile yetişkinlerden oldukça farklıdır. Bu noktada çocuklara yönelik hazırlanan kitaplarında çocuğa uygun içeriklere, anlatımlara ve görsellere sahip olması gerekmektedir. Çocuğun etkileşimde bulunduğu kitap, çocuğun sanatsal, duygusal ihtiyaçlarına hitap ederken aynı zamanda çocuğu eğlendirmeli ve pozitif yönlü davranışlar edinmesine olanak sağlamalıdır.

Çocukluk döneminden itibaren yazınlar, çocuğun hayatı öğrenmesini, farklı yaşantıları gözlemlemesini, insanın gerçekliklerini öğrenme ortamı oluşturur (Erkmen, 2017). Çocuklar etkileşimde buldukları kitaplarda geçen ana kahraman rolüne bürünerek, olaylarda davranış sergileyebilir, ana karakteri örnek alabilmektedirler. Bu düşünceye paralel olarak, çocuklar için kaleme alınmış kitaplarda yer alan karakterler, çocuğa bazı mesajlar verme ve karakter gelişimi sağlamada etkili olduğu ifade edilmektedir (Yılmaz, 2016). Bu noktada çocukları uyarıcı nitelikte bulunan kitapların, ilk aşamadan itibaren çocuğa göre tasarlanması ve kaleme alınması, aynı zamanda içerikte sunulan ifadelerin doğru işlenmesi ve yansıtılması, yazım aşamasında önem taşırken, halihazırda kaleme alınmış ve basılmış kitapları da çocuğa sunarken doğru seçilmesinin oldukça önemli olduğu ifade edilebilir.

2.3. Çocuk Hakları

Geçmişten günümüze “çocuk” kavramı toplumlara ve zamana bağlı olarak farklı birçok şekilde tanımlanmaya çalışılmıştır. Çocuğa ve çocukluk kavramına yönelik yapılan açıklamalar birtakım gelişmelerin ve değişmelerin etkisi altında yenilenen bir kavram olarak günümüze kadar gelmiştir (Hareket ve Altıok, 2020). Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi’nin birinci maddesinde çocuk şu şekilde tanımlanmıştır “18 yaşına kadar her insan çocuktur.”. Karadoğan (2019), çocuğu, henüz bedensel ve sosyal olarak olgunluğa erişmemiş birey olarak tanımlamıştır.

17. Yüzyıl öncesinde çocuklar, anne babalarına yardım ederek ya da çırak olarak erişkinlerin beraberinde yer alıyorlardı (Karadoğan, 2019). Orta çağlarda ise küçük yetişkinler olarak gerek giyim tarzları gerek davranışları ile tıpkı yetişkinleri andırdıkları bilinmektedir. Modern çocukluğun temelleri 19.-20. yüzyıllar arasında atılmaya başlanmıştır. Bu çerçevede teknolojik gelişmelerin başladığı, birtakım özgürlüklerin ve bilimsel çalışmaların yapıldığı döneme denk geldiği ifade edilebilir. Hareket (2015), Avrupa modernleşme döneminde, çocuğa dair anlayışın oluşmaya başladığını ve çocuğun gelişime, korunma ve pozitif ayrımcılığa gereksinim duyan, eğitilmeye açık ve hassas duyu dünyasına ve geniş hayal gücüne sahip bireyler olarak görüldüğünü ifade etmiştir.

Çocukların küçük yetişkinler olarak tanımlandığı, ağır işlerde çalıştırıldığı, uygun olmayan bir takım baskı ve davranışlarla karşı karşıya kaldığı dönemler bulunmaktadır. Bu durum veya durumlar çocukların toplum tarafından korunmasını ve ihtiyaçlarının karşılanmasının gerekli olduğu söylemlerini ortaya çıkarmıştır. Hukuki olarak ‘çocuk hakları’ terimi 21. Yüzyılda ortaya çıktığı ifade edilebilir. Batı’da yayılan hümanist düşünceler ve Fransız ihtilali çocuklarında kendilerine özgü haklarının olabileceği düşüncesini ortaya çıkarmıştır (Dirican, 2018).

Hareket (2015), çocukların maruz kaldıkları olumsuz koşulların çocuk haklarını gözetme yolunda gelişme sağlandığını ve bu anlamda yapılan gelişmeleri ulusal ve uluslararası belgelerle ortaya çıkarıldığını ifade etmektedir. Bu belgeler aşağıdaki gibi özetlenebilir;

❖ Washington Kararları

1919 yılında çocuğun korunması amacıyla Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Washington'da toplanmış ve çocuk işçiliği ve çocuk işgücünün istismarı konularında çocukların haklarının gözetilmesi üzerine bazı kararlar alınmıştır. Alınan kararlar şu şekildedir:

- 14 yaşından küçükler işe sokulmamalıdır.
- 15 yaşından küçük çocukların geceleri işyerlerinde çalışmaları yasaklanmalıdır.
- Daha büyük çağıdaki çocukların çalışmaları günde 8, haftada 48 saatten fazla olmamalı, az olmalıdır.

❖ Çocuk Hakları Cenevre Bildirisi

Birinci dünya Savaşı sonrası hazırlanmış bu bildirge, önsöz ve beş ilkeden oluşmaktadır. 1924 yılında çocukların korunması, yetişkinlerden ayrı olarak tutulması, her türlü istismardan korunması ve bazı haklara sahip olduklarına değinen ilk evrensel belgedir. Belge, ilk kez çocuk haklarını uluslararası düzeyde koruma altına almıştır. Bildirge kapsamında çocukların sağlıklı ortamlarda yaşamlarını sürdürmeleri, tehlike anında çocuklara öncelik tanınmasını vurgulamaktadır. Nitekim, 1939 yılında II. Dünya Savaşının başlamasıyla birlikte Milletler Cemiyeti görevini yerine getiremez hale gelmiş ve Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi aktifleşmeden geçerliliğini yitirmiştir (Hareket, 2015).

Sözleşme bağlamında yer alan maddeler şu şekildedir:

- 1) Çocuk bedensel ve ruhsal bakımdan doğal biçimde gelişmesine olanak sağlayacak koşullar içinde bulundurulmalıdır.
- 2) Acıkan çocuk beslenmeli, hasta çocuk tedavi edilmeli, fikren geri kalmış çocuk eğitilmeli, yoldan çıkmış çocuk yola getirilmeli, terk edilen çocuklar korunmalıdır.

- 3) Herhangi bir felaket anında öncelikle çocuğa yardım yapılmalıdır.
- 4) Çocuk hayatını kazanabilecek hale getirilmelidir ve her türlü istismara karşı korunmalıdır.
- 5) Çocuk yeteneklerini kardeşlerinin hizmetine adayacak bir ruh ve düşünce içinde yetiştirilmelidir.

❖ Çocuk Hakları II. Cenevre Bildirisi

1948 yılında “bütün dünya milletlerini birbirine bağlamak amacıyla “Cenevre Beyannamesi” nin yeniden hayat bulmasına yönelik talebi üzerine imzalanmıştır. Bununla birlikte çocuğun değerli bir varlık oluşuna ve eğitim hakkına yönelik ilk anlamlı ilkeler bu bildiride kabul edilmiştir. Bildiride yer alan ilkeler şu şekildedir:

- Çocuk hiçbir fark ve ayırım gözetilmeden tüm insan haklarına sahip olmalıdır.
- Çocuğun, toplumsal güvenliğe, tıbbi hizmetlere ve sağlık bakımına hakkı vardır.
- Çocuk bedensel, zihinsel ve toplumsal yönlerden özgürlük ve onurla gelişecek biçimde korunmalıdır.
- Bedensel, zihinsel ve toplumsal yönden özürlü olan çocuğa eğitim verilmelidir.
- Tüm çocuklar, eğitim ve gelişme yönünden eşit haklara, olanaklara sahip olmalıdır.
- Çocuk, her türlü ihmal, zulüm ve özellikle erken işe alınması ile ilgili sömürüye karşı korunmalıdır.
- Her çocuğun sevgi, şefkate gereksinimi vardır.
- Dernek ve yönetsel kuruluşlar, kimsesiz ve muhtaç çocuklara özel ilgi göstermekle yükümlüdürler.

❖ Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi

1959 yılında 2. Dünya Savaşı sonrasında çocukların daha fazla şiddet ve felakete maruz kalmasını önlemek amacıyla yayınlanmıştır. Bildiri 10 maddeden oluşmaktadır. Bildiri maddeleri şu şekilde sıralanabilir.

1. Tüm çocuklar, bu bildirmede yer alan haklardan, ırk, din, dil, cinsiyet gibi hiçbir ayırım gözetmeksizin yararlanır.
2. Çocuk, özel olarak korunmalı ve sağlıklı, zihinsel, bedensel, manevi ve toplumsal olarak gelişmesine fırsatlardan yararlanır. Çocuğun çıkarları önde gelir.
3. Çocuğun bir isme ve vatandaşlığa sahip olma hakkı vardır.
4. Çocuk güvenli ortamda yetişmeli, çocuğun sağlıklı yetişmesi için anne ve çocuğa doğum öncesi ve sonrasında özel bakım olanakları sağlanır.
5. Özel gereksinimli bireylerin ihtiyaçları karşılanır.
6. Çocuk, kişilik gelişimi için sevgiye ihtiyaç duyar. Anne ve babanın sorumluluğunda çocuk, sevgi ve güven ortamında yetişmelidir. Çok çocuklu ailelere devlet destek sağlamalı, ailesi olmayan çocukların bakımı, toplum ve kamu makamlarının görevidir.
7. Çocuk, en az ilkokul düzeyinde ücretsiz eğitim alma hakkı ve zorunluluğu vardır. Çocuğun ilgi, yetenek, manevi ve toplumsal sorumluluklarını geliştirmeye yönelik eğitimler verilir.
8. Çocuk her durumda yardımdan ve korunmadan yararlanacak ilk bireyler arasında yer alır.
9. Çocuk her türlü ihmal ve istismardan korunur. Çocuk ticareti yapılamaz. Uygun yaş sınırına ulaşmadan çalıştırılmaz.
10. Çocuk, hiçbir ayrımcılığa maruz bırakılamaz. Hoşgörü, barış, evrensel dostluk görüşüyle, yeteneklerini ve gücünü insanlık için kullanması gerektiği bilinciyle yetiştirilir.

❖ **Türk Çocuk Hakları Bildirgesi**

1963 yılında Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi esas alınarak hazırlanmış olup, Türk çocuklarının haklarına yönelik ayrıntılara yer verilmiştir.

❖ **Avrupa Çocuk Hakları Beyannamesi**

25 Ocak 1996 tarihinde Fransa'nın Strasburg kentinde imzalanmıştır. Ancak 1 Temmuz 2000 yılında yürürlüğe girmiştir. Asıl adı Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesidir. Sözleşme kapsamında Avrupa Konseyi'ne üye tüm devletleri ve sözleşmeyi imzalayan diğer ülkeleri hukuki olarak bağlamaktadır. Sözleşmede Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi uyarınca çocuk haklarının ve bu bağlamda çocukların yüksek yararının gözetilmesi hususuna vurgu yapar. Söz konusu sözleşme kapsamında 18 yaşından küçük her birey çocuk sayılmaktadır.

Sözleşmede amaç çocuk haklarını geliştirmek ve uygun haklar tanımak olarak ifade edilmektedir. Sözleşme kapsamında kabul edilen haklar şu şekildedir:

- Çocuk cinsiyet, dil, ırk, renk, doğum, içtimai durum, inanç ve fikir yapmaksızın ve böyle bir ayırımın tamamen dışında alınmalıdır.
- Çocuk normal ve iyi şekilde, hürriyet ve liyakat içinde manevi ve fikri inkişafa müsait bir halde bulundurulmalıdır.
- Çocuk içtimai ve iktisadi huzurdan istifade etmelidir, doğum öncesinden itibaren sağlıklı müessir bir tarzda korunmalıdır.
- Çocuğun beslenmeye, giyinmeye, sağlık şartları olan konuta dinlenmeye ve oyun hakkı vardır.
- Çocuk, şahsiyetin ahenkli bir surette inkişafını kolaylaştıran ailevi şefkat ve anlayış havası içinde büyüme imkânına malik olmalıdır.

- Çocuğun bakıma hakkı vardır. Çocuğun bakımından mesul olanlar, çocuğun sulhu tenine muktedir bulunmadıkları takdirde, çocuk ve annesi evvel emirde koruyacak ve görecektir.
- Çocuk cemiyyete faydalı bir unsur olabilmesi için ahenkli bir tarzda ve tam olarak inkişaf olarak inkişaf ettirecek bir terbiye almalıdır. Bunun için ehliyet derecesine göre çocuğun her kademe meccani tahsil yapmaya hakkı vardır. Tahsil çocuğa aynı zamanda kültür, mesleki yetişme, istikamet ve teşebbüs kabiliyeti temin etmelidir.

❖ Diğer Çalışmalar

Çocuk haklarını konu alan diğer bazı çalışmalar aşağıdaki gibidir:

- Kadın ve Çocuk Ticaretinin Kaldırılmasına dair 30 Eylül 1921 Tarihli Sözleşme ve bu sözleşme kapsamında 12 Kasım 1947 tarihli protokol.
- Deniz işlerinde çalıştırılacak çocukların asgari yaş sınırının tespiti hususunda 58 sayılı ve 24 Ekim 1936 tarihli sözleşme.
- Gençlerin ve çocukların sanayide işe uygunlukları yönünden sağlık muayenesine tabi tutulmaları hakkında 77 sayılı 9 Ekim 1946 tarihli sözleşme.
- Çocuklara karşı nafaka yükümlülüğü konusundaki kararların tanınmasına ve tenfizine ilişkin 15 Nisan 1958 tarihli sözleşme.
- Evlilik dışı çocukların tanınmalarını kabule yetkili makamların yetkilerinin, genişletilmesi hakkında 14 Eylül 1961 tarihli sözleşme.
- Küçüklerin korunması konusunda makamların yetkisine ve uygulanacak kanunlara dair 5 Ekim 1961 tarihli sözleşme.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol

2.4. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi

Çocuklar, yaşanabilir bir hayat sürmeleri, gelişimlerinin sağlıklı olması, gelecekte nitelikli ve entelektüel bir birey olarak yetişmek için birtakım gereksinimlere ihtiyaç duyarlar. Bu gereksinimlerin karşılanması ise toplumların üzerine düşen bir sorumluluktur. Buna paralel olarak, çocukların hakları yasalarla güvence altına alınması gerekli görülmüştür. Çocuk haklarına yönelik en önemli hukuki adım Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi olarak ifade edilebilir. Sözleşme, 1989 yılında Birleşmiş Milletler Genel kurulu tarafından kabul edilmiş, 1990 yılında yürürlüğe girmiştir. Türkiye bu sözleşmeyi 14 Eylül 1990 yılında imzalamıştır. Sözleşme, anayasamızda yasa hükmü taşımaktadır. Bu kapsamda, çocuklar kanun ile korunan kendilerine ait haklara sahiptir. Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi birçok uluslararası belgenin sentezi olarak, uluslararası hukukta çocuk haklarına, çocukların yaşamlarını şekillendirme gücünü paylaşan bir aktör olarak devrim niteliğinde olduğu ifade edilmiştir (Perry-Hazan, 2015).

Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesinde yer alan “Taraflar devletler sözleşme ilke ve hükümlerinin, uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt eder” ibaresi ile sözleşmeye taraf olan toplumlara, çocukların söz konusu hakları benimsemesi ve aktif kullanıcı olmaları hususunda sorumluluk yüklenmiştir (Gültekin vd., 2016). Bu bağlamda çocuğun haklarını öğrenmesi gerektiği sözleşme ile de güvence altına alınmıştır.

Çocuğa haklarını öğretme sürecinde manevi olarak çocuk haklarına ve yasal olarak da Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi çerçevesinde bulunan maddelere uygun öğretim kaynakları tercih edilmelidir. Çocuk haklarının evrensel düzeyde tanınmasına olanak sağlayan bu sözleşmede, çocuğun temelde sahip olduğu yaşamsal haklara, gelişme haklarına, korunma haklarına ve katılım haklarına yer verilmektedir.

Yaşamsal Haklar, barınma, beslenme, sağlık gibi temel yaşam gereksinimlerinin giderilmesini kapsayan haklar bütünüdür.

Korunma Hakları, ihmalî istismar, sömürü gibi problemlere karşı çocuğun korunmasını sağlayan haklar olarak tanımlanmıştır (Hareket, 2005).

Gelişme Hakları, çocuğun becerilerini üst düzeyde uygulayabilmeleri için ihtiyaç duyulan dinlenme, oyun, bilgi edinme, düşünce özgürlüğü, eğitim hakkı gibi hakları kapsamaktadır.

Katılma Hakları, çocuğun toplumda etkin rol almasını amaçlayan haklardır. Düşüncelerini ifade etme, kendisini ilgilendiren konularda karar alma ve karara katılma, dernek kurma gibi hakları kapsamaktadır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesinde yer alan bazı maddeler aşağıdaki gibidir:

Madde 1, çocuğa uygulanacak kanun uygun durumlar dışında, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk kabul edilir.

Madde 2, her çocuk hiçbir sebeple ayrımcılığa maruz bırakılmayacağını taahhüt ederler.

Madde 3, çocuğu ilgilendiren bütün uygulamalarda çocuğun yüksek yararı gözetilir.

Madde 4, sözleşme kapsamında tanınan hakların uygulanması hususunda iş birliği ve gerekli görülen diğer önlemleri alırlar.

Madde 6, taraf devletler çocuğun yaşama ve gelişmesi için çaba gösterirler.

Madde 7, çocuk, dünyaya geldikten hemen sonra vatandaşlık kazanma hakkına sahip olacaktır.

Madde 12, taraf devletler çocuğun görüş bildirme, düşüncelerini ifade etme hakkını tanır, herhangi bir adli ya da idari kovuşturmada çocuğun dinlenilmesi sağlanacaktır.

Madde 13, çocuk, düşüncelerini özgürce ifade etme hakkına sahiptir.

Madde 17, taraf devletler çocuğun çeşitli kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlar.

Madde 19, çocuk, yasal vasilerinin yanında iken herhangi bir ihmal ya da istismara maruz kalma durumunda bütün önlemler alınır.

Madde 23, taraf devletler özel gereksinimli bireylerin saygınlıklarını güvence altına alır.

Madde 28, taraf devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul eder ve bu hakkın fırsat eşitliği temelinde gerçekleştirilmesini kabul eder.

Madde 31, taraf devletler çocuğun kültürel ve sosyal yaşama serbestçe katılma hakkını tanır ve fırsat eşitliği sağlanmasına teşvik eder.

Madde 42, sözleşme hüküm ve ilkeleri uygun araçlarla çocuklar tarafından yaygın olarak öğrenilmesini sağlamayı taahhüt eder.

Todres ve Higinbotham (2013), çocuk haklarının hem çocuklar hem de yetişkinler için son derece önemli olduğunu ifade etmektedir. Çocuk hakları, içinde bulunduğumuz evrende var olan bütün çocukların sahip olduğu bir hak olarak tanınması gerekir. Bu kapsamda üretilen çocuk kitaplarının, söz konusu hakları içermesi ve doğru iletilerle çocuğa aktarılması hususu oldukça önem taşımaktadır. Bu noktada çocukların haklara sahip olan bireyler olarak, haklarını çocukluk döneminden itibaren öğrenmeye başlaması, gelecek yaşantılarında, aktif söz alan, iletişimde saygılı, sorumluluk alabilen ve kendini özgürce ifade edebilen yetişkinler olarak toplumda yer almalarını sağlayacaktır. Bu kapsamsa değerlendirildiğinde, BM Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi maddeleri incelendiğinde, bu bildirgeden önce çocuk haklarının korunmasına yönelik oluşturulmuş uluslararası metinlerin kapsamlı bir modelinin olduğu ve diğer metinler ile karşılaştırıldığında çocuk hakları çerçevesinin daha geniş açıdan ortaya konulduğu görülmektedir (Hareket ve Yel, 2021).

2.5. Çocuk Hakları Eğitimi

Toplumların sağlıklı ve nitelikli geleceğe sahip olmaları, yetiştirdikleri nesillerin niteliğine bağlıdır. Toplumların gelişmesinde, hak ve sorumluluklarının bilincinde, yaratıcı ve eleştirel düşünen, problem çözme becerisine sahip bireylerin var olması oldukça önemlidir (Hareket ve diğerleri, 2020). Bu noktada toplumlar, çocukların her anlamda ihtiyaçlarını karşılamakla sorumludurlar.

Çocuğun, aileden başlayıp gerek okul ortamında gerekse toplumsal ortamlarda karakter gelişiminin pozitif yönlü ilerlemesini sağlamak, bilişsel becerilerin, yetilerinin gelişmesi doğrultusunda haklarına saygılı ortamlar oluşması öngörülmekle birlikte, çocukların sahip oldukları hakları bilmesi ve günlük yaşantılarında kullanması demokratik bireylerin toplumda var olmasını sağlayacaktır (Uçuş, 2013). Her birey erken yaşlardan itibaren insan haklarının bilincinde ve benimsemiş değildir (Hareket, 2021). Demokratik birey olmanın temeli “hak” bilinci oluşturmaktır. Hareket ve Yel (2017), erken yaşlardan itibaren haklarının bilincinde olarak yetişen bireylerin hem toplumsal yaşamda hem de kendi yaşantılarında oldukça önemli olduğunu ifade etmektedir. Eğitime yönelik beklentilere bakıldığında toplumsal yaşama faydalı, ulusal ve evrensel düzeyde değerlerin bilincinde, insan haklarını benimsemiş bireyler yetiştirilmesi olarak ifade edilmektedir. (Hareket, Erdoğan ve Dündar, 2016). Bu noktada çocuklara, insan haklarının ve bu çerçevede çocuk haklarının aile, okul ve toplumsal alanlarda sunulması oldukça önemlidir. Çocuklar yalnızca teorik bilgiler çerçevesinde değil, yaşamsal alanlarda da haklarının var olduğunu hissetmeli ve uygulamalıdır. Aksi takdirde, çocukların haklarına saygı duyulmayan ortamlarda, çocuk haklarının içselleştirilmesi beklenemez.

Hemen hemen bütün ülkelerin taraf olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi bağlamında, yetişkinler çocukları, çocuk hakları konusunda eğitmekle yükümlüdürler. Çocuk hakları eğitimi aynı zamanda bir vatandaşlık eğitimi olarak da kabul edilebilir. Çocuklar, sözleşme kapsamında verilen hakları öğrenirken aynı zamanda vatandaş olarak görev ve sorumluluklarında bilincine varacaktır. Çocuk hakları eğitimi yapılırken çocuklara evrensel değerler de benimsetilmelidir. Böylece çocuk hakları bağlamında insan hakları da çocuklara benimsetilmiş olur.

Örgün eğitimde çocuk hakları, sosyal yaşantıdan farklı olarak öğretim programları kapsamında hakların daha planlı olarak öğretildiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Osler (1994), öğretmenlerin Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi’ni derinlemesine bilmesi gerektiğini ve ders içi ve ders dışı etkinliklerle çocuk hakları öğretimini desteklemesi gerektiğini ifade etmektedir. Okullarda etkili bir çocuk hakları eğitimi verilmesi isteniyorsa öncelikli olarak eğitimcilerin çocuk hakları hususunda donanımlı olmaları gerektiği vurgulanmalıdır.

Uçuş (2013), çocuk hakları eğitiminin amacının, öğrencilerin çocuk haklarının kaynağı olan temel değerleri kavramaları ve ayırım olmaksızın her bireyin sahip olduğu kıymetli ve vazgeçilemez ilkeler olduğu, korunmaları ve saygı duymaları gerektiğini benimsemelerini sağlamak olarak ifade etmektedir. Buna paralel olarak çocuk hakları eğitimi çocukların gelecekte yetişkinlerin yaşamlarını inşa eden bireyler olması sebebiyle haklara saygılı ve daha önemlisi kendinin ve diğer bireylerin haklarının farkında bireyler olarak yetiştirilmesi oldukça önemlidir. Bu noktada, çocuk hakları eğitimi, gerek örgün eğitim içerisinde çocuk hakları hususunda bilinçli öğretmenlerce eğitim verilmesi gerekse günlük yaşantı deneyimi olarak haklarını benimsemesi oldukça önemlidir. Hareket ve Yel (2021), erken yaşlardan başlayarak bireylere verilmesi gereken hak eğitiminin hangi amaçlar doğrultusunda sunulduğunun belirlenmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Bu görüş çerçevesinde, Flowers (2010) 'a göre çocuklara hakların öğretilmesinin amaçları şu şekilde ifade edilmiştir:

- Kendine ve diğer bireylere değer verme,
- Gündelik yaşamda insan haklarını benimseme ve saygı duyma,
- Kendi temel haklarını içselleştirme ve bunları ifade edebilme,
- Farklılıklara değer verme ve saygı duyma,
- Çatışmalı durumları şiddet içermeyen ve başkalarının haklarına saygılı tarzda ele alabilecek tutumlar geliştirme,
- Çocukların kendilerine güvenmelerini, insan haklarını savunup geliştirmek üzere harekete geçme becerileri kazanmalarını sağlama,

2.6. Çocuk Kitaplarında Çocuk Hakları

Çocukların bir birey olarak nitelikli olmalarını sağlamada aile, okul ve kitaplar oldukça etkin olmaktadır. Çocukların gelişimlerinin getirmiş olduğu gereksinimlere paralel olarak çocuk kitapları, çocukların kendilerini ve insanları değerli bulma, insanlarla etkileşimde “saygı” unsuruna bağlı kalma gibi değerleri benimsemesi gerekmektedir. Nayır ve Karaman Kepenekçi (2011), bunu sağlamanın temel yolunun çocukların, çocuk hakları ile donatılmış olması gerektiğini ifade etmektedir.

Çocuklara kapsamlı bir çerçeve sunan ve kısa vadede çeşitli görüşlere maruz bırakan kitapların, çocukların sahip olduğu hakların öğreniminde anlamlı bir etkendir (Türkyılmaz ve Kuş, 2014). Çocuklara davranış kazandırma sürecinde çocuk kitaplarının etkili olduğu düşünüldüğünde, çocuk haklarını benimsetme sürecinde çocuk kitapları etkin olacağı söylenebilir.

Kişilere kazandırılması gereken ulusal ve uluslararası değerlerin edebi ürünler ile gerçekleştirilebileceği ifade edilmektedir (Türkyılmaz, 2012). Bu noktada hem milli hem de evrensel bir değer olarak karşımıza çıkan insan hakları çerçevesinde “çocuk hakları” kavramını benimsetmede çocuk kitaplarının oldukça etkili bir uyarıcı olduğu ifade edilebilir. Çocuğun haklarının benimsetilmesinde, çocuğa sunulan kitapların çocuk haklarını işlemesi çocuğa iletiyi daha açık algılamaya imkânı sunacaktır.

Bir birey olarak çocuk, çocuk haklarını ele alan kitaplar ile etkileşime geçtiğinde kendi haklarının daha açık olarak farkına varacaktır. Bu noktada, evrensel değerlere sahip, demokratik, saygılı bir birey sosyal hayatta var olacaktır. Çocuğa sunulan bu kitapların çocuğun gelişimsel özelliklerine uygun olması, çocuğun söz konusu bu değerleri kazanabilmesi için kitapların “çocuğa görelilik” ilkesine uygun nitelikte olması gerekmektedir. Çocuklar için önerilen kitaplar, çocuğa hakları konusunda bilgi vermeli buna paralel olarak çocuk haklarına aykırı içerikte bulunmamalıdır (Karaman-Kepenekçi, 2010).

Çocukların sosyal olarak etkileşimini geliştirmede de rol oynayan çocuk kitaplarının vermiş olduğu mesajlarla toplumda demokrasi etliğinin oluşmasına etkisi bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi’nde değinilen bir husus olarak, çocukların demokratik etiği benimsemiş bireyler olmasında kitaplar oldukça önemlidir. Bu bağlamda, çocuğun haklarının bilincinde olması ve etkin kullanabilme ortamı oluşturabilmesinde çocuk haklarını konu alan çocuk kitapları oldukça önemli bir yere sahiptir. Türkyılmaz ve Kuş (2014), insan hakları ve özelinde çocuk haklarını çocuklara kazandırmada kitapların önemli bir unsur olduğunu ifade etmektedirler. Çocukların sahip oldukları hakları bilmeleri çocukların en kıymetli hakkıdır (Kepenekçi ,2010). Mevcut bulunduğumuz dönemde, çocukluktan itibaren bireylerin kendi haklarının farkında, başkalarının haklarına saygılı, haklarını aktif kullandığı sosyal ortamlarda bulunabilen bireylerin yetişmesi oldukça önemlidir. Bu bağlamda

nitelikli çocuk hakları eğitimine ihtiyaç duyulduğu ifade edilebilir. Nitekim Uçuş (2016), çocukların çocuk haklarını farkındalıklarına ilişkin derinlemesine bilgi sahibi olmadıklarını yapmış olduğu araştırma ile ortaya koymuştur. Çocuklarda, çocuk hakları bağlamında farkındalığın artırılması ve bilinçlendirilmesi hususunda okulda verilen eğitim ve ders kitaplarının yanı sıra çocuk edebiyatı ürünlerinin de etkili olduğu ifade edilebilir. Öğretmenlerin öğretme süreçlerinde, hikayeleri kullanmaları çocukların öğrenmelerinde etkin bir yöntem olacağı ifade edilmektedir (Kasapoğlu, 2013). Doğan (2019), yapmış olduğu çalışmada sosyal bilgiler dersi kapsamında yer alan kazanımlara ilişkin 10 hikâye tasarlamış ve yapmış olduğu ön test- son test sonuçlarında hikâye destekli öğrenme yöntemi kullanarak öğrenci başarısının arttığını gözlemlemiştir. Sidekli, Tangülü ve Yangın (2013), sosyal bilgiler dersi kapsamında belirlenen konuya ilişkin hikayelerle işlenen derslerin öğrencilerin başarılarını olumlu yönde etkilediği ifade edilmiştir. Şimşek (2004), yapmış olduğu çalışmada yine sosyal bilgiler dersi kapsamında tarih konularının geleneksel anlatım ve hikâye anlatımı kullanılarak işlenilmesi sonucunda elde edilen bulgularda hikâye anlatımı yoluyla öğrenen grubun bilgi erişim düzeylerinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

İlköğretim çağında çocuklar, haklarını öğretmede hikayelerin etkili olacağı ve çocukların kendi haklarının farkında olma aşamasını zevkle yürütebilecekleri söylenebilir (Hareket ve Yel 2021). Bu görüşü destekler nitelikte, Todres ve Higinbotham (2013), çocuk edebiyatı ürünleri, çocuklara kendilerinin ve başkalarının haklarını öğretmek için önemli bir araç olduğunu ifade etmektedir.

2.7. İlgili Araştırmalar

2.7.1. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Çocuk Haklarına Yönelik Kaynak İncelemelerine İlişkin Çalışmalar

Nayır ve Kepenekçi (2011), ilköğretim Türkçe ders kitaplarında çocukların katılım haklarının incelenmesini hedeflemektedir. Araştırma kapsamında 1.sınıftan 8. sınıfa kadar (8.sınıf dahil) Türkçe ders kitaplarının tüm üniteleri içerik analizi kullanılarak değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucu elde edilen bulgularda 1.-4. sınıf

seviyelerinde okutulan Türkçe ders kitaplarında katılım haklarına daha fazla yer verildiği ortaya konmuştur. Elde edilen bir diğer bulguda, katılım hakkına ilişkin kavramların sıklıkla 6. sınıf düzeyinde yer aldığı ifade edilmektedir. Ayrıca söz konusu incelenen kitaplarda, öğrencilerin düşüncelerini ifade etme, kararlara katılma hakkı bağlamında toplum, okul ve aile çerçevesinde kararlara katılma ve karar almaya ilişkin görüşlerin yer aldığı ortaya konmuştur. Konuya ilişkin farklı çalışmaların yapılması gerektiği önerilmektedir.

Turan (2011), çalışmasında “Her Güne Bir Masal” adlı yazında bulunan 70 masalı çocuk haklarını barındırma çerçevesinde değerlendirmiştir. Değerlendirme sonucu incelenen masalarda, çocuk haklarına ilişkin olumlu durumların çoğunlukta olduğu ortaya konmuştur. Bununla birlikte masalların çocuk haklarına ilişkin çocukta bilinç oluşturmada eksik kalacağı ifade edilmektedir. Ayrıca söz konusu masal kitabında incelenen bazı masalarda, çocuk haklarına ilişkin olumsuz öğelerin yer aldığı gözlemlenmiştir. Tüm masallar incelendiğinde çocuğun korunma hakkının negatif yönlü kullanımının sıklıkla yer aldığı ifade edilmektedir. Elde edilen bir diğer bulguda, çocuğun katılım haklarına düşük oranda yer verildiği tespit edilmiştir. Masalların tümü ele alındığında çocuk haklarının henüz olmadığı çağlarda yazıldığı ve buna paralel olarak çocuk haklarına ilişkin pozitif yönlü verilerin istenilen düzeyde olmadığı ifade edilmektedir. Araştırma sonucu elde edilen bulgulara paralel olarak çocuklar için ortaya konan ürünlerin denetlenmesi gerektiği önerilmektedir.

Aslan ve Kepenekçi (2011) tarafından yapılan çalışmada okul öncesi döneme hitap eden kitaplarda çocuk haklarına yer verilme düzeyi incelenmiştir. Araştırma sonucu elde edilen bulgularda ele alınan kitaplarda en çok gelişimsel ve yaşamsal haklara yer verildiği görülmüştür. Elde edilen bir diğer bulguda ise katılım ve korunma haklarına daha az sıklıkla yer verildiği ifade edilmiştir. En az yer verilen hak korunma hakkı olarak görülmüştür. Bunun nedeni olarak ise, çocuğu örseleyen yaşam deneyimlerine yazarların yer vermek istemedikleri düşüncesi olarak ifade edilmiştir. Ayrıca çocuklara çocuk haklarını benimsetme yazınsal çocuk kitaplarının kullanılması gerektiği ifade edilmiştir. Çalışma kapsamında elde edilen bulgulara paralel olarak, çocuklara seslenen kitapların Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi temelinde incelenerek çocuğa sunulması önerilmiştir.

Merey (2012), tarafından gerçekleştirilen araştırmada Türkiye ve ABD’ de 4.-6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında çocukların katılım haklarının yer alma durumları incelenmiştir. Araştırma nitel araştırma modeli ile şekillenmiştir. Bu araştırma sonucu elde edilen bulgularda, söz konusu sosyal bilgiler ders kitaplarında Türkiye’de okutulan kitaplarda çocuğun katılım hakkı, ABD’de okutulan ders kitaplarından daha yüksek oranda değindiği gözlemlenmiştir. Hem Türkiye’de hem de ABD’de okutulan söz konusu kitaplar incelendiğinde çocukların okul alanında katılımına ilişkin ifadelerin sıklıkla yer aldığı tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler ders kitapları incelendiğinde, Türkiye’de çocukların yargı ortamına katılımına ilişkin ifadelerin yer almadığı ortaya konmuştur. Bununla birlikte ABD sosyal bilgiler ders kitaplarında çocukların okul ortamına ve topluma katılım haricinde yargı ortamına, evre ve sağlık hakkı ile ilgili kavramların da yer verilmediği ifade edilmiştir. Ayrıca elde edilen bir diğer bulguda sosyal bilgiler ders kitapları incelendiğinde, ocuk hakları konuları hazırlanırken derine inmeden hazırladığı ve anlamlı bir farklılık gözlenmediği düşünülmektedir. Çocukların edinmesi gereken öteki katılım haklarının olması gereken düzeyin altında ele alındığı ifade edilmiştir. Ayrıca söz konusu kitaplarda insan hakları bağlamında çocukların gelişim seviyeleri göz önünde bulundurulduğunda, sınıf seviyeleri ilerledikçe konu bazında yer verilme oranı artması gerekirken böyle bir artışın gözlemlenmediği ifade edilmiştir. Çocukların yaş ve sınıf bazında seviyeleri göz önüne alındığında katılım hakkına ilişkin anlatımın soyut kaldığı ifade edilmiştir. Son olarak Türkiye’de okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarında çocukların katılım haklarına ilişkin okul gezileri, yarışmalar vs. konular kitaplarda ele alınmıştır.

Maltepe (2013), yapmış olduğu çalışmada Aytül Akal’ın öykü kitaplarında ocuk haklarına yer verilme düzeyi incelenmiştir. Araştırmada doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. 8-12 yaş aralığında çocuklara hitap eden 8 hikâye kitabı değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Yapılan inceleme sonucu elde edilen bulgularda, en fazla katılım haklarına (%49,57) yer verildiği tespit edilmiştir. Katılım haklarının ardından sıklıkla gelişimsel haklara (%25,68) ve yaşamsal haklara (%18,01) yer verildiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte en az korunma haklarına (%6,74) ilişkin ifadelerin yer aldığı tespit edilmiştir.

Durmuş (2013), yapmış olduğu çalışmada çocuk edebiyatı ürünlerinin 2. sınıf öğrencilerinin dinleme becerileri üzerindeki etkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma kapsamında tek grup ön test- son test deneysel model kullanılmıştır. Araştırma Bursa'da bulunan bir ilkokulun 2. sınıf düzeyinde bulunan 23 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri toplanırken, araştırmacı tarafından belirlenen formlar kullanılmıştır. Araştırma kapsamında 12 hafta süren bir uygulama etkinliği kullanılmıştır. Araştırma sonu elde edilen bulgularda çocuk edebiyatı ürünlerinin, çocukların dinleme becerilerini geliştirmede araç olarak kullanılabileceği sonucu ortaya konmuştur. Elde edilen bir diğer bulguda, dinleme eğitiminin küçük yaşlarda kazandırılması gereken bir beceri olduğu ifade edilirken, söz konusu beceriyi kazandırmada çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanılmasının yararlı olacağı ifade edilmiştir. Yapılan çalışma sonucunda cinsiyet fark etmeksizin öğrencilerin başarılarında anlamlı düzeyde gelişme tespit edilmiştir. Ancak gelişimin kız öğrenciler lehine olduğu ifade edilmiştir. Araştırma sonucu elde edilen bilgilere paralel olarak 1. sınıf düzeyinde bulunan öğrencilere dinleme becerilerini kazandırılmasına öncelik verilmesi gerektiği ve bu noktada çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanılması önerilmiştir.

Türkyılmaz ve Kuş (2014) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ilköğretim seviyesinde bulunan 100 temel eserin çocuk hakları bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma da 100 temel eser içerisinde 10 kitap ele alınmıştır. Araştırma nitel araştırma yöntemi kullanılarak tasarlanmıştır. Veriler toplanırken doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucu elde edilen bulgularda başlıca hak olan yaşam hakkına ilişkin negatif ibarelerin, söz konusu kitaplarda sıklıkta olduğu vurgulanmıştır. Bununla birlikte çocuğun korunma hakkına ilişkin pozitif yönlü ifadelerinde düşük oranda yer aldığı ifade edilmiştir. Çocuğun katılım hakkına ilişkin kavramlara daha az sıklıkta yer verildiği tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda çocuklar tarafından en çok okunan bu kitapların, çocuk hakları bağlamında edinçleri olmayan, üstelik seviyeleri göz önüne alındığında çocuklar ile bağdaşmayan kitaplar olduğu ifade edilmiştir. Bütün elde edilen veriler ele alındığında, söz konusu kitapların çocuk hakları hususunda bilinçlendirme bağlamında negatif yönlü etkide bulunabileceğine değinilmiştir.

Öztürk ve Giren (2016), okul öncesi çağda bulunan çocuklar düzeyinde yazılan eserleri, korku ve şiddet unsurlarını içerisinde barındırma durumlarına göre incelemeyi hedeflemektedir. Seçilen kitaplar betimsel tarama modeli ile taranmıştır. Yapılan incelemeler sonucu seçilen kitapların %90,2 'sinde şiddet ve korku unsurları bulunmamaktadır. Buna rağmen söz konusu kitapların %9,8'inde şiddet unsuru bulunması sebebi ile dikkatli olunması gerektiği ve üzerinde daha fazla çalışma yapılması gerektiği önerilmektedir.

Yıldız (2017), yapmış olduğu nitel çalışmada, okulöncesi çocuk kitaplarının, çocuk hakları kapsamında incelenmesini amaçlamaktadır. Araştırmada doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada kitap satışı yapan bir siteden en çok okunulan 5 kitap ele alınmıştır. Araştırma sonucu elde edilen bulgulardan birinde olumsuz anlatımlara olumlu anlatımlardan daha çok yer verildiği ifade edilmiştir. Ayrıca incelenen kitaplar kapsamında, yaşama hakkı dışında, katılma, gelişme, korunma gibi haklara hiç yer verilmediği tespit edilmiştir. Okul öncesi dönem için hazırlanan çocuk kitaplarının, çocuk haklarını olumlu olarak temsil etmesi, çocuğa haklarını sezdirmesi ve çocuğun kendi hakları konusunda farkındalık oluşturmasının önemli olduğu ifade edilmiştir. Çocuk kitabı yazarlarının Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi kapsamında kitapları yazmaları ve söz konusu haklara duyarlı nitelikte kitaplar kaleme almasının çocuklara yararlı olacağı önerisinde bulunulmuştur.

Aslan ve Doğan Güldenoğlu (2018), 2017 yılında çocuk edebiyatı kategorisinde en çok satılan kitapların çocuk haklarını yansıtma durumunu incelemiştir. Araştırmada veriler doküman inceleme yöntemi ile elde edilmiştir. Kitaplar seçilirken en çok okunan kitaplar olmasına, 6-10 yaş aralığına hitap etmesine ve öykü ve roman türünde olmasına dikkat edilmiştir. Kitaplarda en çok gelişim haklarına ve bu haklara ilişkin olumlu kullanımlara yer verildiği ifade edilmiştir. Bunun sebebi olarak, yazında yer alan yetişkin karakterin gerçek yaşamda olduğu gibi gelişim haklarına önem verilmesi ile ilişkilendirilmiştir. Gelişim haklarından sonra en çok yer alan hak yaşamsal haklardır. Yaşamsal haklara sıklıkla yer verilmesinin nedeni olarak hikâyede yer alan çocukların birer aileleri olması olarak ifade edilmiştir. Yaşamsal haklarla ilgili ortaya çıkan olumsuz anlatımların sebepleri olarak yoksul ailede yaşayan çocukların içerisinde bulunduğu şartlar olarak ifade edilmiştir. Çocukların korunma haklarının yer alma düzeyi yaşamsal haklara göre daha az ve genellikle olumsuz yönde olduğu tespit edilmiştir. Bu durum yoksullukla bağlantılı olarak

çocuğun çalışmasından kaynaklandığı öne sürülmüştür. İncelenen kitaplarda, en az yer verilen hakkın katılım hakları olduğu ifade edilmiş ve hakka ilişkin olumlu-olumsuz ifadelerin birbirine yakın oranda olduğu ifade edilmiştir. Bunun sebebi olarak ise aile içerisinde alınan kararlarda çocuğa danışılmaması, çocukla ilgili kararların ebeveynler tarafından verilmesi gibi nedenlere bağlanmıştır. Araştırmacı, çocuk kitaplarını yazarlarının, çocuk haklarına duyarlı davranmaları gerektiğini, çocuk haklarını benimsemiş karakterler oluşturmaları yönünde önerilerde bulunmuştur.

Sarı (2019) tarafından geliştirilen çalışmada, çocuk kütüphanelerinde bulunan, okul öncesi düzeyde çocuk kitaplarının, çocuk haklarını içerme düzeyini ortaya koymak hedeflenmiştir. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden, doküman incelemesi ile şekillenmiştir. Kitapların incelenmesinde araştırmacı tarafından ortaya konan “Çocuk Hakları Temelli Kitap İnceleme Formu” kullanılmıştır. İncelenen 200 kitaptan, 92 kitapta herhangi bir hakka ilişkin madde bulunmadığı, 108 kitapta ise, sırasıyla gelişimsel (135), yaşamsal (68), korunma (26) ve katılım hakkına (13) yer verildiği ortaya konmuştur. Çocuğun gelişimsel hakkı bağlamında en çok eğitim hakkı ele alınmıştır.

Büyükalın ve Harmankaya (2019), yapmış oldukları çalışmada ödüllü, resimli çocuk kitaplarında çocuk haklarına yer verme durumlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma da doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucu elde edilen bulgularda gelişimsel hakların sıklıkla yer aldığı ve gelişimsel haklardan sonra en çok yaşamsal hakların bulunduğu ifade edilmiştir. Katılım ve korunma haklarının daha az yer aldığı ortaya konmuştur. Bununla birlikte katılım haklarının resimlerden çok metinlerde yer aldığı ifade edilmektedir. Buna paralel olarak resimli çocuk kitaplarında çocuğun korunma haklarına ilişkin unsurlara daha sık yer verilmesi gerektiği önerilmektedir.

Pembegül (2019), yapmış olduğu çalışmada, çocuklar için hazırlanan TÜBİTAK popüler bilim dergilerinin BM Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi çerçevesinde inlemeyi amaçlamaktadır. Araştırma nitel araştırma yöntemi kullanılarak tasarlanmıştır. Araştırmanın evreni Bilim Çocuk ve Meraklı Minik dergilerinin araştırma tarihine kadar yayımlanmış tüm sayıları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini yıllara göre yayımlanmış rastgele seçilmiş sekizer kitap oluşturmaktadır.

İncelenen dergilerden Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinde çocuk haklarına ilişkin sunumların pozitif yönlü kullanımının oldukça fazla olduğu ifade edilmiştir. Söz konusu dergilerde çocuk haklarından en çok katılım hakkına yer verildiği ortaya konmaktadır. Bununla birlikte yaşama ve korunma haklarını bulundurma düzeyinin az olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca katılım hakkından sonra en çok içerisinde barının hakkın gelişme hakkı olduğu belirtilmektedir. Farklı dergilerle çalışmalar yapılması önerisinde bulunulmuştur.

Alpay ve Tuna (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, Okul Öncesine Yönelik Hikâye Kitaplarının Çocuk Hakları bağlamında incelenmesi hedeflenmiştir. Araştırma kapsamında 95 adet kitap içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Araştırmada elde edilen verilerde, okul öncesi düzeyde incelenen kitaplarda sıklıkla gelişimsel haklara değinildiği ifade edilmiştir. Elde edilen bir diğer bulguda, kitaplarda yaşamsal haklarında gelişimsel haklardan sonra en sık yer alan haklardan olmasıdır. Bu hakların çocuğun güncel hayatta sıklıkla karşılaştığı durumlar olmasından kaynaklanan sebeplerle söz konusu kitaplarda, çoğunlukta yer alması konusıyla paralellik göstermektedir. Söz konusu kitaplarda, korunma ve katılma haklarına yer verilme oranının düşük olduğu ifade edilmektedir. Bunun sebebi olarak katılım ve korunma haklarının sıklıkla söz edilen yaşamsal ve gelişimsel haklara göre daha soyut olması olarak ifade edilmektedir. Bu doğrultuda çocuklara yönelik hazırlanan yayınların, çocuk haklarına uygun olmasına dikkat edilerek hazırlanması gerektiği önerilmektedir.

Çocuk Hakları Bağlamında Yapılan Diğer Çalışmalar

Özbek ve Köksalan (2012) tarafından gerçekleştirilen çalışmada öğretmen adaylarının ilköğretim okullarındaki vatandaşlık ve insan hakları uygulamalarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma nitel araştırma yaklaşımına uygun tasarlanmıştır. Araştırmada İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim dalında bulunan son sınıftaki öğretmen adaylarının görüşlerine başvurulmuştur. Ayrıca araştırma verileri elde edilirken görüşme ve gözlem yöntemleri kullanılmış, veriler yazılı doküman olarak kaydedilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen veriler incelendiğinde, öğretmen adaylarının dersin/konunun Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitiminin amacına uygun ve planlı olarak yürütüldüğü konusunda ağırlık göstermektedir. Ayrıca öğretmen adaylarının ders içeriğinin uluslararası Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi konularına

uygunluğu konusunda negatif yönde görüş ortaya koydukları gözlemlenmiştir. Bununla birlikte öğretmen adayları oluşturulan öğretim ortamının demokratikliği konusunda farklı görüşler ifade etmektedirler. Bu görüşler değerlendirildiğinde, ortamın demokratikliği bağlamında okullar arasında farklılıkların bulunduğu ifade edilebilir. Ayrıca öğretmen adaylarının öğrencilerin hak ve özgürlüklerine sahip olmalarına ilişkin görüşleri incelendiğinde, öğrencilerin hak ve özgürlüklerini kullanamadıkları, hak ve sorumluluk bilincinin gelişmediği ve öğretmenlerin olumsuzluklara taviz vermediği yönünde görüşler belirtilmiştir. Bu görüşler bağlamında öğretmenlerin hak ve özgürlüklerin yaşanması yönünde çaba içerisinde olmalarına karşın, öğrencilerin yeterli bilince sahip olmadıkları ifade edilmektedir. Öğretmen adaylarının, öğretmen, yönetici ve diğer görevlilerin, öğrencilerin farklı fikir ve düşüncelerine saygılı olmalarına ilişkin görüşleri incelendiğinde, öğretmen adaylarının konu bağlamında olumlu görüş taşıdıkları ifade edilmektedir. Ayrıca öğretmen adayları öğretim etkinliklerinde öğrencilere sunulan ders materyallerinin oldukça yetersiz olduğunu, öğrenme ve öğretme etkinliklerinde eğitim kurumlarının bu konuda diğer kurum ve kuruluşlarla herhangi bir iş birliği içerisinde olmadığı görülmektedir. Araştırma sonucu elde edilen bulgular ışığında, öğretmen adaylarına Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi konusunda uygun öğretim programları uygulanması, söz konusu eğitime ilişkin kurumlar arası iş birliği ve materyal sağlanması şeklinde önerilerde bulunulmuştur.

Karatekin, Merey, Sönmez ve Kuş (2012) tarafından gerçekleştirilen araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının insan hakları eğitime yönelik tutumlarını çeşitli değişkenler açısından incelemek ve insan hakları eğitime yönelik tutum düzeylerini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Araştırma tarama modeli benimsenerek yapılmıştır. Maksimum çeşitlilik örnekleme yönteminin kullanıldığı bu araştırmada farklı sosyo-ekonomik niteliklere sahip kesimlerdeki üniversiteler çalışma grubu olarak belirlenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak Karaman-Kepenekçi (1999) tarafından geliştirilen “İnsan Hakları Eğitimi Tutum Ölçeği” (İHTÖ) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda kadın öğretmen adaylarının insan hakları eğitime yönelik tutumlarının erkek öğretmen adaylarına göre daha olumlu olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmen adaylarının, insan hakları eğitime yönelik tutumlarının, sınıf düzeyine göre değişkenlik göstermediği görülmektedir. Ayrıca elde edilen bulgularda, söz konusu branşı severek seçip

seçmeme ile ilgili verilen cevaplar sonucunda severek seçen öğretmen adaylarının İHTÖ puanları anlamlı farklılık oluşturacak şekilde yüksek çıkmıştır. Araştırma bulgularından hareketle, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının insan hakları eğitimine yönelik tutumlarının yüksek olduğu görülmektedir.

Bülbün Aktı (2014), tarafından yapılan çalışma kapsamında TRT kanalında gösterime sunulan çizgi dizilerin çocuk hakları kapsamında değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Ele alınan çizgi diziler değerlendirildiğinde, çocuk hakları çerçevesinde pozitif kullanımların daha sıklıkta olduğu ifade edilmektedir. En sıklıkta verilen hakkın yaşama hakkı olduğu ve en az yer verilen hakkın korunma hakkı olduğu ortaya konmuştur. Bununla birlikte incelenen çizgi dizilerde, çocuk haklarına istendik düzeyde değinilmediği ve çocuk hakları konusunda bilinç oluşturacak düzeyde bahsedilmediği ifade edilmektedir. Yapılan çalışmada yalnızca tek kanala ilişkin çizgi dizilerin incelenmesi ve seviye olarak okul öncesi düzeyde olması sebebiyle farklı kanal ve yaş seviyelerinde çizgi dizilerin incelenmesi önerisinde bulunulmuştur.

Dündar ve Hareket (2016), yapmış oldukları çalışmada, Türkiye’de ilköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının, çocuk hakları bağlamında değerlendirmeyi hedeflemişlerdir. Araştırma kapsamında veriler doküman incelmesi yoluyla elde edilmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen bulgularda Hayat Bilgisi dersi (1.-3. sınıf) öğretim programında bulunan 292 kazanım ele alındığında, çocuğun katılım hakkı bağlamında 99 kazanımın olduğu ve en çok yer verilen hak olduğu, bununla birlikte diğer haklara yer verilme durumu sırasıyla topluma katılımına yönelik 26, çocuğun okul ortamına katılımına yönelik 24, çocuğun aile ortamına katılımına yönelik 24, çocuğun çevrenin korunmasına ve sürdürülebilir kalkınmaya katılımına yönelik 17, çocuğun genel (ülke) politikaya katılımına yönelik 5, çocuğun sağlık ortamına katılımına yönelik 2 ve çocuğun medyaya katılımına yönelik olarak 1 kazanımın bulunduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte çocuğun yargıya katılım hakkına yönelik kazanımın bulunmadığı hususuna dikkat çekilmiştir. Sosyal Bilgiler dersi (4. sınıf) öğretim programında bulunan 99 kazanım ele alındığında ise, çocuğun katılım hakkı kapsamında 9 kazanım bulunduğu ve çocuğun sağlık, medya ve yargıya katılım haklarına yönelik kazanımlara yer verilmediğine dikkat çekilmiştir.

Küçük Biçer, Özcebe, Haznedaroğlu ve diğerleri (2016) tarafından gerçekleştirilen çalışmada üniversite öğrencilerinin üniversiteye başladıklarında ve üniversite eğitimi sürecinde çocuk hakları konusunda bilgi değişimini gözlemek amaçlanmıştır. Araştırma evrenini Türkiye’de dokuz üniversitede Fen-Edebiyat, Eğitim ve Tıp Fakültesi 1. ve 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma sonucu elde edilen bazı bulgular, araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin her üç öğrenciden birinin çocuk haklarını duyduğu şeklindedir. Ayrıca üniversite öğrencilerinin seçtikleri ana dallara göre mesleki eğilimlerinin aktif olduğu ilk yılda, çocuk haklarını duyma sıklığı benzer olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, aile eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerin çocuk haklarını duyma oranlarının arttığı ifade edilmiştir. Araştırma sonucunda bireylerin çocukluk döneminden başlayarak hak bağlamında yaklaşımın özgün kurumlarda içselleştirilmesi ve uygulanmasının önemli olduğu ifade edilmiştir.

Kardeş, Banko, Eren ve Antakyalıoğlu (2017) tarafından gerçekleştirilen araştırmada okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk hakları bağlamında görüşlerinin incelenmesini amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örneklem yolu ile seçilip, Hacettepe Üniversitesinde öğrenim gören 38 okul öncesi öğretmen adayı oluşturmaktadır. Veriler elde edilirken araştırmacılar tarafından hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Veriler analiz edilirken sistematik analiz yapılmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, çocuk hakları denildiğinde öğretmen adaylarının zihninde canlanan ilk kavramın eğitim ve bu izler nitelikte yaşama, barınma, sağlık gibi kavramları daha çok ortaya koydukları ifade edilmektedir. Elde edilen bir diğer bulguda, öğretmen adaylarının en önemli buldukları hak, eğitim hakkı ve sonrasında yaşama hakkı, korunma hakkı olarak ifade edilmiştir. Bununla birlikte öğretmen adayları çocuğun korunmasında yakın çevrede en fazla ailenin, eğitimde öğretmenin sorumlu olduğunu ifade etmişlerdir ve buna paralel olarak çocuk haklarını korumada en çok değinilen hakkın çocuğun ihmal ve istismardan korunması hakkı olarak ifade edilmiştir. Ayrıca çocuğun ihmal ve istismarı denildiğinde sırası ile daha çok çocuğa fiziksel olarak kötü davranma, çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanmaması ve cinsel olarak istismar tanımlamaları yapılmıştır. Çocuğun herhangi bir hak ihlali durumunda öğretmen adayları yetkili mercilere başvurma, kendisi çözme, polise şikâyet ya da aile ile konuşma gibi farklı yollara başvurma taraftarı olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca öğretmen adaylarına sorulan, çocuk haklarına ilişkin mevcut uygulama ve politikaların yeterliliğine ilişkin

soruda öğretmen adaylarının büyük bölümü “yetersiz” olarak ifade etmişlerdir. Araştırma sonucu elde edilen bulgulara paralel olarak, öğretmen adaylarına çocuk hakları konusunda eğitimlerin verilmesi, ailelerin bilinçlendirilmesi, mevcut politika ve uygulamaların tekrar değerlendirilmesi gibi çalışmaların yapılması yönünde önerilerde bulunulmuştur.

Durualp, Kadan ve Durualp (2017) tarafından yapılan çalışma kapsamında çocuk haklarına çocuklar gözünden bakılması amaçlanmıştır. Araştırmada nitel görüşme formları kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu ilkökul ve ortaokul eğitimine devam eden 30 çocuk oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgularda, araştırmaya katılan çocukların %43,3’ünün özel hakları konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığını, %53,3’ünün devletin çocuklara ilişkin sorumluluklarının bilincinde olmadığını, %90’ının ise çocuk hakları gününü bilmediği saptanmıştır. Çocukların birçoğu, Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi kapsamında erişkinlik yaşını bilmemektedir. Elde edilen bulgular sonucunda, çocuklara yönelik çocuk hakları eğitim ve öğretiminin yetersiz olduğu görüşü ifade edilebilir. Çocuklara haklarını tanıtan etkinlikler, panolarda bilgilendirici içerikler ve ebeveyn katımlı Çocuk Hakları Günü kutlamaları yapılabileceği önerilmiştir.

Ayrancı ve Aytaş (2017), çalışmalarında okul öncesi öğretmen adaylarının, eğitimde çocuk edebiyatı ürünlerinin etkililiği üzerine görüşlerini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmada nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Veri toplama tekniği olarak, yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Araştırma kapsamında öğretmen adaylarının, çocuk edebiyatı ürünlerinin bilişsel gelişim ve dil gelişiminde etkili olduğunu ifade etmekle birlikte daha çok yaratıcılıkla etkili olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerde beceri kazandırmada çocuk edebiyatı ürünlerinin uygun olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla birlikte araştırmaya katılan öğretmen adayları söz konusu çocuk edebiyatı ürünlerinin çocukların gelişim dönemlerine uygun, şiddet ve korku unsurlarından arınmış olması gerektiği hususuna vurgu yapıldığı gözlemlenmiştir. Elde edilen bulgulara paralel olarak okul öncesi öğretmen eğitiminde adaylara çocuk edebiyatı türleri, bu türlerin çocuğa uygunluk düzeyleri konusunda bilinç kazandırılması ve lisans eğitimleri sürecinde çocuk edebiyatının neden gerekli olduğu üzerine farkındalığı artırmaya çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Kozikoğlu (2018) tarafından yapılan araştırmada, okul öncesi öğretmenlerinin çocuk haklarına ve çocukların katılım hakları bağlamında görüşlerinin değerlendirmesi amaçlanmıştır. Araştırma karma yöntem ile modellenmiştir. Araştırmaya 103 okul öncesi öğretmen katılmıştır. Araştırma verileri incelendiğinde öğretmenlerin çocukların düşüncelerini özgürce ifade etme hakkına çok yüksek düzeyde, kendileri ile ilgili karar alma ve katılım haklarına orta düzeyde görüşü bildirdikleri ortaya konmuştur. Öğretmenler katılım hakkına ilişin en çok, görüşlerini özgürce ifade etme ve karar alma süreçlerine katılma haklarında görüş bildirdikleri ortaya konmuştur. 103 öğretmen ile yapılan görüşmelerde çoğunluğun çocuk hakları kavramı ele alındığında korunma hakları, yaşamsal haklar, gelişme hakları gibi kavramlar üzerinde durdukları belirlenmiştir.

Ulusoy ve Altun (2018), tarafından geliştirilen araştırmada, okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk edebiyatı ve resimli çocuk yazınlarına ilişkin metaforları incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmaya 55 öğretmen adayı katılım göstermiştir. Öğretmen adayları basılı kitapların daha somut ve kalıcı olduğunu ifade ederken, dijital kitapların daha fazla yöne hitap ettiği ve daha dikkat toplayıcı özellikte olduğunu ifade etmişlerdir. Araştırma da elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, araştırmaya katılan öğretmenler çocuk edebiyatı ürünlerinin çocuklarda dil becerisi gibi diğer farklı becerilerinde de gelişim sağlayacağını ifade etmişlerdir. Sonuçlara paralel olarak okul kütüphanelerinde ve kitaplıklarında çocukların gelişim düzeylerine uygun olacak şekilde farklı türde çocuk kitaplarının bulundurulması önerilmiştir.

Yazıcıoğlu ve Alkan (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, sınıf öğretmenliği öğretmen adaylarının “insan hakları ve demokrasi” kavramlarına yönelik geliştirdikleri metaforları tespit etmek amaçlanmıştır. Nitel araştırma desenine sahip bu araştırmada amaçlı örnekleme tekniği kullanılmış ve Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü’nde 3 ve 4. sınıfta öğrenimine devam eden 104 sınıf öğretmenliği öğrencisi katılmıştır. Araştırma verileri elde edilirken öncelikle öğretmen adaylarının “insan hakları ve demokrasi” kavramlarına yönelik algı, tutum ve anlayışlarını ortaya koymak amacıyla literatür taraması yapılmıştır. Söz konusu konuya ilişkin alanyazın taraması sonucunda “İnsan hakları ve demokrasi” kavramı.....gibidir/benzer, çünkü.....” şeklinde açık uçlu sorulara yer verilmiş, 9 farklı tema başlığı altında çeşitli metaforlarla açıklanmaya çalışılmıştır.

Elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucu elde edilen bulgularda öğretmen, öğrenci ve öğretmen adaylarının insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi kavramlarına yönelik algı ve görüşleri incelenmiş söz konusu kavramlara yönelik adalet, eşitlik, insanın değeri gibi nosyonları öne çıkardıkları görülmüştür. Araştırmada elde edilen bulgularda, öğretmen adayları “özgürlük” temasına ilişkin “bağımsızlık”, “kuş”, “ışık”, “ağaç kökü”, “okul ve öğrenci” ve “uçurtma” metaforlarını ifade ederken “ihtiyaç, gereklilik” temasına yönelik: “ekmek- su”, “kural”, “toplu yaşama”, “nefes” ve “ışık kaynağı” metaforlarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte “güçlü olma, ayakta kalma” temasına ilişkin; “güvence”, “ağaç” ve “yapı” metaforlarını vurgulamış; “işlerlik” temasına ilişkin öğretmen adayları; “çalışkanlık”, “saat” ve “asma, üzüm” metaforları üzerinde dururken “rehber” temasına yönelik öğretmen adayları; “yıldız”, “Atatürk” ve “makinenin işleyişi” metaforlarını ifade etmişlerdir. “Değişkenlik” temasıyla ilgili öğretmen adayları “bukalemun”, “otobüs” ve “karpuz” metaforlarını ve son tema olan “düzen” teması çerçevesinde “çevre” ve “toplum düzeni” metaforları öğretmen adaylarının üzerinde durdukları metaforlar olarak görülmektedir. Araştırma sonucunda insan hakları ve demokrasi kavramlarına ilişkin çalışmalarının öğretmen gruplarıyla yapılması ve söz konusu çalışmanın farklı branşlarla karşılaştırmalı değerlendirilmesi önerilmektedir.

Hareket (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, temel eğitim bölümünde öğrenim gören öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin bilişsel algılarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya 174 temel eğitim bölümü öğrencisi katılmış ve katılımcılar ölçüt örneklem yöntemi ile belirlenmiştir. Araştırma nitel araştırma yaklaşımına uygun betimsel desende gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri elde edilirken yarı yapılandırılmış görüşme formları ve bağımsız kelime ilişkilendirme testinden faydalanılmıştır. Araştırma sonucu elde edilen veriler incelendiğinde, çocuk haklarına ilişkin bilişsel algının daha çok temel yaşam gereksinimleri olarak ifade edilebilecek haklar olarak tanımlanan negatif statü hakları bağlamında toplandığı, temel eğitim bölümü öğrencileri tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca temel eğitim bölümü öğrencilerinin pozitif statü haklar çerçevesinde sağlık, eğitim, seyahat gibi ve aktif statü hakları çerçevesinde vatandaşlık hakları gibi haklara yönelik sahip oldukları bilişsel algılarının oldukça dar bir kapsamda olduğu görülmüştür. Bu noktadan hareketle öğretmen adaylarının çocuk hakları bağlamında farkındalıklarının

artırılması yönünde görüş ifade edilmiştir. Araştırma sonunda elde edilen verilere paralel olarak, öncelik eğitim fakülteleri olmakla birlikte diğer fakültelerde de çocuk haklarına ilişkin bilinç düzeyinin artırılmasına yönelik çalışmaların gerçekleştirilmesi ve yine başta eğitim fakülteleri olmak üzere çocuk hakları ve çocuk hukuku bağlamında birincil zorunlu veya seçmeli dersin bütün fakülteler kapsamında bulunmasına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Baz (2019), çocuk edebiyatı ürünlerine dayalı programın öğrencilerin yaratıcı düşünme becerileri üzerine etkisini incelemek amacıyla hikâye ve şiir türünde metinlerden yararlanmıştır. Araştırma da şiir türünü temel alan program sözel yaratıcılık becerilerinin geliştirilmesinde deney-1 grubunda olumlu sonuç ortaya koymuştur. Hikâye türünü temel alan programda da benzer şekilde öğrencilerin sözel yaratıcılıklarında anlamlı gelişme tespit edilmiştir. Araştırma sonucu elde edilen bulgular çerçevesinde öğretmenlerin, öğrencilere yaratıcı düşünme becerileri kazandırmada şiir ve hikâye gibi çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanmaları önerilmiştir.

Leblebici (2020) yapmış olduğu çalışmada, Sınıf Eğitimi Ana Bilim Dalı öğretmen adaylarına yönelik “İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi (İHDE) Dersi Öğretim Programı’nın geliştirilmesini amaçlamaktadır. Araştırmanın desenini karma yöntem araştırmalarından, çok aşamalı karma desen oluşturmaktadır. Veriler toplanırken nitel ve nicel veriler bir arada toplanmıştır. Verilerin nicel olarak toplanmasında “İhtiyaç Analizi Anketi”, nitel veriler ise, sınıf öğretmenlerine, öğretmen adaylarına ve öğretim elemanlarının her birine ayrı olarak hazırlanmış ve uzman görüşü alınarak yarı yapılandırılmış görüşme formlarıyla elde edilmiştir. Program tasarımının ilk safhasında sınıf öğretmenliği lisans programı için tasarlanacak İHDE dersine yönelik ihtiyaç analizi yapılmış olup dersin hedeflerine ilişkin söz konusu alanda yapılan çalışmalar incelenmiş ve program tasarımına ilişkin paydaşlarla detaylı görüşmeler yapılmıştır. Görüşme verilerinin analizinden elde edilen bulgular çerçevesinde aynı programa kayıtlı 4. sınıf 80 öğretmen adayına İhtiyaç Analizi Anketi uygulanmıştır. İhtiyaç analizine paralel olarak İHDE programı hazırlanmış ve uygulama aşamasına geçilmiştir. Programın uygulanması sırasında eylem araştırmasından yararlanılmıştır. Programın üçüncü ve son aşaması olan sonuç değerlendirme aşamasında, İHDE dersi amaçları çerçevesinde öğretmen adaylarının kendilerini değerlendirdikleri İHDE Dersi Öğrenci Kazanımlarını Değerlendirme Anketi, günlükler ve görüşmeler

değerlendirilerek veriler elde edilmiştir. Araştırma sonucu elde edilen bulgularda hem öğretmen adayları hem öğretim elemanları hem de sınıf öğretmenleri ile yapılan görüşmelerden çocuk haklarının en iyi okulda öğreneceği sonucu elde edilmiştir. Ayrıca yapılan görüşmeler ve anket sonucunda ilkokulda etkili İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi yürütülebilmesi için eğitim fakültelerinde söz konusu derse ilişkin bir dersin gerekli olduğu ifade edilmiştir. Araştırmada elde edilen bir diğer bulgu İHDE dersi tasarımında bulunan hedefler çerçevesinde söz konusu kitlenin küçük yaş grubu olması sebebiyle daha somut ve anlaşılır hedeflere ve etkinliklere yer verilmesi gerektiği yönünde ifade edilmiştir. Ayrıca İHDE dersinin yalnızca sınıf ve okul düzeyinde kalmaması gerektiği, aile ve sosyal çevreyi kapsayan konulara da yer verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca öğretmenler İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi 'nin öğretiminde uygun yöntem teknik belirleme, materyal ve ölçme değerlendirme gibi konularda zorlandıklarını bu alanda eğitimlerin hizmet öncesi eğitim ve eğitim fakültelerinde verilmemesinin eksikliğini hissettiklerini ifade etmişlerdir. Elde edilen bulgulara paralel olarak özellikle eğitim fakültelerinde İHDE dersinin uygulama ağırlıklı olarak verilmesinin sağlanması önerilmektedir.

Hareket (2020), yapmış olduğu çalışmada, çocuk hakları çerçevesinden Türkiye'de eğitim unsurlarını incelemeyi hedeflemiştir. Araştırma kapsamında nitel araştırma modeli kullanılmıştır. Veriler incelenirken doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan bulgularda çocuk hakları konusunda farkındalığın istenilen düzeyde olmadığı, söz konusu haklar doğrultusunda kullanılacak eğitim unsurlarının yetersizliğine yönelten araştırmaların olduğu ifade edilmiştir. Araştırma sonucu elde edilen bulgulara paralel olarak, çocuk haklarına yönelik durumların geliştirme çalışmaları çerçevesinde öneriler verilmiştir.

Kanat (2020), eğitim fakültelerinde okutulan çocuk edebiyatı derslerinin öğretmen adayları tarafından değerlendirilmesini amaçladığı çalışmasında 1431 öğretmen adayının görüşlerine başvurulmuştur. Öğretmen adayları fakültelerde okutulan çocuk edebiyatı derslerinin içeriklerinin zenginleştirilmesi, okutulan programa yönelik ders amaçlarının düzenlenmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Bununla birlikte dersi alan öğrencilerin derslerde daha aktif olması gerektiği, ders sürelerinin artırılması gerektiğini ifade ederken, derse ilişkin yapılan ölçme-değerlendirme çalışmalarının ise daha şeffaf olmasını beklemekte oldukları ifade edilmektedir. Bu çerçevede

, çocuk edebiyatı dersi kapsamında amaç ve içeriklerin öğretmen adaylarının görüşleri dikkate alınarak gözden geçirilmesi ve öğretmenlik programlarına yönelik çocuk edebiyatı ürünlerinin nasıl kullanılacağı uygulamalı öğretilmesi gerektiği önerilerinde bulunulmuştur.

2.7.2. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Çocuk Haklarına Yönelik Kaynak İncelemelerine İlişkin Çalışmalar

Todres ve Higinbotham (2013), çocuk edebiyatın çocuklar için bir hukuk kaynağı olduğunu ifade etmektedir. Bu kapsamda araştırmada, çocukların kendi haklarıyla birlikte başkalarının haklarını da bildiği daha geniş kapsamda demokratik toplumda hakların yeri hakkında neler öğrendiklerini incelemek amacıyla çocuk edebiyatı ürünlerini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonucu elde edilen bulgular kapsamında çocuk edebiyatı ürünlerinin çocukların hem kendi haklarını hem de genel anlamda insan haklarını öğrenmede önemli bir araç olduğu ifade edilmiştir.

Monoyiou ve Symeonidou (2015), çocuk kitaplarında çeşitlilik (engellilik, görünüş, ırk) hakkında yapmış olduğu çalışmada, çocuk edebiyatının çocukların olumlu kimlik oluşturmada yardımcı bir araç olarak kullanılabilceğini ifade etmektedirler. Çalışmanın odak noktası olay örgüsü ve figürler olarak ifade edilmektedir. Çalışma kapsamında söz konusu çeşitliliğe yönelik olan 50 çocuk kitabı incelenmiştir. Çocuk kitaplarının eleştirel okur yazarlık becerilerini kazandırmadaki yeri değerlendirilmiştir. Ancak çocuk kitaplarının her zaman doğru iletiyi vermeyeceği yapılan araştırma kapsamında da tespit edilmiştir. Bu kapsamda kitapların doğru değerlendirilmesi, niteliği ve farklı yaş gruplarınca okunabilmesinin önemli olduğu ifade edilmiştir.

Sriphachan (2019), yapmış olduğu çalışmada, Roald Dahl'ın seçilmiş gençlik hikayelerinde çocuk hakları konusunu incelemektedir. Dahl'ın hikayeleri incelendiğinde çocuk kahramanlar, geçmişteki çocuk kahramanlardan farklı şekilde karakterize edilmiştir. Klasik masallardaki prens veya diğer baş erkek karakterlerin aksine, Dahl'ın çocuklar için yazdığı eserlerdeki erkek kahramanlar, geleneksel olmayan şekillerde karakterize edilmiştir. Aynı zamanda erkek karakterlerde genellikle işlenen fiziksel güç ve dövüş becerileri de kaldırılmıştır. Benzer bir şekilde, Dahl'ın kız kahramanlarını oluştururken, kız protagonistlerin güzellik ve

evsel nitelikleri göz ardı edilmiştir. Bunun yerine, Dahl'ın çocuk hikayelerindeki çoğu baş kız karakter, erkeklerinkine ait olması gereken özelliklere sahip olacak şekilde oluşturulmuştur; cesur, korkusuz, bağımsız ve olağanüstü zeki olmaları amaçlanmıştır. Bu noktada Dahl'ın eserlerinde çocukların özerkliğinin, ayrıcalığının, fırsatlarının ve bireyselliğinin vurgulandığı ifade edilmektedir. Bu çalışmada analiz edilen on hikâye hem genç hem de yetişkin bireylere çocuk haklarına ve fiziksel, zihinsel ve entelektüel olarak gelişebilmeleri için almaları gereken fırsatlara dair farkındalık yarattığı tespit edilmiştir. Bu hikayeler aynı zamanda çocukların özsaygılarını artırmaya ve onları yetişkinler tarafından bastırılmaması gereken güçlerini anlamaya ve gerçekleştirmeye teşvik etmeye yardımcı olacağı ifade edilmiştir. Hikayelerde aynı zamanda çocukların görev ve sorumlulukları açısından da hatırlatmalar yapmaktadır. Dahl'ın hikayeleri çocukların tüm yaşam zorlukları ve fırsat eksiklikleriyle nasıl başa çıkması gerektiğini ve yetişkinlerin onlara engelleri nasıl aşmalarına yardımcı olmaları gerektiğini gösterdiği ifade edilmektedir. Bu özelliklere sahip olan kitaplar değerli kabul edilebilir ve hem yetişkinlere hem de çocuklara okumaları için önerilmektedir.

Abdullah Al-Aufi (2020), çalışmasında çocuk edebiyatı ürünlerinin çocukların gelişimlerine katkılarını incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma kapsamında sosyal, duygusal, kişisel ve akademik 4 farklı gelişim düzeyine odaklanılmıştır. Araştırmaya 72 öğretmen katılmıştır. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak çevrimiçi anket kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgularda 1. Sınıf düzeyinde müfredatta yer alan çocuk edebiyatı ürünlerinin öğrencilerin gelişimsel aşamaları üzerinde olumlu etki oluşturduğu ifade edilmiştir.

Pujol-Valls ve Graell Martin (2023) yaptıkları çalışmada, çocuk edebiyatı ürünlerinin, çocuk hakları bağlamında nasıl yardımcı olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmada nitel ve nicel veri toplama araçları birlikte kullanılmıştır. Araştırma kapsamında bazı değerler ve değerleri konu alan hikayeler incelenmiştir. Bu bağlamda incelenen 244 kitabın analizi sonucunda elde edilen bulgularda çocuk edebiyatı ürünlerinin çocuk hakları ile bağlantılı değerleri aktardığı ifade edilmektedir. İncelenen kitapların çocuk haklarını ve vatandaşlık değerlerini benimsetmek için faydalı bir kaynak olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çocuk Hakları Bağlamında Yapılan Diğer Çalışmalar

Osler ve Starkey (1994) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, Avrupa perspektifinden insan hakları için öğretmen eğitiminde temel sorunlar başlıklı araştırmasında iki öğretmenin insan hakları eğitimlerinin özelliklerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Verilen eğitimlerde hem hukuki hem de ahlaki yönler aktarılmaya çalışılmıştır.

Campbell ve Covell (2001) yapmış oldukları çalışmada, çocuk haklarına yönelik eğitimin yetişkinler üzerinde bazı kavramlara yönelik etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmaya üniversite 3. ve 4. sınıf öğrencileri katılım sağlamıştır. Araştırmada öğrenciler deney ve kontrol grubu olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Deney grubu dönem sonuna kadar çocuk haklarına ilişkin eğitim alırken kontrol grubu söz konusu konuya ilişkin herhangi bir eğitim almamıştır. Araştırma başlangıcında yapılan ön-testlerde katılımcıların çocukları daha çok ebeveyn malı olarak gördükleri ifade edilirken, deney grubu ile yapılan çocuk hakları eğitimi sonucunda çocuğa yönelik geliştirilen söz konusu kavram olan ebeveyn malı görüşünde pozitif yönde değişim olduğu ifade edilmiştir. Ancak yetişkin haklarına yönelik görüşlerde önemli ölçüde değişiklik olmadığı tespit edilmiştir. Bu veriler bağlamında çocuk hakları eğitiminin üniversite öğrencileri üzerinde çocuk hakları bilincini geliştirmede önemli olduğu ifade edilmiştir. Araştırma sonucu elde edilen bulgularda yetişkinleri çocuk hakları bağlamında eğitmenin faydalı olacağı ve bazı tutum ve davranışların temeli olacağı sonucuna varılmıştır.

Reuter ve Druin (2004), çocukların dijital kütüphanelerde kitap arama durumlarını bazı yeterlilikler bakımından incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında “Uluslararası Çocuk Dijital Kütüphanesi”nde bulunan kitaplar ele alınmıştır. Araştırma sonucu elde edilen bulgularda, çocukların seçmiş oldukları kitapların yaşa ve cinsiyete göre değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha fazla kitap seçtikleri ifade edilmektedir. Ayrıca küçük kademelerde kitapların tamamı izlenirken ileri seviye sınıflarda kitapların yarısının izlendiği ortaya konmuştur.

Jerome, Emerson, Lundy ve Orr (2015) yapmış oldukları çalışmada, çocuk hakları eğitiminin, 26 ülkenin eğitim sistemlerine bir Ulusal Komite varlığıyla ne ölçüde dahil edildiğine dair temel bir değerlendirme sağlamayı hedeflemektedir. Araştırma

sonucu elde edilen veriler özetlendiğinde, hükümetlerin okullarda çocuk haklarını desteklemek için politikalara uyum sağlamada zorluk çektikleri ifade edilmektedir. Ayrıca birçok eyalette çocuk hakları eğitimini yasalastırmak adına yeterli mevzuatın bulunmadığı gözlenmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan 26 ülkenin birçoğunda resmi müfredatta tüm çocukların çocuk haklarına yönelik öğrenmeye yönelik kazanımın olmadığı ifade edilmektedir. Araştırma kapsamında değerlendirilen 11 ülkede çocuk haklarına ilişkin bilgi edinmeye yönelik müfredatın bulunduğu, 7 ülkede sadece bazı bölgelerde müfredata dahil edilebilir bulunduğu, 15 ülkenin ulusal müfredatında çocukların çocuk hakları konusunda bilgi sahibi olma hakkının bulunmadığı ve hükümetlerinde, okulların çocuk haklarını öğretmesi adına ek yasalar kullandığına dair verilerin bulunmadığı ifade edilmiştir. Nitekim müfredatlar incelendiğinde çocuk hakları eğitiminin müfredatın temel değerlerine yansıtıldığı belirli bilgi ve becerilerin ele alınması ve sonuçların belirlenmesi için çocuk haklarının yasal müfredata nasıl yerleştirilmesi gerektiğini gösteren bazı müfredat reformu modeli olduğu ifade edilmiştir.

Orr, Emerson, Lundy ve diğerleri (2016) tarafından sunulan raporda, 60 ülkeden 1.606 katılımcının bulunduğu, çocukların medeni ve siyasi hakları konusunda tartışmalardan derlenen çocukların görüşlerini sunmaktadır. Çalışmada, çocukların haklarını kullanma deneyimlerinin neler olduğu, bu hakları kullanma konusunda çocukların görüşleri nelerdir, çocukların haklarını kullanmaları konusunda kolaylaştırıcı ve engelleyici unsurlar nelerdir gibi sorulara cevap aranmaktadır. Araştırmaya katılan çocukların çoğunluğunun, kendilerini ve diğer çocukların mevcut durumlarını iyileştirici etkinliklere katılma hususunda motive olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte çocukların liderliğinde, çocuk odaklı etkinliklerin düzenlenmesi ve katılımında okul, çevre gibi faktörlerin etkili olduğu ifade edilmektedir. Nitekim bu faaliyetlerin çocukların haklarını etkin kullanmalarına bağlı olduğu vurgulanmıştır. Çalışma kapsamında elde edilen verilerden birinde, çocukların haklarını kullanmalarının ebeveynleri, öğretmenleri ve toplumdaki diğer bireyler dahil olmak üzere yetişkinler tarafından desteklenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bir diğer veri ise çocukların görüş ve kararları ciddiye alınmadığı veya tutarlı davranılmadığında çocukların mevcut haklarının kullanılmasının engellendiği belirtilmiştir. Bu durumda çocukların buldukları toplulukta kendilerinin temsil edilmediği duygusunu hissettirmekte olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca yaş grupları

arasında hak öğretimi yapılırken seviyeye uygun formatlara ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte hakların öğretilmesi ve öğrenilmesi için sunulan içerik ve süreçlerin benzer olduğu ifade edilmiştir. Bu noktada hakların öğretilmesinde ve öğrenilmesinde süreçler ve içeriklerde daha derin ve kesin bilginin önemli olduğu belirtilmiştir.

Brantefors ve Quennerstedt (2016), yapmış oldukları çalışmada, çocuk hakları çalışmalarında, insan haklarının öğretilmesi ve öğrenilmesi aşamasında süreçleri incelemeyi amaçlamaktadır. Yapılan çalışmada özellikle çocukların ve gençlerin neden haklarını öğrenmeleri gerektiğine ilişkin fikirleri vurgulamaktadır. Bu noktada çocuklara haklar konusunda eğitim vermenin nedenlerine ilişkin analizler incelendiğinde, çocukların yaşlarına ilişkin anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Erken çocukluk döneminde hakların öğrenilmesi çoğunlukla çocukların “katılım hakları” etrafında çerçevelendiği ifade edilirken, daha büyük yaş gruplarında hakların öğretilmesi ve öğrenilmesi uluslararası insan hakları mevzuatı ve daha geniş alanda çerçevelendiği tespit edilmiştir.

Dunhill (2016), çocuklara, çocuk haklarını öğretmenin bir sonucu olarak, hak eğitimi programının başkalarının haklarını korumaya ve uygulamaya teşvik etme durumunu incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda çocuklarla belirlenmiş birtakım etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Çocuklar etkinliklere katılmaya zorlanmamış ve bütün çocuklar etkinliğe katılım için davet edilmiştir. Bu kapsamda 3 etkinlik planlanmıştır. Bunlar , okul ve bahçede yürüyüş, haklara saygı konulu toplantılar, atölye çocuk sunumları olarak belirlenmiştir. Çalışmada, yaşları 5 ile 11 arasında değişen 17 çocuk ve 2 öğretmen yer almaktadır. Yapılan etkinliklerin tamamında çocuklar sürekli olarak haklarını tartışmışlardır. Bütün çocuklara okul içerisinde yapılan değişikliklerin etkisi ve sonuçlarını değerlendirme fırsatı sunulmuştur. Bu noktada çocuklar için, kendilerine etki eden kararlarda bulunma hakkına sahip olduklarını bilmek çocukların özgüvenlerinin gelişmesine katkı sağladığı tespit edilmiştir. Çocuklara yöneltilen sorularda, çocukların kendileri dışında bireylerinde haklarını kabul ettikleri ve savunduğu görülmüştür. Buna paralel olarak çocukların haklarını talep etmenin ve diğerlerinin haklarını korumak için çocukları güçlendirdiği ifade edilmektedir. Bu kapsamda, çocukların haklara ilişkin bilgilerini genişletmek ve uygulamalarını sağlamak, onların başkalarının haklarını savunan bireyler olarak gelişmelerini sağladığı ifade edilmiştir.

Long (2017) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, lisans öğrencilerinin çocuk hakları konusunda, erken çocukluk eğitimi ve bakımına ilişkin sahip olunan bilgiyi ve söz konusu bilginin ne derecede bulunduğunu ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmada anket ve odak grup metotları birlikte kullanılarak karma yöntem ile modellenmiştir. Araştırma sonucu elde edilen bulgularda iktidar ilişkilerinin, geleneksel yürütümlerin, kayıtsızlığın ve ataerkil toplum tutumlarının çocuk haklarına yönelik kanunlaşmaları gizleyebileceği ifade edilmektedir.

Quennerstedt (2019), insan haklarının öğretiminde dil kullanımını araştırdığı çalışmasında İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi temelli kavramlar belirlemiştir. Yapılan araştırma, devam eden eğitim uygulamalarının niteliksel gözlemi yoluyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında öğrencilerin hak temelli kelime dağarcığını geliştirmek amacıyla 6 odak noktası belirlenmiştir. Odak noktaları belirlenirken öğrencilerin sınıf düzeyleri esas alınarak kategorize edilmiş ve sınıf düzeylerine uygun nitelikte sunulmuştur. Küçük sınıflara daha az ve basit nitelikli kelimeler sunulurken, büyük sınıflara daha fazla ve ayrıntı kavramlar sunulmuştur. Bu kapsamda elde edilen bulgularda öğrencilerde gözlenen ilerleme sınıf seviyeleri arasında farklılık göstermiştir. 2. ve 5. sınıf düzeyleri arasındaki farklılık daha az iken 5. ve 8. sınıf arasındaki farkın daha fazla olduğu görülmüştür. Bu kapsamda insan hakları öğretiminde yaşa göre ilerlemenin nasıl olduğu hususunda daha detaylı çalışmaların yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen başka bir bulguda hak eğitiminin her zaman insan hakları terimleri ile ifade edilmediğidir. Nitekim öğrencilere sunulan kavramlardan bazıları çocuk hakları ile ilgili çalışmalara dahil edilerek insan hakları başlığında ele alınmıştır. Bu kapsamda yazar insan hakları eğitiminde dil kullanımı kapsamında daha fazla çalışma yapılmasını önermektedir.

Naeem, Gül, Asghar ve Zafar (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, Pakistan'da öğretmen yetiştirme enstitüleri ve eğitimde lisans programları sırasında insan haklarına ilişkin veri aktarımının alanını incelemek amaçlanmıştır. Araştırma da vaka çalışması modeli kullanılmış ve veri toplamak amacıyla doküman analizi ve anketler kullanılmıştır. İnsan hakları öğrenimine yönelik öğretmen adaylarının tutum ve davranışlarını ortaya koymak amacıyla 150 öğretmen adayına anket uygulanmıştır. Araştırma sonucu ortaya çıkan bulgularda insan hakları eğitiminin öğrenimi ve öğretimine ilişkin genel anlamda olumlu tutum gözlemlendiği ifade

edilmiştir. Bununla birlikte müfredatta insan hakları eğitimine odaklanan bir ders ve konunun olmadığı tespit edilmiştir. Çalışma sonucu elde edilen bulgular neticesinde insan hakları eğitiminin, öğretmen yetiştirme müfredatına bütünleşik olarak yansıtılması gerektiği, insan hakları eğitiminin öğretmen yetiştirme müfredatının zaruri bir bölümü olması gerektiği önerilmektedir.

Quennerstedt (2019), yapmış olduğu çalışmada, okullarda hak eğitiminin neden verilmesi gerektiği konusunu incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın çalışma grubunda 8-9 yaş aralığında çocuklar ve öğretmenler bulunmaktadır. Yapılan araştırma sonucu elde edilen bulgularda, öğretmen ve öğrencilerin hak eğitiminin amaçlarına yönelik anlayışları önemli ölçüde benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte öğretmen ve öğrencilerin hak eğitiminin odaklandığı nokta insan hakları eğitimi ve insan haklarına etik bağlılık olarak vurgulanmaktadır. Araştırma kapsamında hakları talep etmek ve savunmak için uygulamaya yönelik konuların ele alınması gerektiği ve her yaş grubuna yönelik hak eğitiminin sürekli olması gerektiği konusunda öneriler verilmiştir.

Olsson (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, İsveç öğretmen eğitiminde ilköğretim derslerinde çocuk haklarına yönelik içerik ve hedeflerin araştırılması amaçlanmıştır. Araştırma verileri toplanırken öğretmen yetiştirme programlarından alınan ders programlarından yararlanılmıştır. Çalışma on üniversite ve yüksekokul müfredatı çocuk haklarına yönelik anlam ve hedef çerçevesinde araştırılmıştır. Araştırma sonucu elde edilen bulgularda öğretmen yetiştirmede çocuk haklarına yönelik içeriğin bilgiden çok siyaset ve değerler perspektifinde yer aldığını ortaya koymaktadır. Ayrıca araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik neleri öğrenmeleri gerektiğine de örnekler sunduğu ifade edilmektedir.

Hareket ve Kartal (2021), ilkokulda çocuk haklarına ilişkin yapılan çalışmaların bir meta-analizini gerçekleştirmiş ve söz konusu çalışmalar bağlamında yeni anlayışlar geliştirmeyi amaçlamışlardır. Bu kapsamda araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden meta-sentez deseni benimsenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 21 nitel çalışma oluşturmaktadır. Araştırma çerçevesinde incelenen çalışmaların konuları sıklıkla, çocuk hakları, hak eğitimi, müfredatlarda çocuk hakları, okullarda çocuk hakları, edebi eserlerde çocuk hakları ve çocuk haklarına yönelik politikalar kapsamında odaklandığı tespit edilmiştir. Ayrıca araştırma sonucu elde edilen

bulgularında, okullarda katılım hakkı çerçevesinde etkinliklerin sınırlı olduğu ve çocukların bu haktan yararlanamadıkları ifade edilmektedir. Elde edilen bir diğer bulguda, çocukların kendi haklarını nasıl öğrenmeleri gerektiğini bilmediklerini ortaya koymaktadır. Nitekim okulda görevli personelinde çocuk hakları konusunda eğitilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu kapsamda çocuk hakları eğitiminin tüm hakları içermesi ve öğrencilere daha fazla hak temelli eğitim verilmesi gerektiği önerilmektedir.

Perry-Hazan (2021), gerçekleştirdiği çalışmada, ilkökul ve ortaokul öğrencilerinin haklarına yönelik farkındalıklarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, öğrencilerin haklarını sezgisel olarak algıladıklarını ve kişisel iç görüşlerine dayandığını ortaya koymaktadır. Yapılan araştırma aynı zamanda öğrencilerin haklarına yönelik algılarını etkileyen temel faktörleri de ortaya koymaktadır. Söz konusu faktörler, okul, yaşanan ülke, bireysel özellikler şeklinde ifade edilmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen bulgularında öğrencilerin haklarına yönelik farkındalıklarının öğrencinin içinde bulunduğu topluluğun, okulda bulunan personel çeşitliliğinin ve okul ilişkilerinin etkili olduğu vurgulanmıştır.

Hareket ve Güngör (2023), Alman eğitim sisteminde kullanılan Sachunterricht ders müfredatında Avrupa Birliği Yönergeleri bağlamında çocuk haklarının durumu incelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yaklaşımı kullanılmıştır. Araştırma verileri elde edilirken doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Federal Almanya Cumhuriyeti'nin on altı eyaletindeki resmi Sachunterricht kursu müfredatı incelemeye alınmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgularında, incelenen eyaletlerin çoğunun AB Yönergelerine uygun olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte araştırma verileri incelendiğinde çocuğun yaşamsal haklarının en temel hak olduğu vurgusu yapılmıştır. Nitekim, çocuğun sahip olduğu düşüncelerini ifade etme özgürlüğü hakkı bağlamında içeriklerin sıklığının az olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca incelenen müfredatlarda, çocukların fiziksel bütünlüğü ve mahremiyet hakkı, tehlike ve zararlardan korunma hususlarında detaylı öğrenme çıktılarının ve etkinliklerin yer aldığı tespit edilmiştir. Ancak çocukların oyun ve eğlenme haklarına ilişkin içeriklere daha az değinildiği ifade edilirken bunun sebebi olarak, çocukların yaşantılarında oyun ve etkinliklere fazla zaman ayırmaları bu sebeple müfredatta yer vermeyi gereksiz buldukları düşünülmektedir. Çocuğun katılım haklarına ilişkin

içeriklere kapsamlı bir şekilde yer verildiği tespit edilmiştir. Bu kapsamda tüm eğitim müfredatlarının AB Yol Gösterici İlkelere uyumlu hale getirilmesi önerilmektedir.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları veri toplama ve veri analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Çocuk haklarını konu alan çocuk kitaplarının, çocuk hakları bağlamında incelenmesini hedefleyen araştırma kapsamında, araştırmanın metodu nitel araştırma metodu olup betimsel desen kullanılmıştır. Nitel araştırma, yapılandırılmamış gözlem, yapılandırılmamış görüşme ve doküman inceleme gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, olgu ve olayların doğal ortamlarında realist ve kapsamlı olarak ortaya konulmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Nitel araştırma, araştırma sürecinde toplanan, sözlü olarak betimlenen veya anlatılan temel ampirik materyalden oluşan araştırma olarak tanımlanmaktadır (Devetak, Glažar, & Vogrinc, 2010). Nitel araştırma çalışmalarında “nasıl” ve “niçin” sorularına cevap aranarak söz konusu araştırmanın derinlemesine incelenmesine olanak sağlar (Işıkoğlu, 2005).

Betimsel desen ise araştırılan olgu ya da çalışma grubu çerçevesinde elde edilen verilerin betimlenerek açıklanması olarak ifade edilebilir. Aynı zamanda araştırmaya söz konusu olan çalışma grubunun hali hazırda var olan durumunu koymayı hedefler. Lambert ve Lambert'e (2012) göre betimleme çalışmalarının hedefi herhangi bir olgunun doğrudan betimlemesinin yapılmasıdır. Aynı zamanda betimsel araştırmalar

diğer nitel çalışma desenlerine oranla en az “teorik” olanıdır (Lambert ve Lambert, 2012).

3.2. Araştırma Grubu

Araştırma grubu belirlenirken amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, derinlemesine araştırma yapabilmek amacıyla araştırmanın amacı kapsamında bilgi bağlamında zengin durumların seçilmesidir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2012). Araştırmanın konusu kapsamında, çocuk haklarını konu alan kitaplar, sıklıkla ziyaret edilen kitap satış web sayfaları (D&R, BKM Kitap, Kitap Yurdu, İdefix, vb.) “çocuk hakları, toplumsal cinsiyet, çocuk ihmal ve istismarı, ayrımcılık vb.” anahtar kelimeleri kullanılarak taranmış ve söz konusu anahtar kelimelere ilişkin içerikte bulunan kitaplar arasından araştırmacı tarafından seçilen, temel eğitim düzeyinde bulunan çocuk kitapları, araştırmada doküman olarak kullanılmıştır. Bu kapsamda 20 adet çocuk haklarını konu alan çocuk kitabı incelenmiş olup, incelenen kitapların listesi EK.1 ‘de sunulmuştur.

EK 1.**Tablo 1. Araştırma Kapsamında İncelenen Kitaplar**

Kitap Adı	Yazarı	Yayın Evi	Sayfa Sayısı	Yayın Yılı
K1.Küçük Adımlar	Hazal Uzuner	Ayrıntı Yayınevi	75	2019
K2. Sihirli Çaydanlık	Süleyman Bulut	Can Çocuk	44	2013
K3.Anne Ben Yapabilirim	Süleyman Bulut	Can Çocuk	39	2013
K4.Hey Küçük	Süleyman Bulut	Can Çocuk	41	2013
K5.Kardeşlik Çemberi	Süleyman Bulut	Can Çocuk	47	2013
K6.İnsan Okur	Süleyman Bulut	Can Çocuk	43	2013
K7.Haklarımı Bilen Çocuklar	Özgür Şensoy-M. Esra Yıldırım	Beta Yayıncılık	47	2020
K8.Bedenim Bana Ait		Gergedan Yayıncılık		
K9.Beni Rahat Bırak	Veronique Renting	Yapı Kredi	28	2015
K10.Kırmızı Çizgi	S. Mahfouz Barraç	Erdem Yayınları	22	2016
K11.Kırılmayan Hayaller	Nilay Yılmaz	Altın kitaplar	23	2016
K12.Çocuk Olmaya Hakkım Var	Alain Serres	Yapı Kredi	41	2013
K13.Çocuğum Haklarım Var	Ezgi Berk	ABM Yayınevi	103	2019
K14.Minik Korsanlar	Aleix Cabrera	TÜBİTAK	37	2013
K15.Annem Babam Nerede	Aleix Cabrera	TÜBİTAK	37	2013
K16.Ariyanna'nın Sihirli Kutusu	Aleix Cabrera	TÜBİTAK	37	2013
K17.Uçan Tekerlekli Sandalye	Feyza Altun	Mandolin	24	2020
K18.Yeşil Sahanın Özgür Kızı	Feyza Altun	Mandolin	24	2020
K19.Renkli Yumurtalar	Feyza Altun	Mandolin	24	2020
K20.Herkese Eşit Kurabiye	Feyza Altun	Mandolin	24	2020
Toplam	20			

Küçük Adımlar

Eser, çocuklara tanınmış temel hakları ele almaktadır. Eser kapsamında 10 adet hikâye bulundurmakla birlikte her hikâye farklı bir hak bağlamında ele alınmıştır. Hikayelerde yaşama, eğitim, katılım, bilgi edinme, oyun, eğlenme gibi hakları içermektedir.

Çocukların Hakları Var

Bir seri olarak 5 adet kitaptan oluşmaktadır. Seri içerisinde bulunan her bir kitap, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi bağlamında seçilen bir ilkeyi temsil etmektedir.

Haklarını Bilen Çocuklar

Eser, bir etkinlik kitabı formatında olup, insan haklarının tanımı ile başlayarak çocuk hakları sunulmuştur. Eserde, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi kapsamında bulunan haklar ve haklara ilişkin örnekler içermektedir.

Bedenim Bana Ait!

Eser, çocuğun her türlü ihmal ve istismardan korunma hakkı çerçevesinde ele alınmıştır. Eserde, çocuklara istenmeyen davranışlara yönelik verilecek tepkilere örnekler sunulmuştur.

Beni Rahat Bırak!

Eser, akran zorbalığını konu almaktadır. Bu bağlamda, aynı sınıfta bulunan iki öğrenciden birinin diğerine zorbalık yapması işlenmekle birlikte çocuğun her türlü ihmal ve istismardan korunması hakkına vurgu yapılmaktadır.

Kırmızı Çizgi

Eser, çocuğun her türlü ihmal ve istismardan korunması hakkı bağlamında kaleme alınmıştır. Her çocuğun belli sınırları ve özel alanlarının olabileceği hikâyeye konu edilmiştir. Aynı zamanda ihmal ve istismar durumlarında verilecek tepkilerde açıklanmıştır

Kırılmayan Hayaller

Eser, özel gereksinimli bireylerin yaşadıkları bazı zorluklar ve sahip oldukları haklar bağlamında kaleme alınmıştır.

Çocuk Olmaya Hakkım Var

Eserde, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi kapsamında ele alınan haklar bir çocuk tarafından okuyucuya aktarılmaktadır.

Çocuğum Haklarım Var

Eser, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi çerçevesinde bulunan bütün hakları içermekle birlikte, haklara ilişkin örnekler ve etkinlikler içermektedir.

Çocuk Hakları Serisi

TÜBİTAK popüler bilim kitapları arasında yer alan 3 adet kitap ele alınmıştır. Söz konusu kitaplarda Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi bağlamında seçilen ilkelere yönelik hikayeler kaleme alınmıştır.

Çocuk Kitapları Serisi

Çocuk kitapları serisi içerisinde 5 adet kitabı barındıran bir seri olmakla birlikte seri içerisinde bulunan 4 kitap değerlendirilmiştir. Kitaplarda çocuk haklarına ilişkin belirli bazı ilkelere yönelik öyküler kaleme alınmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında, veri toplama aracı olarak nitel araştırmalarda kullanılan doküman incelemesi tekniğinden yararlanılmıştır. Doküman inceleme, çalışmanın verilerini oluşturan temel kaynaklar olarak ifade edilen çeşitli dokümanların analiz edilmesi olarak tanımlanabilir (Özkan, 2019).

Bowen (2009), doküman analizini hem basılı hem de elektronik materyalleri gözden geçirmek veya değerlendirmek için sistematik bir prosedür olarak ifade ederken aynı zamanda doküman incelemesinin yüzeysel inceleme ve kapsamlı inceleme olarak yorumlamayı içerdiği ifade etmektedir. Doküman analizi bir süreç içermektedir. Bu süreç;

1. Dokümanlara ulaşma
2. Orijinalliği kontrol etme
3. Dokümanlara ulaşma
4. Veriyi analiz etme
5. Veriyi kullanma şeklinde sıralanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Bowen (2009), doküman analizinin avantajlarını şu şekilde sıralamaktadır:

- Daha az zaman gerektirir, verilerin toplanması yerine veri seçimini gerektirir.
- Belgelerin kullanılabilirliği açısından ve elde edilebilirlik açısından avantajlıdır. Birçok belge kolaylıkla elde edilebilir.
- Maliyet olarak düşüktür. Belgelerde yer alan veriler hâlihazırda toplanmış olarak yer alır.
- Belgeler “tepkisel olmayan” yani araştırma sürecinden etkilenmez.
- Dokümanlar tekrar gözden geçirme için uygundur.
-

Dezavantajlarını ise şu şekilde ifade etmektedir:

- Belgeler araştırma dışında amaçlarla üretilir.
- ❖ Dokümantasyon bazen geri alınamaz veya geri alınabilirliği zordur.

Araştırma kapsamında literatür taraması yapıldıktan sonra uygun yöntem olarak doküman incelemesi yönteminin araştırmanın amacına uygun olduğu saptanmıştır. Bu kapsamda kitaplar incelenirken “kitap inceleme formu” kullanılmıştır. Bu form çocuk hakları literatürüne uygun hazırlanmıştır ve çocuk hakları ve çocuk kitapları konularında 2 uzmanın görüşleri alınmıştır.

3.4.Verilerin Çözümlemesi

Verilerin çözümlemesinde betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Betimsel analiz, çeşitli yöntemlerle elde edilmiş verilerin, önceden belirlenmiş kategorilere yönelik incelenmesi ve yorumlanmasıdır (Özdemir, 2010).

Bu bağlamda, araştırma kapsamında incelenecek olan kitapların hangi kriter ve hangi ölçütlere göre inceleneceği araştırma öncesinde belirlenmiştir. Söz konusu kriter ve ölçütler, Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi özelinde, çocuk hakları literatürü tarandıktan sonra, çocukların yaşamsal, gelişimsel, korunma ve katılım hakları kategorilerinde, kitapların görsel ve yazılı unsurlarının incelenmesine karar verilmiştir.

Betimsel analiz sonucunda ulaşılan bulgular, kitap içerisindeki çeşitli görsel unsur ve yazı içerikleri ile desteklenmiş ve bulgular bölümünde ayrıntılı bir biçimde sunulmuştur.

Araştırma sürecinde incelenen kitaplara bazı kodlar verilmiştir. Bu kodlar EK 1 tabloda belirtilmiştir.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

4.1. “Küçük Adımlar” Eserine İlişkin Bulgular

Hikâye, çocuk hakları kapsamında temel hakların öyküler ile kazandırılmasını amaçlamaktadır. Kitapta 10 adet hikâye bulunmakla birlikte her hikâye farklı bir hak bağlamında kaleme alınmıştır. Bu kapsamda, eserde yer alan hikayeler aşağıdaki gibi özetlenebilir;

Mustafa Öğretmenin Çınarları, bütün çocukların eşit haklara sahip olması ve hiçbir ayrımcılık gözetilmemesi hakkına değinilmiş olmakla birlikte *yaşamsal* ve *gelişimsel* haklara yer verilmiştir. *Küçük Adımlar*, çocukların sağlıklı yaşama, duygusal yakınlık ve güven içinde olma ve hiçbir yoksulluk çekmeme hakkına sahip olduğu hususunda kaleme alınmakla birlikte *yaşamsal haklara* değinilmiştir. Bir diğer hikâye olan *Büyüyünce Ne Olacaksın?* çocukların eğitim hakları *gelişimsel haklar* bağlamında ele alınmıştır. *Sessizlik* adlı hikâyede ise çocukların sahip olduğu oyun, dinlenme, eğlenme gibi gelişimsel haklardan söz edilmektedir. *Mavi Sürpriz*, çocukların kendilerini ilgilendiren konulara *katılım hakkı* olduğu vurgusu yapılan diğer bir hikâye olarak eserde karşımıza çıkmaktadır. *Yeni Bebek* adlı hikâyede ise, çocukların her türlü ihmal ve istismardan ve şiddetten *korunma haklarının* bulunduğu vurgusu yapılmıştır. *Dünyanın Öbür Ucundaki Farklılık*, çocukların bilgi edinme ve aynı zamanda zararlı bilgilerden *korunması* hususuna değinildiği hikâyedir. *Korunma ve gelişimsel haklar* bağlamında ele alınmıştır. Aynı zamanda hikâye içeriği incelendiğinde, kahramanın eylem yapması çocukların toplanma

haklarına işaret ederek *katılım haklarına* da yer verildiği ifade edilebilir. Bir diğer öykü olan *Özür Bekliyorum*, çocuklarında özel hayatları olduğunu ve özel hayatın *korunması* ve saygınlıklarının korunması konuları ele alınmıştır. *Ulaş'ın Rampası* öyküsünde, özel gereksinimli bireylerin yaşama aktif katılmaları hususunda özel bakım, destek ve eğitim alma haklarına vurgu yapılmıştır. Son hikâye olan *Doğum Günü Pastası*, çocukların savaşta ve sığınmacı olma durumlarında *korunma haklarına* sahip oldukları vurgusu yapılmıştır.

Tablo 2. Küçük Adımlar Hikayesinde Çocuk Haklarına Yer Verilme Biçimleri

Hikayeler	Yaşamsal Haklar	Gelişimsel Haklar	Korunma Hakları	Katılma Hakları
Mustafa Öğretmenin Çınarları		Eğitim Hakkı	Ayrımcılık	-
Küçük Adımlar	Sağlıklı Yaşama Hakkı	-	-	-
Büyüyünce Ne Olacaksın?		Eğitim Hakkı	-	-
Sessizlik	-	Dinlenme Hakkı Eğlenme Hakkı	-	-
Mavi Sürpriz	-	-	-	Düşüncelerini ifade etme hakkı
Yeni Bebek	-	-	İhmalden Korunma Hakkı	-
Dünyanın Öbür Ucundaki Farklılık	-	Bilgi Edinme Hakkı	Zararlı Bilgilerden Korunma Hakkı	Toplanma Hakkı
Özür Bekliyorum	-		Özel Yaşamın Korunması Hakkı	
Ulaş'ın Rampası	Yaşama Aktif Katılma Hakkı	Eğitim Hakkı	-	-
Doğum Günü Pastası	-	-	Sığınmacı durumunda korunma hakkı	-
Toplam	2	6	5	2

Tablo 2 incelendiğinde, sıklıkla gelişimsel haklara ve ardından korunma haklarını konu alan hikayelere yer verildiği ve bunu takip eder nitelikte yaşamsal haklara ve katılım haklarına yer verildiği tespit edilmiştir.

Eserde yer alan hikayelerin belli haklara yönelik yazıldığı tespit edilmiştir. Mustafa Öğretmenin Çınarları hikayesinde ele alınan husus, bütün çocukların eşit haklara sahip olduğu ve ayrımcılığa tabii tutulamayacağıdır. Küçük adımlar hikayesinde ise ele alınan husus, her çocuğun sağlıklı yaşama, duygusal yakınlık ve güvenlik içinde olma hakkına ilişkindir. Hikâyede yer alan bir ifadede kahramanın “*bizim geleceğimizi bize sormadan nasıl elimizden alırsınız?*” şeklinden söylemine yer verilmektedir. Sessizlik hikayesinde ise ele alınan hususun, çocukların eğlenme, dinlenme ve oyun oynama haklarına ilişkin olduğu ifade edilmiştir. Bu kapsamda hikâyenin kahramanının “*Çocuklar oyun, dinlenme, eğlenme ve boş zamanlarını değerlendirme haklarına sahiptir...Bunun benim en doğal hakkım olduğunu düşünüyorum ve bu yüzden bütün yaz boyunca bu hakkımı alabilmek için sessiz kalmaya karar verdim.*” ifadelerine yer verilmiştir. Mavi Sürpriz hikayesi, çocukların kendilerini ilgilendiren konularda düşüncelerini söyleme ve karara katılma hakkı çerçevesinde kaleme alınmıştır. Hikâyede yer alan “*bana hiçbir şey sormadan her şeyi alıp düzenlemişler. Neden sormadılar anlamıyorum.*” ifadelerinin söz konusu hakka ilişkin vurgu yapıldığını göstermektedir. Yeni Bebek hikayesinde, çocukların her türlü ihmal ve istismara, sömürü ve şiddete karşı korunma hakları işlenmiştir. Dünyanın Öbür Ucundaki Farklılık hikayesinde, çocukların bilgi edinme ve zararlı içeriklere karşı korunma hakları ele alınmıştır. Aynı zamanda hikâyede ele alınan konuya ilişkin çocukların rahatsız oldukları duruma yönelik toplanmaları da hikâyenin asıl konusu dışında bir hakka yer verildiğini göstermektedir. Özür Bekliyorum hikayesinde, çocukların özel yaşam, onur ve saygınlıklarının korunması hususu ele alınmıştır. Söz konusu hakka ilişkin şu ifadeler yer almaktadır “*annem durduk yere benim ne kadar dağınık olduğumu, kirli çoraplarımı yerde bıraktığımı, meyve tabağını yatağımın altına bıraktığımı anlattı*”. Ulaş’ın Rampası hikayesinde ise, engelli çocuklara yönelik olarak yaşama aktif katılmalarına ilişkin haklar işlenmiştir. Kitapta yer alan son hikâyeye de ise çocukların savaşta ve sığınmacı olma durumlarında özel olarak korunma haklarının olduğuna ilişkin anlatıma yer verilmiştir.

Seri 5
Nehir hiçbir şey söylemeden kitabını gösterdi ve tekrar okumaya döndü. “Biz bu sene seni tatile götürmediğimiz için özür dileriz ama neden bu kadar büyük bir tepki gösterdiğini babanla anlamakta zorluk çekiyoruz,” dedi, “keşke bize neyin bu kadar önemli olduğunu anlatsan.” Nehir kitaptan kafasını kaldırıp şaşkınlıkla annesine baktı. Sonra tekrar kitabını okumaya devam etti. Ardından odaya babası girdi. O da aynı şeyleri söyledi. Nehir onlara hiç bakmıyordu.

Şekil 1. Küçük Adımlar Eserinde Bulunan “Sessizlik” Metminden Bir Kesit (S.35)

4.2. “Çocukların Hakları Var” Serisine İlişkin Bulgular

Seri 5 kitaptan oluşmakla birlikte, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi kapsamında çocukların sahip olduğu temel haklar her kitap için farklı hak tanımlanarak ele alınmıştır. Seride yer alan kitaplar aşağıdaki gibi özetlenebilir;

Kardeşlik çemberi kitabında, çocukların Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi’nin 2. maddesi kapsamında hiçbir ayırım gözetmeksizin bütün çocukların eşit haklara sahip olduğu işlenmektedir. Bu kapsamda çocuklardan oluşan bir basketbol takımının fillerle olan mücadelesi konu edinmiştir. Hikâye sonunda farklı ten renginde, farklı boylarda bireylerden oluşan bir takımın gücünün fark edilmesi ve takımın maçı kazanması ile sonlandırılmıştır. *Anne Ben Yapabilirim* kitabında, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi’nin 3. maddesi kapsamında çocuğun her anlamda yararının gözetilmesi hususu göz önüne alınarak hikâyeye işlenmiştir. Ödevini annesine yaptırmak isteyen kahramanın annesi tarafından anlatılan bir hikâyede söz konusu hak ele alınmıştır. *Sihirli Çaydanlık* kitabında, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesinin 6. maddesi bağlamında her çocuğun yaşama ve yaşamını devam ettirme ve geliştirme hakkı hususunda işlenmiştir. Kitabın kahramanı Selim, hastadır ve ilaç içmesi gerekmektedir. Ancak şurup içmekten hiç hoşlanmaz. Gece okuduğu kitabın etkisiyle sihirli bir yolculuğa çıkar. Yolculukla karşılaştığı durumlar barınma, beslenme ve sağlık haklarına vurgu yapmaktadır.

Hey

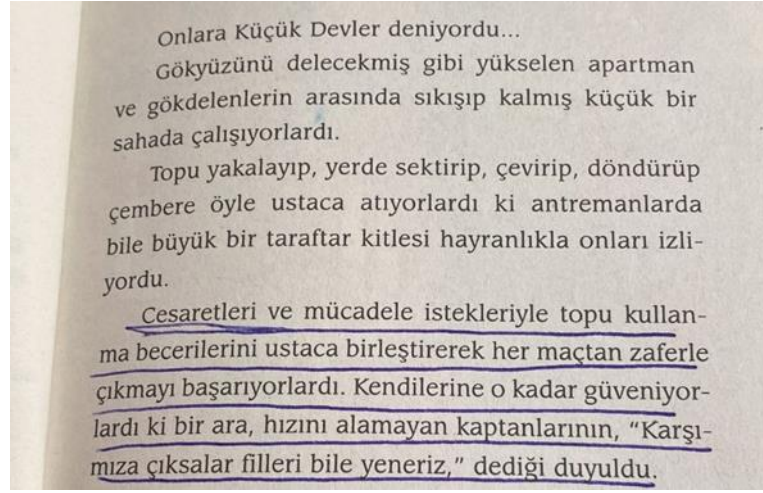
Küçük

, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi'nin 13. maddesi “düşüncelerini özgürce açıklama ve kendini ilgilendiren konularda kararlara katılma hakkı” bağlamında sahip olduğu haklar hususunda ele alınmış bir hikâyeyi içermektedir. Hikaye de olay kahramanın anne ve babası arasında geçen bazı durumları yardım ettiği kişiye anlatması ve kahramanın anlattıklarından etkilenen ebeveynin çocuğunun düşüncelerine bakışını değiştirmesini konu almaktadır. *İnsan Okur*, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi'nin 28. maddesi kapsamında çocuğun eğitim hakkı kapsamında ele alınmıştır. Bir rüzgâr ile kütüphaneden çıkan kitap adam farklı yerlerde farklı bireylerle karşılaşarak onlara sayı saymayı, okuma yazmayı ve notaları öğreterek insanların hayatlarını kolaylaştırmaktadır.

Tablo 3. Çocukların Hakları Var Hikâye Serisinde Çocuk Haklarına Yer Verilme Biçimleri

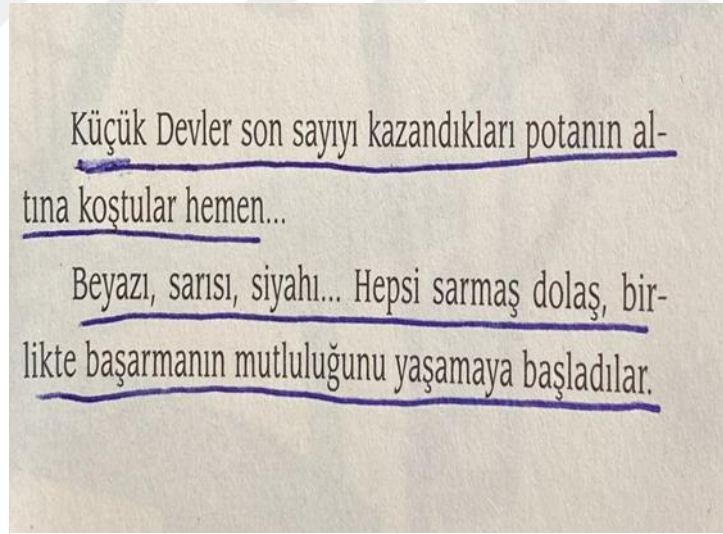
Hikayeler	Yaşamsal Haklar	Gelişimsel Haklar	Korunma Hakları	Katılma Hakları
Kardeşlik Çemberi		-	Ayrımcılık	-
Anne Ben Yapabilirim		-	Çocuğun Yüksek Yararı	
İnsan Okur		Eğitim Hakkı	-	-
Sihirli Çaydanlık	Yaşama Hakkı		-	-
Hey Küçük!	-	-	-	Düşüncelerini ifade etme hakkı
Toplam	1	1	2	1

Tablo 3 incelendiğinde Çocukların Hakları Var serisinde yer alan kitapların her biri esasen Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi ile güvence altına alınan hakları ele alan belli ilkeler üzerinde yazılmıştır. Sıklıkla korunma haklarına ilişkin ilkelere yer verilirken diğer hak gruplarına eşit olarak yer verildiği tespit edilmiştir.

Şekil 2. Çocukların Hakları Var Serisi "Kardeşlik Çemberi" Eserinden Bir Kesit (s.7).

Şekil 2'de yer alan metin incelendiğinde, küçük devler takımının karşılına rakip olarak gelecek takımı küçük gördükleri düşüncesinde oldukları ifade edilmektedir.

Şekil 3. Çocukların Hakları Var Serisi "Kardeşlik Çemberi" Eserinden Bir Kesit (s.47).

Şekil 3 incelendiğinde, din, dil, ırk, ten rengi gözetmeksizin birlikte olmayı gösteren ifadelerin yer aldığı bir bölüm yer almaktadır. Bu içeriğin çocuk haklarını doğru yansıttığı ve kitabın içeriğinde verilmek istenen haklar ile örtüştüğü ifade edilebilir.

4.3. “Çocuk Hakları” Serisine İlişkin Bulgular

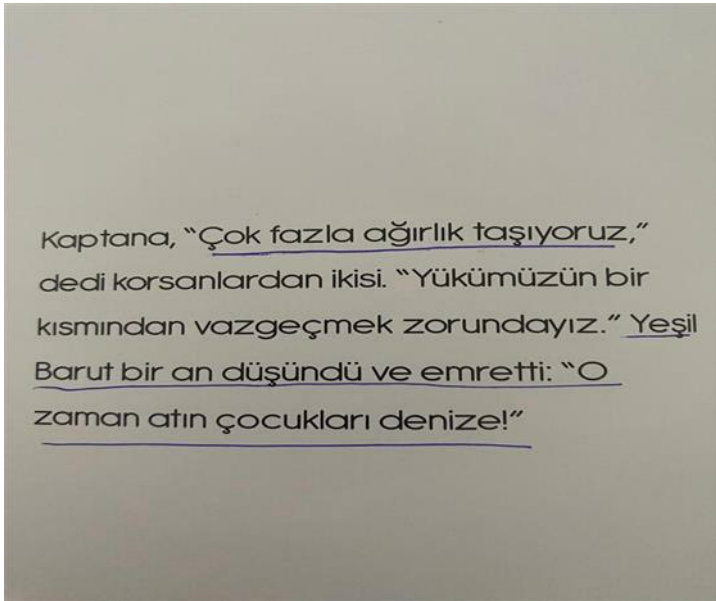
TÜBİTAK popüler bilim kitapları arasında bulunan çocuk hakları serisi toplam 10 kitaptan oluşmaktadır. Ancak seride bulunan 3 kitap incelemeye alınmıştır. *Minik Korsanlar* hikayesinde, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi'nin 8. maddesi kapsamında ele alınan hikâye, çocukların her türlü tehlike durumunda ilk korunacak, öncelikli bireyler olduğunu vurgulamaktadır. *Annem Babam Nerede?* hikayesinde ise, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi'nin 6. maddesi kapsamında ele alınan hikâye bütün çocukların anne ve babalarının bakımında ve sorumluluğunda yetişmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Son olarak, *Ariyanna'nın Sihirli Kutusu*, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi'nin 4. maddesi kapsamında ele alınan hikâye bütün çocukların uygun ortamlarda barınma, yeterli ve düzenli beslenme, dinlenme, eğlenme, tıbbi bakım görme haklarını vurgulamaktadır.

Tablo 4. Çocukların Hakları Hikâye Serisinde Çocuk Haklarına Yer Verilme Biçimleri

Hikayeler	Yaşamsal Haklar	Gelişimsel Haklar	Korunma Hakları	Katılma Hakları
Minik Korsanlar		-	Çocuğun Öncelikli Olarak Korunması Hakkı	-
Annem Babam Nerede?	Beslenme ve Barınma Hakkı	-	Güvenli Ortamda Yetiştirilme Hakkı	Düşüncelerini Özgürce İfade Etme Hakkı
Ariyanna'nın Sihirli Kutusu	Beslenme ve Barınma Hakkı	Dinlenme ve Oyun Hakkı	-	Düşüncelerini Özgürce İfade Etme Hakkı
Toplam	2	1	2	2

Tablo 4 değerlendirildiğinde, Çocuk Hakları serisinde bulunan kitapların Çocuk Hakları Bildirisi kapsamında çocuklara verilen haklardan 4. ilke, 6. ilke ve 8. ilke kapsamında hikayeler ele alınmıştır. Bununla birlikte, belirgin çocuk hakları ilkelerine değinilme sıklıkları yaşamsal, korunma ve katılma haklarında eşit, gelişimsel haklara, diğer haklara oranla daha az sıklıkta değinildiği tespit edilmiştir. *Minik Korsanlar* hikayesinde, çocukların her durumda koruma ve yardımdan ilk yararlanacak birey olduğu vurgulanmaktadır. Bu kapsamda hikâyede çocuklardan oluşan bir korsan grubunun hazine bulmada usta oldukları ve ünlü bir korsan

tarafından gemiye çağrıldığı ve geminin batma tehlikesine yönelik ünlü korsanın çocukları gemiden atmak istemesi üzerine “o zaman atın çocukları denize” ifadelerine yer verilmiş ve mürettebatın bunu engellemesi üzerine farklı çözüm yollarının arandığı bir hikayedir. Hikâyede, her durumda çocukların ilk olarak korunması ve yardım edilmesi hakkının tek başına işlendiği ifade edilebilir. Serinin bir diğer kitabı Annem Babam Nerede? Hikayesinde, anne ve babalarının çocukların yararına olan taleplerini uygulamak istemeyen çocukların, anne ve babalarını kaybetmek istemeleri ve daha sonra bundan pişman olmaları konu edilmiştir ve bu kapsamda “çocukların anne ve babalarının bakım ve sorumluluğu altında yetiştirilmesi” hakkı işlenmiştir. Ancak metinde bu hak işlenirken beslenme, barında gibi yaşamsal haklara ve çocukların fikirlerini önemseyen kişinin varlığı ise çocukların düşüncelerini ifade etme imkânı sunarak katılma haklarını içerdiğini de göstermektedir. Seride bulunan Ariyanna’nın Sihirli Kutusu hikayesinde ise, kahramana dedesi tarafından verilen bir kutuda, Ariyanna’nın dostlarının yaşadığı problemlere çözüm bulma süreci işlenmektedir. Bu süreç işlenirken yaşamsal haklara, gelişimsel haklara ve katılma haklarına yer verilmiştir. Seride bulunan kitaplar değerlendirildiğinde Annem Babam Nerede? Ve Ariyanna’nın Sihirli Kutusu hikayelerinde 3 kategoride hakka yer verilirken, Minik Korsanlar hikayesinin yalnızca korunma haklarını içerdiği ifade edilebilir.

Kaptana, “Çok fazla ağırlık taşıyoruz,” dedi korsanlardan ikisi. “Yükümüzün bir kısmından vazgeçmek zorundayız.” Yeşil Barut bir an düşündü ve emretti: “O zaman atın çocukları denize!”

Şekil 4. Minik Korsanlar Eserinden Bir Kesit (s.18)

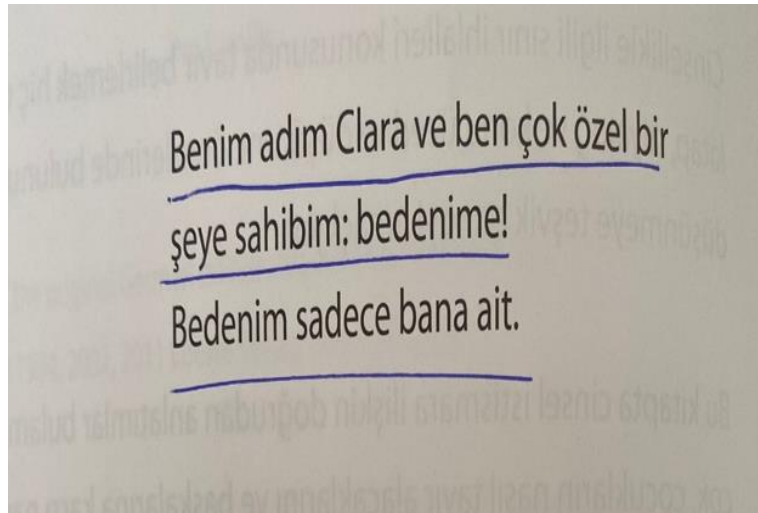
4.4. “Bedenim Bana Ait!” Eserine İlişkin Bulgular

Hikâye çocukların her türlü ihmal ve istismardan korunma haklarını vurgulamak amacıyla kaleme alınmıştır. Hikâye, Clara isimli küçük kızın bedeninin sadece kendisine ait olduğunu vurgulaması ve bedenini istenmeyen davranışlardan korumak için neler yapılması gerektiği konusunda bazı bilgiler içermektedir.

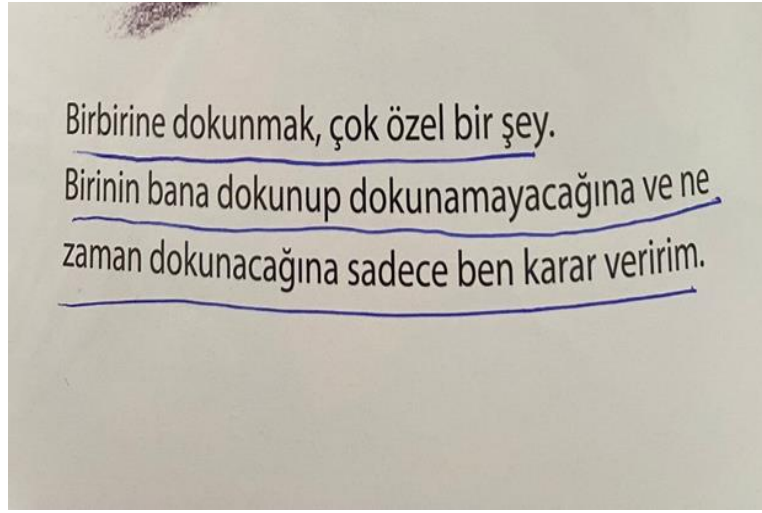
Tablo 5. Bedenim Bana Ait! Hikayesinde Çocuk Haklarının İşleniş Biçimi

Hikâye	Yaşamsal Haklar	Gelişimsel Haklar	Korunma Hakları	Katılma Hakları
Bedenim Bana Ait!			Her Türlü İhmal ve İstismardan Korunma Hakkı	Kendisini İlgilendiren Konularda Karar Alma Hakkı Düşüncelerini Özgürce İfade Etme Hakkı
Toplam	0	0	1	2

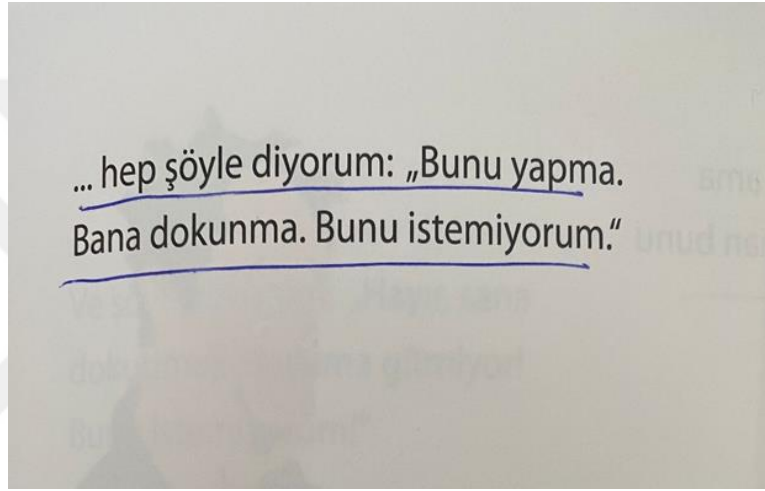
Bedenim Bana Ait! Hikayesi kapsamında tablo 5 incelendiğinde, sıklıkla katılma haklarına yer verildiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte korunma haklarına daha az sıklıkta değinilirken yaşamsal ve gelişimsel haklara değinilmediği ifade edilebilir. Hikâye kapsamında asıl vurgulanmak istenen konu, çocuğun her türlü ihmal ve istismardan korunması hakkı olmasına karşın, çocuğun karar alma ve düşüncelerini özgürce ifade etme haklarına da derin vurguların yapıldığı ifade edilebilir. Söz konusu haklara yapılan vurgular şekil 5, şekil 6 ve şekil 7’de gösterilmektedir.

Şekil 5. Bedenim Bana Ait Eserinden Bir Kesit

Şekil 6. Bedenim Bana Ait Eserinden Bir Kesit

Şekil 7. Bedenim Bana Ait Eserinden Bir Kesit

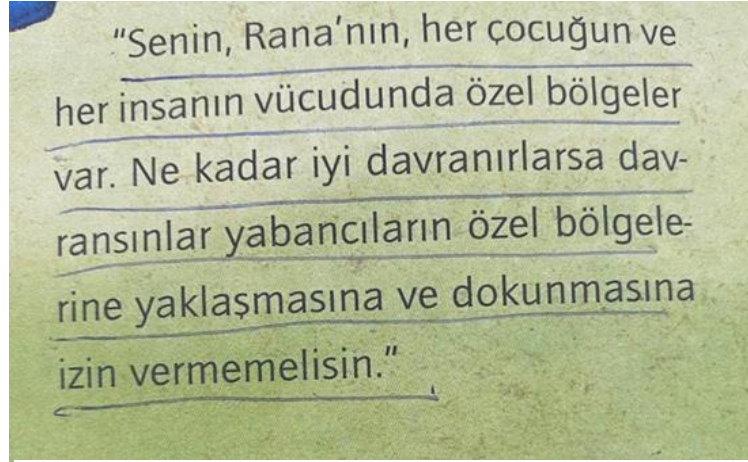
4.5. “Kırmızı Çizgi” Eserine İlişkin Bulgular

Hikâye kapsamında, çocuğun her türlü ihmal ve istismardan korunması vurgulanmaktadır. Bu noktada, Emir isminde bir çocuğun, Rasim amcanın park yerini kırmızıya boyaması üzerine annesine bu konuyu sorması ve annesi ile kırmızı çizginin ne anlama geldiği konusunda konuşmalarını içermektedir. Hikâye de anne karakteri, her insanın kırmızı çizgileri olduğunu ifade ederek çocukların ihmal ve istismardan korunmaya yönelik neler yapabileceği konusunda bilgi vermektedir.

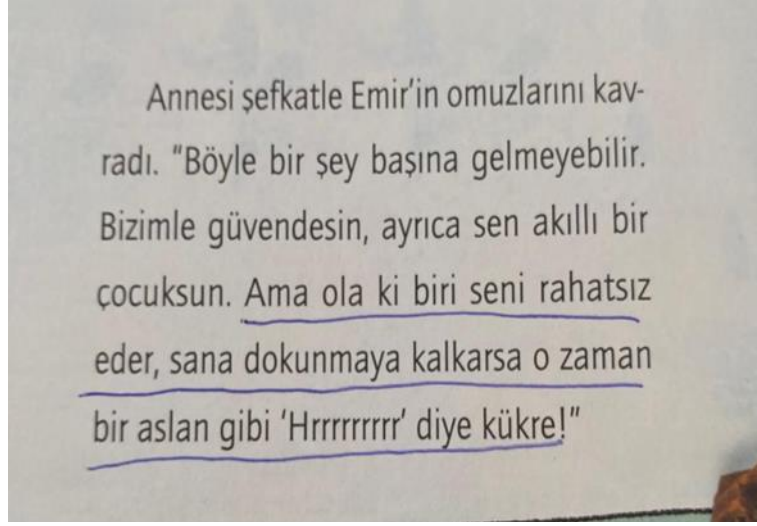
Tablo 6. Kırmızı Çizgi Hikayesinde Çocuk Haklarının İşleniş Biçimi

Hikâye	Yaşamsal Haklar	Gelişimsel Haklar	Korunma Hakları	Katılma Hakları
Kırmızı Çizgi			Her Türlü İhmal ve İstismardan Korunma Hakkı	Düşüncelerini Özgürce İfade Etme Hakkı
Toplam	0	0	1	1

Tablo 6 incelendiğinde, Kırmızı Çizgi hikayesi kapsamında korunma ve katılma haklarına yer verildiği ancak yaşamsal ve gelişimsel haklara değinilmediği tespit edilmiştir. Hikâyede çocukların korunma hakları çerçevesinde her türlü ihmal ve istismardan korunma hakkı vurgulanmaktadır. Bunun yanında, çocukların ihmal ve istismar durumlarında verecekleri tepkiler konusunda çocuklara neler yapabilecekleri ifade edilirken çocukların düşüncelerini özgürce ifade etme hakkına da yer verildiği düşünülmektedir. Bu düşünceyi destekler nitelikte “bisikletim kırmızı çizgim, oyuncaklarım kırmızı çizgim. Kimse onlara yaklaşamaz.” ifadelerine yer verilmiştir.

Şekil 8. Kırmızı Çizgi Eserinden Bir Kesit (s.12)

Şekil 9. Kırmızı Çizgi Eserinden Bir Kesit (s.16)

Şekil 8 ve şekil 9 incelendiğinde, eserin içeriğine uygun olarak, çocukların özel bölgeleri bulunduğu ve bu bölgelere dokunulmaması gerektiğine, ayrıca ihmal ve istismar durumlarında nasıl tepki verilmesi gerektiğine yönelik ifadeler yer almaktadır.

4.6. “Beni Rahat Bırak!” Eserine İlişkin Bulgular

Else adında bir çocuğun sınıfa yeni gelen öğrenciye zorbalık yapmasını ve ardından yaptığı zorbalıktan pişmanlık duymasını ele alan hikâyede, akran zorbalığına karşı çocukların korunması gerektiği ve hiçbir çocuğun bir başka çocuğa zorbalık yapmaması gerektiği vurgulanmaktadır. Haklar bağlamında çocuğun her türlü ihmal ve istismardan korunması hakkını ele aldığı ifade edilebilir.

Tablo 7. Beni Rahat Bırak! Hikayesinde Çocuk Haklarının İşleniş Biçimi

Hikâye	Yaşamsal Haklar	Gelişimsel Haklar	Korunma Hakları	Katılma Hakları
Beni Rahat Bırak!			Her Türlü İhmal ve İstismardan Korunma Hakkı	
Toplam	0	0	1	0

Tablo 7 incelendiğinde, yalnızca hikâyenin konusuna paralel olarak korunma haklarına değinildiği tespit edilmiştir. Hikâye kapsamında ele alınan akran zorbalığının, “çocuğun her türlü ihmal ve istismardan korunması” hakkı çerçevesinde ele alınmasının sebebi; istismarın yalnızca cinsel olarak değil, duygusal istismar, fiziksel istismar, sosyal istismar gibi sınıflandırmalarının bulunmasıdır. İstismar, başka bir kişi üzerinde yetki sahibi olmak, gözdağı vermek, zorlamak veya incitmek için kasıtlı olarak yapılan her türlü davranış veya eylem olarak tanımlanmaktadır (Fayaz, 2019).

Else arabayı çekerken birden koşmaya başladığını, sonra aniden yön değiştirenince arabanın devrildiğini söyledi. Bereyi nasıl sakladığını da anlattı. Öğretmen şaşkınlıkla Else'ye baktı. “Senin Mayke'ye yardımcı olman gerekiyordu, öyle değil mi?” diye sordu. “Oysa sen ona zorbaca davranıyorsun!”

4.7. “Kırılmayan Hayaller” Eserine İlişkin Bulgular

Cam bir bedene sahip Camsu'nun yaşadığı olumsuzlukları ve ardından haklarını savunmak adına bulunduğu aykırı ortamı terk etmesini konu alan hikâyede birçok hak grubunun ihlal edilmesi söz konusudur.

Tablo 8. Kırılmayan Hayaller Hikayesinde Çocuk Haklarının İşleniş Biçimi

Hikâye	Yaşamsal Haklar	Gelişimsel Haklar	Korunma Hakları	Katılma Hakları
Kırılmayan Hayaller	Sağlık Hakkı	Oyun Hakkı	Her Türlü İhmal ve İstismardan	Düşüncelerini Özgürce İfade Etme
		Eğlenme Hakkı	Korunma Hakkı	
		Bilgi edinme	Ayrımcılık	Karar Alma Hakkı
		Eğitim Hakkı		
Toplam	1	4	2	2

Kırılmayan Hayaller hikayesi kapsamında tablo 8 incelendiğinde, yaşamsal, gelişimsel, korunma ve katılım hakları olmak üzere bütün hak gruplarına yer verildiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte, sıklıkla gelişimsel haklara yer verildiği ve takip eder nitelikte korunma ve katılım haklarına değinildiği tespit edilirken en az sıklıkta yaşamsal haklara yer verildiği ifade edilebilir. Hikâye de yer alan kahramanın özel bir sağlık durumu olması, her çocuğun sağlıklı bir yaşam hakkının bulunduğu yönünde bir mesaj verdiğini düşündürmektedir. Ayrıca hikâye de kahramanın özel sağlık durumuna ilişkin, okul ortamında gerek arkadaşları tarafından gerekse okul yöneticisi tarafından oyun hakkı, eğlenme hakkının ihlal edildiği ifade edilebilir. Ayrıca hikâyede okul müdürünün “*istersem okulla ilişkisini keserim*” sözleri, kahramanın eğitim hakkının okul yöneticisinin inisiyatifinde olduğuna yönelik bir vurgunun yapıldığı ifade edilebilir. Söz konusu duruma ilişkin sınıf arkadaşlarının karakterin özel durumuna yönelik hoş olmayan söylemlerde bulunarak akran zorbalığı yapıldığı ifade edilebilir.

nin kurulmasını destekleyince okul müdürü iyice sinirlenmiş, “Siz Camsu’yu okula kabul ettiğime şükredin. Zaten velilerden çok şikâyet var. İstersem hemen onun okulla ilişkisini keserim.” diyerek babasını ve takım koçunu odasından çıkarmıştı.

Mutfaktan yükselen endişe titreşimleriyle Camsu’nun içi karardı. Herkesin başına dert oluyorum, diye düşündü. Artık iyice emin olmuştu, okula devam etmek istemiyordu. Okulu ve öğrenmeyi sevse de okulda mutsuzdu. Her isteği yeni bir masrafa sebep oluyordu. Hiçbir şey yapmadan otursa bile özel desteğe ihtiyacı vardı. Arkadaşlarıyla kosmayı, onlara sıkıca sarılmayı, el şakaları yap-

Şekil 11. Kırılmayan Hayaller Eserinden Bir Kesit (s.9)

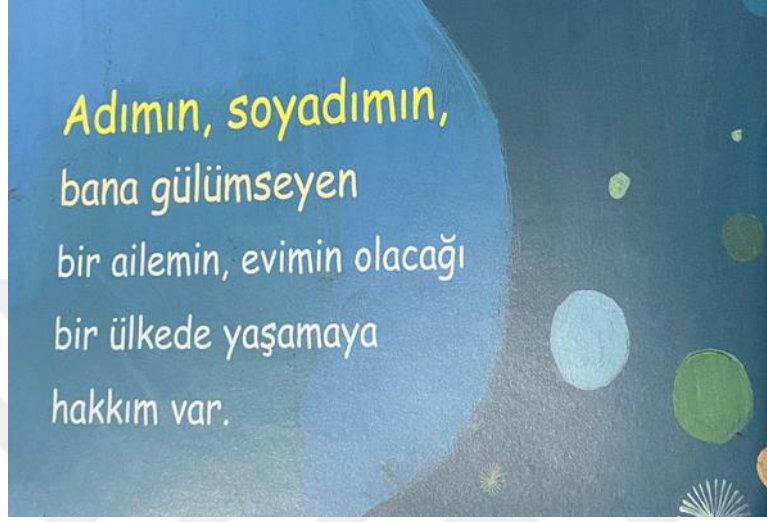
4.8. “Çocuk Olmaya Hakkım Var” Eserine İlişkin Bulgular

Kitapta bir çocuğun ağzından Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi’nin bazı maddeleri, çocuklara yönelik anlatımla ifade edilmektedir. Söz konusu eser hikâye niteliğinde olmaksızın, çocuklara haklarını tanıtmaya amacı güden, eğitici bir kitap olarak ifade edilebilir.

Tablo 9. Çocuk Olmaya Hakkım Var Eserinde Çocuk Haklarının İşleniş Biçimi

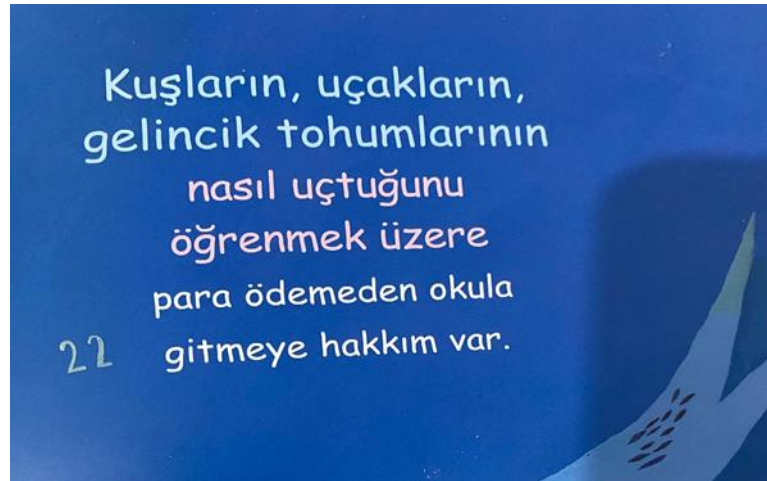
Kitap Adı	Yaşamsal Haklar	Gelişimsel Haklar	Korunma Hakları	Katılma Hakları
Çocuk Olmaya Hakkım Var	Sağlık Hakkı	Oyun Hakkı	Her Türlü İhmal ve İstismardan	Düşüncelerini Özgürce İfade Etme
	Barınma Hakkı	Eğlenme Hakkı	Korunma Hakkı	
	Beslenme Hakkı	Eğitim Hakkı	Her Türlü Tehlikeye Karşı	Karar Alma Hakkı
		Bilgi edinme Hakkı	Korunma Hakkı	
	Bir İsmine Sahip Olma Hakkı		Çalıştırılmama Hakkı	
	Vatandaşlık Hakkı		Eşitlik Hakkı	
Toplam	5	4	4	2

Tablo 9 incelendiğinde, sıklıkla yaşamsal haklara değinildiği ve takip eder nitelikte gelişimsel ve korunma haklarına yer verildiği bununla birlikte en az sıklıkta katılma haklarına yer verildiği tespit edilmiştir. Ancak söz konusu eser bir öykü niteliği taşımamakla birlikte çocukları çocuk hakları bağlamında bilgilendirme amacı güden öğretici bir eserdir.

Şekil 12. Çocuk Olmaya Hakkım Var Eserinden Bir Kesit (s.6)

Şekil 12 incelendiğinde, çocukların ailesi ile birlikte güvenli bir ortamda yaşama hakkına vurgu yapıldığı görülmektedir.

Şekil 13. Çocuk Olmaya Hakkım Var Eserinden Bir Kesit (s.15)

Şekil 13 incelendiğinde, çocuğun ücretsiz eğitim alma hakkına vurgu yapıldığı ifade edilebilir.

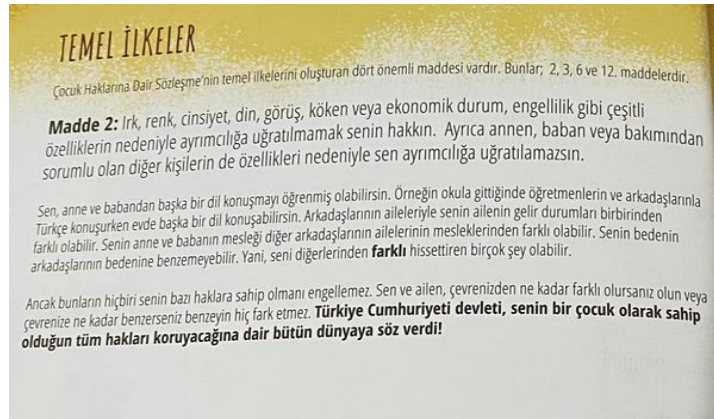
4.9. “Haklarını Bilen Çocuklar” Eserine İlişkin Bulgular

Kitapta, Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi kapsamında İnsan Haklarının tanımı yapılmış, ardından çocuk haklarına yönelik tanımlar yapılmıştır. Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi’nde bulunan maddeler ve maddelere yönelik çocuklara uygun nitelikte örnekler yer almaktadır.

Tablo 10. Haklarını Bilen Çocuklar Eserinde Çocuk Haklarının İşleniş Biçimi

Kitap Adı	Yaşamsal Haklar	Gelişimsel Haklar	Korunma Hakları	Katılma Hakları
Çocuk Olmaya Hakkım Var	Sağlık Hakkı	Oyun Hakkı	Her Türlü İhmal ve İstismardan Korunma Hakkı	Düşüncelerini Özgürce İfade Etme
	Barınma Hakkı	Eğlenme Hakkı	Her Türlü Tehlikeye Karşı Korunma Hakkı	Karar Alma Hakkı
	Eşitlik Hakkı	Eğitim Hakkı	Çalıştırılmama Hakkı	Din ve Vicdan Özgürlüğü
	Beslenme Hakkı	Bilgi edinme Hakkı	Özel Hayatın Gizliliği Hakkı	
	Bir İsmе Sahip Olma Hakkı	Seyahat Hakkı		
	Vatandaşlık Hakkı			
	Anne ve Baba ile Birlikte yaşama Hakkı			
	Özel Bakım ve Destek Hakkı			
Toplam	8	5	4	3

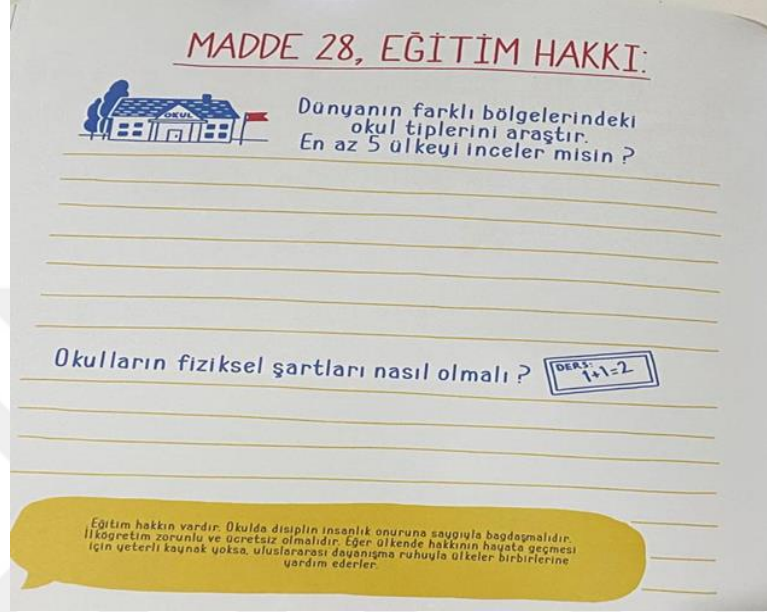
Tablo 10 incelendiğinde, çocuk haklarına yönelik Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi bağlamında yer alan hemen hemen bütün haklara yer verildiği ifade edilebilir.

Şekil 14. Haklarını Bilen Çocuklar Eserinden Bir Kesit (s.12)

4.10. “Çocuğum Haklarım Var!” Eserine İlişkin Bulgular

Eserde, Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi kapsamında yer alan maddeler ve maddeye ilişkin olarak etkinliklere ver verilmiştir. Eserde Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi'nin bütün maddelerine değinilmiştir.

Şekil 15. Çocuğum Haklarım Var! Eserinden Bir Kesit (s.67)

4.11. “Çocuk Kitapları Serisi” Eserine İlişkin Bulgular

Eser, çocuklara yönelik olarak ve haklar bağlamında bazı kavramlar ve ilkelere yönelik olarak kaleme alınmıştır. Eserde 5 adet kitap bulunmakla birlikte 4 kitap incelemeye alınmıştır.

Tablo 11. Çocuk Kitapları Serisinde Çocuk Haklarının İşleniş Biçimi

Hikâye	Yaşamsal Haklar	Gelişimsel Haklar	Korunma Hakları	Katılma Hakları
Uçan Tekerlekli Sandalye	Yaşama Aktif Katılım Hakkı	Eğitim Hakkı		
Herkese Eşit Kurabiye			Eşitlik Ayrımcılık	
Renkli Yumurtalar			Ayrımcılık	
Yeşil Sahanın Özgür Kızı			Ayrımcılık	
Toplam	1	1	4	0

Tablo 11 incelendiğinde, sıklıkla korunma hakları bağlamında “her türlü ayrımcılıktan korunma hakkına” yer verildiği tespit edilmiştir. Ayrıca “*Uçan Tekerlekli Sandalye*” eserinde kahramanın yürüme engelini olması ve okulun rampasının çökmesi sebebiyle öğretmeni ve arkadaşlarının desteğiyle derse katılabildiği, eğitim hakkını ve özel gereksinimli bireylerin yaşama aktif katılma haklarının dolaylı yoldan vurgulandığını düşündürmektedir.

Şekil 16. *Uçan Tekerlekli Sandalye Eserinden Bir Kesit* (s21).

4.11. Çocuk Hakları İçerikli Eserlerde Ayrımcılık Esaslı Unsurlara Yer Verilme Şekillerine İlişkin Bulgular

4.11.1. “Küçük Adımlar” Eserinde Yer Alan Ayrımcılık Esaslı Unsurlara Yer Verilme Şekillerine İlişkin Bulgular

Eserde toplumsal cinsiyet öğelerine ilişkin “...yine erkeklerin sayısı kızlardan fazla olduğu...”, “Kız olduğu için okula gönderilmemiş.” ifadesi eğitimde kadın – erkek eşitliğini yansıtan bir ifade olup, durumun alışlagelmiş bir davranış olduğu vurgulanmıştır. Eserde yer alan “...bütün eşyalarımı mavi almışlar.” İfadesini sarf eden erkek karaktere ilişkin olarak erkek çocuklarına tanımlanmış olan mavi rengi sevmeyen karaktere vurgu yapılmaktadır. Bir başka hikâyede yer alan “Annem neden bizimle gelmedi? ... Çünkü kardeşinle ilgilenmesi gerekiyor.” ifadelerinde çocuk ile ilgilenmenin yalnızca anneye tanımlanmış bir görev olarak ifade edildiği tespit edilmiştir.

kollarımı açtım. Koşarak geldi, sonra da bana sarıldı. İsmi Selma'ymış. Köyün çobanının kızı. O da çobanlık yapıyormuş, çünkü erkek kardeşi okuyormuş. Kız olduğu için okula gönderilmemiş. Babası izin vermemiş, öyle dedi. O gün onu sınıfa çağırıp arkadaşlarıyla tanıştırdım. Hepsi zaten tanıyordu Selma'yı. Hemen defterlerin-

Şekil 17. Küçük Adımlar Eserinden Bir Kesit (s12)

4.11.2. “Sihirli Çaydanlık” Eserinde Yer Alan Ayrımcılık Esaslı Unsurlara Yer Verilme Şekillerine İlişkin Bulgular

Eserde yer alan “... annesinin kahvaltı masasına öksürük şurubunu da koyduğunu görünce...” ifadesi “mutfakta” anne rolünün yer aldığı ifade edilmektedir. Ayrıca hikâyede baba karakterine hiç değinilmemiştir. Anne kahvaltı hazırlayan, çocuğun sağlık probleminde ilişkin takip sağlayan, kısacası çocukla ilgilenen yine anne olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 18. Sihirli Çaydanlık Eserinden Bir Kesit (s8)

Şekil 18 incelendiğinde, “mutfakta” anne figürü yer almaktadır. Ayrıca, çocukla ilgilenen de yine anne olarak resmedilmektedir. Bu da toplumda kalıplaşmış olan “anne” görüşünü destekler nitelikte olduğunu göstermektedir.

4.11.3. “Anne Ben Yapabilirim” Eserinde Yer Alan Ayrımcılık Esaslı Unsurlara Yer Verilme Şekillerine İlişkin Bulgular

İncelenen eserde “Anne, öğretmen ödev verdi. ... seni bekledim” ifadesinde çocuğun ödeviyle ilgilenen ebeveynin anne olduğu, ayrıca hikâyede baba karakterinin hiç bulunmadığı tespit edilmiştir. Buradan hareketle, kadının aile içi rollerde temsilinin toplumsal bakış açısını yansıttığı ifade edilebilir.

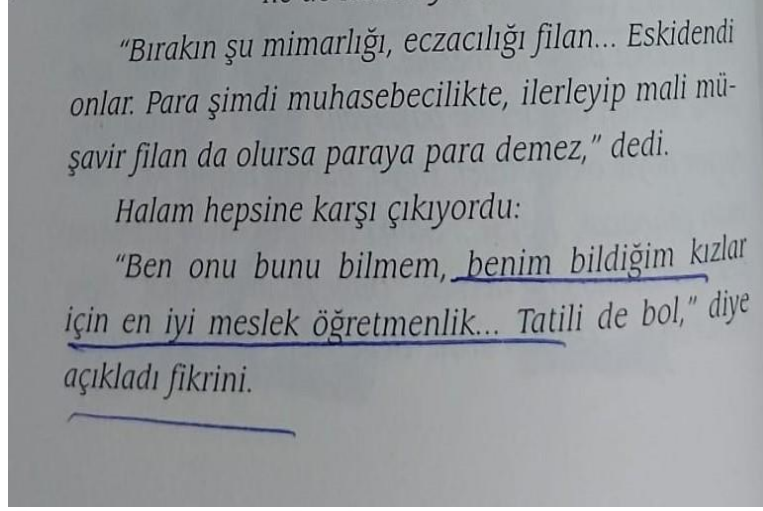

Şekil 19. Anne Ben Yapabilirim Eserinden Bir Kesit (s32)

Şekil 19 incelendiğinde, yine çocukla ilgilenen ebeveynin anne olduğu, baba karakterinin hem görselde hem de hikâye akışında yer almadığı ifade edilebilir.

4.11.4. “Hey Küçük!” Eserinde Yer Alan Ayrımcılık Esaslı Unsurlara Yer Verilme Şekillerine İlişkin Bulgular

Eserde yer alan “... benim bildiğim kızlar için en iyi meslek öğretmenlik...” ifadesinde, kadın cinsiyeti için tanımlanmış bir meslek olarak “öğretmenlik” vurgulanmaktadır. Eserde yer alan karaktere tanımlanan meslek, toplumda kabul gören anlayışı destekler niteliktedir.

Şekil 20. Hey Küçük Eserinden Bir Kesit (s36)

4.11.5. "Kardeşlik Çemberi" Eserinde Yer Alan Ayrımcılık Esaslı Unsurlara Yer Verilme Şekillerine İlişkin Bulgular

Eserde yer alan ifadelerde görünür biçimde toplumsal cinsiyet öğelerini destekleyen söylemlere rastlanmamıştır. Ancak görseller incelendiğinde, esere söz konusu olan basketbol takım kaptanının kadın olması, toplumda alışılmış görüşün aksine, bir erkek basketbol takım kaptanının kadın olması, kadına tanımlanmış toplumsal mesleklerin dışına çıkıldığını göstermektedir. Nitekim, takım oyuncularında, kadın bulunmaması üzerinde durulması gereken bir husus olarak ifade edilebilir.

Şekil 21. Kardeşlik Çemberi Eserinden Bir Kesit (s8,s9)

4.11.6. “Bedenim Bana Ait!” Eserinde Yer Alan Ayrımcılık Esası Unsurlara Yer Verilme Şekillerine İlişkin Bulgular

Eserde yer alan ifadeler incelendiğinde, toplumsal cinsiyet öğelerini yansıtan ifadelere rastlanmamıştır. Ancak görseller ve metin incelendiğinde “*Birinin beni kaba biçimde gıdıklamasını hiç de hoş bulmuyorum.*” ifadesinin yer aldığı görselde erkek figürünün yer aldığı gözlemlenmiştir. Bu kapsamda erkeklere yüklenen “*güçlü, kaba vb.*” tanımlar, metin olarak ifade edilmese de görselde yer aldığı ifade edilebilir. Benzer şekilde “*Birinin beni şapır şupur öpmesini gerçekten tiksindirici buluyorum.*” ifadesini temsil eden görselde “*kadın*” figürünün kullanılması, kadınların toplumda kabul edilmiş “*duygusal*” baskınlığının göstergesi olarak ifade edilebilir.

Şekil 22. *Bedenim Bana Ait* Eserinden Bir Kesit

Şekil 23. *Bedenim Bana Ait* Eserinden Bir Kesit

4.11.7. “Beni Rahat Bırak!” Eserinde Yer Alan Ayrımcılık Esaslı Unsurlara Yer Verilme Şekillerine İlişkin Bulgular

Eser incelendiğinde toplumsal cinsiyet öğelerine ilişkin belirgin ifadelerle rastlanmamıştır. Ancak kitapta yer alan görseller incelendiğinde okul müdürü olarak erkek figürünün, öğretmenlik mesleğini icra eden figürün kadın olması, yine kadına tanımlanmış bir meslek olarak öğretmenliğin toplumda kabul görmüş bir görüş olarak ifade edilebilir.

Şekil 24. Beni Rahat Bırak Eserinden Bir Kesit(s7)

Şekil 25. Beni Rahat Bırak Eserinden Bir Kesit (s8, s9)

4.11.8. “Kırılmayan Hayaller” Eserinde Yer Alan Ayrımcılık Esaslı Unsurlara Yer Verilme Şekillerine İlişkin Bulgular

Eser incelendiğinde, hikâyede yer alan “Kızlar futbol oynamaz” ifadesinde toplum tarafından yaygın olarak erkekler ya da erkek çocuklar tarafından oynandığı kabul edilen spora ilişkin, kızların bu sporu yapmayacağı yönünde söyleme rastlanmıştır. Bununla birlikte eserde bulunan anne ve baba rolleri, ebeveyn olarak çocuğa ilişkin görev ve sorumluluklarını birlikte yerine getirdikleri görülmektedir.

Camsu ertesi gün okuldan eve döndüğünde gökkuşağı rengindeydi. Babasına okuldaki kızların bir kampanya başlattığını anlattı. Kızlar bir futbol takımı kurulması için okulda imza topluyorlardı. Anlattıkça içindeki renklere renk katıldı. Okuldaki bazı erkeklerin kendilerini desteklediğini söylerken Camsu sarı ışıklar saçtı. “Kızlar futbol oynamaz.” diyerek kendileriyle dalga geçenleri anlattıkça her yeri kırmızı-lacivert-siyah oldu. O gece de rengârenk bir geceydi. Ertesi gün Camsu gökkuşağından daha renkli ışıklar saçarak eve geldi. Annesiyle babası çok şaşırды. Camsu’yu ilk kez bu kadar renkli görüyorlardı. Camsu’nun içinde sanki gezegenler, yıldızlar, nebulalar dans ediyordu.

Şekil 26. Kırılmayan Hayaller Eserinden Bir Kesit (s5)

4.11.9. “Yeşil Sahanın Özgür Kızı” Eserinde Yer Alan Ayrımcılık Esaslı Unsurlara Yer Verilme Şekillerine İlişkin Bulgular

Eser incelendiğinde, alışlagelmişin dışına çıkıldığını ve baba karakterinin, çocuk ile ilgilendiği ve mutfak işlerinde görev aldığı ifade edilmektedir. Birçok metinde ve görselde sıklıkla mutfak içerisinde “anne” figürü görülürken, bu öyküde ve öykü içerisinde yer alan görsellerde “baba” figürünün önde olduğu görülmüştür. Nitekim öykü, konusu bakımından “toplumsal cinsiyet rolleri” içerikli olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, hikâyenin kahramanı olan kız çocuğunun hakem olmak istemesi ve diğer aile üyeleri tarafından da (cinsiyet vurgusu yapılmaksızın) desteklendiği tespit edilmiştir. Bu noktada ayrımcılık esaslı unsurlara ilişkin pozitif yönlü içeriklere yer verildiği ifade edilebilir.

Şekil 27. Yeşil Sahanın Özgür Kızı Eserinden Bir Kesit (s9)

Şekil 28. Yeşil Sahanın Özgür Kızı Eserinden Bir Kesit (s16).

Şekil 27 ve şekil 28 incelendiğinde, baba ve kızın birlikte “mutfakta” yer aldığı ve yemek için hazırlıklar yaptıkları görülmektedir. Nitekim toplumda kalıplaşmış bir düşünce ve davranış sıklıkla mutfakta “anne” rolünün yer aldığı yönündedir. Ancak bu öyküde alışılanın dışına çıkılarak, baba figürü çocukla ilgilenebilen, mutfak işlerinde başarılı bir baba olarak olumlu mesajlar içerdiği görülmektedir.

4.12. Çocuk Hakları ile Örtüşen/Örtüşmeyen İleti Bilgilerine Yer Verilme Şekillerine İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında incelenen kitaplarda, çocuk hakları ile örtüşen/örtüşmeyen, çocuk haklarına uygunluk gösteren/ uygunluk göstermeyen iletilere yer verilme şekilleri incelenmiştir.

Değerlendirilme yapılmadan önce kitaplara araştırmacı tarafından kodlar verilmiş, incelenen kitaplarda yer alan ifadeler sayfa sayıları esas alınarak ifade edilmiştir. Ayrıca bir sayfada birden fazla çocuk hakları ile örtüşen ya da örtüşmeyen ifadenin yer aldığı durumlar (i1), (i2) şeklinde belirtilmiştir. Ayrıca tabloda, incelenen kitaplar arasında bulunan “*Haklarını Bilen Çocuklar*”, “*Çocuk Olmaya Hakkım Var*” Ve “*Çocuğum Haklarım Var*” eserleri direkt hakların tanımı, hakları öğretmeye yönelik etkinlikleri içermesi ve tür olarak hikâye edici metin olmaması sebebiyle incelemeye alınmamıştır.

Tablo 12. Çocuk Hakları ile Örtüşen/Örtüşmeyen İletilere Yer Verilme Durumlarına İlişkin Bulgular

Kitap	Çocuk Hakları ile Örtüşen İletiler	Çocuk Hakları ile Örtüşmeyen İletiler
K1.	s13(i.1), s13(i2), s25, s29, s36, s42, s55, s61(i1), s61(i2)	s9, s12, s16, s22 ,s33(i1), s33(İ2), s39(i1). s39(i2), s41, s45, s46(i1), s46(i2), s47, s51, s53, s59,s61, s64, s65, s72
K2.	-	-
K3.	s30	s33
K4.	-	s18(i1), s18(i2), s18(i3), s20, s28, s30, s35, s37
K5.	s47	s31, s37
K6.	s41	s9, s20
K8.	i1, i2, i3, i4, i5, i6, i7	
K9.	-	s12, s20
K10.	s9, s10, s12, s16, s19	
K11.	s2, s5, s10, s11, s21	s1, s5, s6(i1), s6(i2), s9, s17 (i1), s17(i2),s17(i3), s17(i4)
K14.	-	s18
K15.	-	-
K16.	-	-
K17.	s10, s17(i1), s17(i2), s18, s21, s24	-
K18	s5, s14, s24	S5
K19.	s17, s21	-
K20.	s19, s23	-

Tablo 11 incelendiğinde, kitaplarda yer alan çocuk hakları ile örtüşen ya da örtüşmeyen iletilere yer verilme şekilleri gösterilmektedir. Tablo 11’de görüldüğü üzere, çocuk hakları ile örtüşmeyen iletilerin ön planda olduğu tespit edilmiştir.

4.12.1. Çocuk Hakları İle Örtüşen İletilere İlişkin Bulgular

Çocuk hakları ile örtüşen iletilere; “Belli ki istiyordu kızı okusun, geleceğini kursun.” (K1, s13(i1)), “Annem hep odalarımız bizim özel alanlarımız derdi.” (K1, s61), “Madem onun için daha iyi olacak,” (K3, s30), “Beyazı, sarısı, siyahı... Hepsi sarmaş dolaş, birlikte başarmanın mutluluğunu yaşamaya başladılar.” (K5, s47), “Öğrenmeyi çok istediği için..” (K6, s41), “Birinin bana dokunup dokunmayacağına ve ne zaman dokunacağına sadece ben karar veririm. (K8, i2), “Vücudunda özel bölgeler var, onlara senden başka kimse dokunamaz. Sadece seni yıkarken ben ya da bazen anneannen dokunabilir.” (K10, s10), “Oyuna katılabilmesi için hemen sünger toplar, kadife formalar ve balondan bir kalesi olan kum saha tasarlayıvermişlerdi.” (K11, s5), ifadeleri örnek olarak verilebilir.

4.12.2. Çocuk Hakları İle Örtüşmeyen İletilere İlişkin Bulgular

Çocuk hakları ile örtüşmeyen iletilere; “... çünkü erkek kardeşi okuyormuş. Kız olduğu için okula gönderilmemiş. Babası izin vermemiş...” (K1, s12), “Beni dinlemiyorsunuz, resimlerime bakmıyorsunuz, beni görmüyorsunuz.” (K1, s47), “Cevap versem de vermesem de annem için değişen bir şey olmayacağı için sustum ben” (K4, s18(i1)). “Birisi de dönüp benim fikrimi sorsun değil mi?” (K4, s37), “O ana kadar kuşkuyla baktıkları, soğuk durdukları...” (K5, s31), “Ama bizim oyun oynamaya zamanımız yok” (K6, s20), “Oysa sen ona zorbaca davranıyorsun” (K9, s20), “Bu da mı yasak? Ben oyun oynamak istiyorum!” (K11, s1), “Bir süre sonra sirk müdürü, Camsu’nun sirkte çalışanlarla da konuşmasını yasakladı.” (K11, s17(i4)), “Kızlar futbol oynamaz” (K11, s5), “Siz Camsu’yu okula kabul ettiğime şükredin. Zaten velilerden çok şikâyet var. İstersem hemen onun okulla ilişkisini keserim.” (K11, s9), “O zaman atın çocukları denize!” (K14, s18), ifadeleri örnek olarak verilebilir.

BÖLÜM V

5.TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi bağlamında kaleme alınmış çocuklara yönelik eserlerin, yaşamsal, gelişimsel, korunma katılma hakları çerçevesinde değerlendirildiği bir çalışmadır. Araştırmada elde edilen bulgular, araştırmanın çalışma grubu olan eserler, çocuk haklarına ilişkin içerikleri bakımından aşağıda ayrıntılı olarak tartışılmıştır.

Araştırmanın birinci alt problemine ilişkin sonuçlar incelendiğinde, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi bağlamında kategorize edilmiş haklardan yaşamsal haklar çerçevesinde ilkelere yer verilme biçimleri değerlendirildiğinde, sıklıkla değinilen hakların; sağlık hakkı, yaşama hakkı, beslenme hakkı, barınma hakkı gibi haklar olmakla birlikte bir isme sahip olma ve vatandaşlık haklarına daha az sıklıkta değinildiği tespit edilmiştir. Nitekim aile ile birlikte yaşama, sevgi ortamında yaşama gibi haklara neredeyse hiç değinilmediği ifade edilebilir. Alpay ve Tuna (2021), yapmış oldukları çalışmada okulöncesi döneme yönelik çocuk kitaplarında çocuk hakları açısından incelenmesini amaçlamış. Bu çerçevede okul öncesi döneme yönelik kaleme alınmış çocuk hikâye kitaplarında yaşamsal haklar başlığında, anne baba ile birlikte yaşama, sağlık hakkı, yaşama hakkı, uygun yaşam standartlarına sahip olma hakları kodlanmış olup sıklıkla yer verilen hakkın uygun yaşam standartlarına sahip olma hakkı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca söz konusu hakkı takip eder nitelikte sağlık ve yaşama hakkı yer almaktadır. En az sıklıkta yer verilen hakkın anne baba ile yaşama hakkı olduğu ifade edilmektedir. Söz konusu çalışmaya ilişkin elde edilen bulguların bu çalışmanın verilerini destekler nitelikte

olduğu ifade edilebilir. Karaman Kepenekçi ve Aslan (2011) yapmış oldukları çalışmada yaşamsal haklar bağlamında sıklıkla sağlık hakkı, beslenme hakkı, aile ile birlikte yaşama hakkı, sevgi ve ilgi görme hakları olarak tespit edilmiştir. Nitekim Güzen (2022) resimli hikâye kitaplarının kapsayıcılık ve çocuk hakları bağlamında incelenmesini amaçladığı çalışmasında yaşamsal haklar çerçevesinde sıklıkla sevgi alma hakkının vurgulandığı ve en az sıklıkta bakım- beslenme ve barınma haklarına yer verildiği ifade edilmiş ve bu çalışmada elde edilen bulguyla uyuşmadığı tespit edilmiştir. Söz konusu uyuşmazlığın sebepleri düşünüldüğünde, yazarların çocuk haklarına bakış açısı, eserlerin hitap ettikleri yaş gruplarının farklı olması gibi faktörlerin etkili olabileceği ifade edilebilir.

Araştırmanın ikinci alt problemine ilişkin olarak elde edilen sonuçlar incelendiğinde, gelişimsel haklar bağlamında sıklıkla; eğitim hakkı, dinlenme hakkı, oyun hakkı, eğlenme hakkı, bilgi edinme hakkı gibi haklara yer verildiği tespit edilmiştir. Nitekim din ve vicdan özgürlüğü ve boş zamanlarını değerlendirme gibi haklara neredeyse hiç değinilmediği ya da daha az sıklıkta değinildiği, yalnızca öğretici nitelikte eserlerde ele alındığı ifade edilebilir. Elde edilen bulgulara paralel olarak Sarı (2019), yapmış olduğu çalışmada çocuk kütüphanelerinde yer alan çocuk kitaplarını, çocuk hakları bağlamında incelemiş ve elde ettiği verilerde incelenen kitaplarda sıklıkla eğitim, eğlence ve oyun haklarına yer verildiğini ifade etmiştir. Yapılan bir başka çalışmada incelenen eserlerde gelişimsel haklar çerçevesinde bulunan eğitim ve oyun haklarına yer verilme düzeyinin çoğunlukta olduğu ifade edilmektedir (Karaman Kepenekçi ve Aslan, 2011). Bu bulguyu destekler nitelikte, Alpay ve Tuna (2021), yapmış oldukları çalışmada gelişimsel haklar bağlamında sıklıkla değinilen hakların oyun hakkı, eğlenme hakkı, serbest zaman hakkı gibi haklar olduğu ve bu hakları takip eder nitelikte bilgi edinme hakkı olduğu ifade edilmektedir. Nitekim bu çalışmada elde edilen bulguların aksine eğitim hakkına daha az sıklıkta değinildiği ifade edilmektedir. Bu uyuşmazlığın sebebi olarak yazarların hitap ettikleri yaş gruplarının farklı olması, söz konusu kitapların konu bazında farklılık göstermesi ya da yazarın bakış açısının farklı olduğu ifade edilebilir.

Araştırmanın üçüncü alt problemine ilişkin sonuçlar incelendiğinde, korunma hakları bağlamında sıklıkla; her türlü ihmal ve istismardan korunma (sıklıkla fiziksel ihmal/istismar), ayrımcılıktan korunma hakkı gibi haklara yer verildiği tespit

edilmiştir. Bununla birlikte çocuk işçiliğinin önlenmesi, çocuğun yüksek yararı, özel hayatın gizliliği, yargı sisteminde çocuğun korunması, özel bakıma ihtiyaç duyan çocukların korunması gibi haklara daha az sıklıkta değinildiği ya da hiç değinilmediği tespit edilmiştir. Daha az sıklıkta değinilen hakların da daha çok öğretici nitelikte kitaplarda ele alındığı hikâyeye akışında işlenmediği ifade edilebilir. Bu bulguyu destekler nitelikte Aslan ve Doğan Güldenoğlu (2018) yapmış oldukları çalışmada, incelenen eserlerde, fiziksel ve duygusal istismar ve çocuğun çalıştırılmasına yönelik olumsuz içeriklerin yer aldığı ifade edilmiştir. Güzen (2022) yapmış olduğu çalışmada, incelenen eserlerde, korunma hakları bağlamında değerlendirildiğinde, sıklıkla çocuğun her türlü ihmal ve istismardan korunma hakkına vurgu yapıldığı tespit edilmiş bununla birlikte yargı sisteminde çocuğun korunması ve özel gereksinimli bireylerin korunması gibi haklara daha az sıklıkta değinildiği ifade edilmiştir. Bu bulgular yapılan araştırma kapsamında elde edilen bulgularla uyusmaktadır. Bu doğrultuda bakıldığında, eserlerde sunulan ihmal ve istismardan korunma hakkının ön planda olması, çocukların bu hakkı bilmesinin yazarlar tarafından önemsendiği ve bu konuda bilinç kazanmaları gerektiği, bununla birlikte toplumda bu hususta bazı eksikliklerin yer aldığı düşüncesini ortaya koyduğu ifade edilebilir.

Araştırmanın dördüncü alt problemine ilişkin elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, katılım hakları bağlamında sıklıkla; düşüncelerini özgürce ifade etme hakkı, kendini ilgilendiren konularda karar alma hakkı gibi haklar yer almaktadır. Bununla birlikte toplanma, dernek kurma gibi haklara daha az sıklıkta yer verildiği tespit edilmiştir. Aslan ve Doğan Güldenoğlu (2018) yapmış oldukları çalışmada, incelenen eserlerde, olumlu/olumsuz ifadeler bağlamında, çocuğun kendini ilgilendiren konularda karar alma süreçlerine katılma hakkı üzerinde vurgu yapıldığı ifade edilmektedir. Güzen (2022) yapmış olduğu çalışmada, incelenen eserlerde, sıklıkla düşüncelerini özgürce ifade etme ve karar alma haklarına değinildiği ifade edilmekle birlikte dernek kurma ve toplanma haklarına daha az sıklıkta değinildiği tespit edilmiştir ve araştırma kapsamında elde edilen bulgu ile uyduğu ifade edilebilir. Söz konusu çocuk kitaplarında ele alınan ve ön planda tutulan hakların yazarlar tarafından önemsendiği ve çocuklarında bu haklar bağlamında farkındalık kazanmaları istenilen bir husus olarak görüldüğü ifade edilebilir.

Araştırmanın beşinci alt problemine ilişkin sonuçlar incelendiğinde, çocuk haklarını konu alan eserlerin ayrımcılık esaslı içeriklere yer verilme biçimleri değerlendirilmiştir. İncelenen eserlerde, yer alan ayrımcılık esaslı içerikler, toplumda halihazırda var olan kalıpları dönüştürücü nitelikte olmaktan daha çok kalıpları pekiştirici özellikte olduğu ifade edilebilir. Nitekim bazı eserlerde yer alan görsel ve yazılı unsurlarda kalıplaşmış yarguların dışına çıkıldığı görülmüştür. Bununla birlikte toplumsal cinsiyet unsurlarına ilişkin ifadelerle “*aile içi rollerde anneye biçilen görevler (hasta çocuğa annenin bakması gibi), cinsiyete yönelik kalıplaşmış renkler (erkek-mavi), cinsiyete yönelik meslekler (kadın-öğretmen), cinsiyet unsuruna yönelik oyunlar(futbol-erkek), kadın ve erkeğe biçilen davranış ve duygular (kadın-duygusal, erkek-kaba)*” şeklinde yer verildiği tespit edilmiştir. Aynı zamanda incelenen eserlerin birkaçında yer alan görsellerde de ayrımcılık esaslı içeriklerin bulunduğu ifade edilebilir. Bu sonucu destekler nitelikte, Batmaz (2021), resimli çocuk kitaplarının toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde incelediği çalışmada elde ettiği bulgularda, kadın kahramanın sıklıkla ev içerisinde yer aldığı, kadın figürün öğretmenlik mesleğini icra ettiğini tespit etmiştir. Gürşimşek ve Günay (2005) ve Özdemir ve Kahraman (2019), çocuk kitaplarında cinsiyet rollerinin işlenişini incelediği çalışmalarda elde edilen bulgularda, yine anne figürünün sıklıkla ev içi rollerde yer aldığı sonucu ortaya konmuştur. Ayrıca Anderson, Hamilton, Gilkison vd. (2023), yapmış oldukları çalışmada popüler çocuk kitaplarında cinsiyet kalıplarını incelemiş ve elde ettiği bulgularda, annelerin çocukla ilgilenme ve ev işleri rollerinde sıklıkla yer aldığını ifade etmektedirler. Özdemir ve Kahraman (2019), çalışmada kadınlar üzerinde yer alan kıyafetlerde sıklıkla pembe mor gibi renklere yer verilirken erkek karakterlerin üzerinde mavi, yeşil gibi renklere yer verildiği sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırmanın bulgularının yapılan araştırmanın sonuçları ile uyduğu ifade edilebilir. Söz konusu ayrımcılık unsurları, bazı rollerin zihinde değişmez bir şemaya oturtulduğu, ve o şemanın kaleme alınan çocuk kitaplarına da yansıtıldığı ifade edilebilir.

Araştırmanın altıncı alt problemine ilişkin elde edilen sonuçlar incelendiğinde çalışma kapsamında ele alınan eserlerde, çocuk hakları ile örtüşen/örtüşmeyen ifadelerle yer verilme biçimleri değerlendirilmiş olup, çocuk hakları ile örtüşmeyen ifadelerle yer verilme biçimlerinin ön planda olduğu tespit edilmiştir. Türkyılmaz ve Kuş (2014), yapmış olduğu çalışmada, ilköğretim düzeyinde Millî Eğitim Bakanlığı

tarafınca tavsiye edilen 100 Temel Eserin çocuk haklarında bağlamında değerlendirilmesini amaçlamış ve çalışma sonucu elde ettiği bulgularda sıklıkla yaşama ve gelişme haklarına yönelik ifadelerin yer aldığını ve bu haklar bağlamında bulunan ifadelerin, çoğunlukla çocuk hakları ile örtüşmediği tespit edilmiştir. Turan (2011) çocuk hakları çerçevesinde masalları değerlendirdiği çalışmada, karakterin çocuk olduğu eserlerde, çocuk hakları bağlamında olumlu iletilerin yetersiz olduğu bununla birlikte çocuk haklarının ihlal edildiği içeriklerin bulunduğunu ifade etmektedir. Nitekim Aslan ve Doğan Güldenoğlu (2018) çok satılan çocuk edebiyatı eserinin, çocuk hakları bağlamında incelendiği çalışmada, çocuk hakları ile örtüşen ifadelerin sıklıkta olduğu sonucuna ulaşılmış ve bu araştırmanın sonucu ile çeliştiği tespit edilmiştir. Bu kapsamda elde edilen sonuçların birbiri ile uyumsuzmasının sebebi, eserlerin yazarlarının farklı olması, ele alınan konular bağlamında değişiklik göstermesi, yazarların ifadeleri sunuş şekillerinin birbirinden farklı olması gibi faktörlerin etkili olduğu ifade edilebilir.

Öneriler

Araştırma sonucu elde edilen sonuçlar bağlamında;

- ❖ Çocuklara yönelik ele alınan özellikle çocuk hakları konulu eserlerde vatandaşlık, din ve vicdan özgürlüğü, çocuk işçiliği, dernek kurma, özel hayatın gizliliği gibi haklara yer verilme şekillerinin artırılması,
- ❖ Söz konusu eserlerde sıklıkla çocuk hakları ile örtüşen, çocuk haklarına uyum gösteren ileti ve görsellere yer verilmesi,
- ❖ İleti ve görseller oluşturulurken ayrımcılık esaslı unsurlara dikkat edilmesi,
- ❖ Çocuk hakları içerikli çocuk kitaplarının çocuk hakları eğitiminde kullanılması,
- ❖ Çocuk hakları eğitiminde kullanılan söz konusu çocuk hakları içerikli kitaplarla saha çalışmalarının yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Al-Aufi, S. A. N. (2020). How does the children's literature included in the curricula of public primary schools in oman contribute to cycle 1 students' social, emotional, personal, and academic development?.

Alpay, B. ve Tuna, C. (2021). Okul öncesine yönelik hikâye kitaplarının çocuk hakları açısından incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12 (1), 1-14.

Altun, F. (2020). *Herkese Eşit Kurabiye*. (1.baskı). İstanbul: Mandolin Yayınları

Altun, F. (2020). *Renkli Yumurtalar*. (1.baskı). İstanbul: Mandolin Yayınları

Altun, F. (2020). *Uçan Tekerlekli Sandalye*. (1.baskı). İstanbul: Mandolin Yayınları

Altun, F. (2020). *Yeşil Sahanın Özgür Kızı*. (1.baskı). İstanbul: Mandolin Yayınları

Anderson, D. A., Hamilton, M. C., Gilkison, G. M., ve Palmer, S. K. (2023). Gender socialization, family leadership, and the invisible father in children's literature. *Journal of Family Issues*, 44(5), 1343-1357.

Aslan, C., ve Güldenoğlu, B. N. D. (2018). Çok satılan çocuk edebiyatı kitaplarında çocuk hakları üzerine bir çözümleme. *Prof. Dr. Emine Akyüz'e Armağan*, 90.

Ayrancı, B. ve Aytaş, G. (2017). Okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk edebiyatının eğitimde değerlendirmeleri üzerine görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 14 (4).

Barraj, S.M. (2019), *Kırmızı Çizgi* (8. Baskı). İstanbul: Erdem Yayınları

Batmaz, Ö. (2021). Resimli çocuk kitaplarında toplumsal cinsiyet eşitliğine bir bakış. *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-18.

Baz, B. (2019). Çocuk edebiyatı metinlerine dayalı programın ilkökul öğrencilerinin yaratıcı düşünme becerileri üzerindeki etkisi. Yüksek Lisans Tezi. *Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.

- Berk, E. (2019), *Çocuğum Haklarım Var* (1.baskı). İstanbul: Abm Yayınları
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative research journal*, 9(2), 27-40.
- Brantefors, L. ve Quennerstedt, A. (2016). Teaching and learning children's human rights: A research synthesis. *Cogent Education*, 3(1), 1247610.
- Bulut, S. (2019). *İnsan Okur* (5.baskı). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Bulut, S. (2019). *Kardeşlik Çemberi* (9.baskı). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Bulut, S. (2020). *Anne Ben Yapabilirim* (11.baskı). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Bulut, S. (2020). *Sihirli Çaydanlık* (6.baskı). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Bulut, S. (2022). *Hey Küçük* (5.baskı). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Bülbün Aktı, B. (2014). TRT Çocuk Kanalında Yayınlanan Okulöncesi Yaş Grubu Çocuklarına Yönelik Çizgi Dizilerin Çocuk Hakları Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. *Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- Büyükalın, F. S. ve Harmankaya, T. (2019). Ödüllü resimli çocuk kitaplarında çocuk haklarının incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi, Temel Eğitim*, 769-791.
- Büyükoztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. PEGEM Yayınları. Ankara.
- Cabrera, A. (2013). *Annem Babam Nerede?* (1.baskı). Ankara: Tübitak Yayınları.
- Cabrera, A. (2013). *Ariyanna'nın Sihirli Kutusu* (1.baskı). Ankara: Tübitak Yayınları.
- Cabrera, A. (2013). *Minik Korsanlar* (1.baskı). Ankara: Tübitak Yayınları.
- Campbell, K.M. ve Covell, K. (2001). Children's rights education at the university level: an effective means of promoting rights knowledge and rights-based attitudes. *The International Journal Of Children's Rights*. 9,123–135.
- Covell, K. (2007). Children's rights education. *A question of commitment: Children's rights in Canada*, 11, 241.
- Çüçen, A. K. (2003). "İnsan hakları düşüncesinin gelişimi ". *Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 2, 27-35

Devetak, I., Glažar, S. A. ve Vogrinc, J. (2010). The role of qualitative research in science education. *Eurasia Journal Of Mathematics, Science And Technology Education*, 6(1), 77-84.

Dirican, R. (2018). Tarihi süreçte çocukluk ve çocuk hakları. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 2(2), 51-62.

Doğan, M. (2019). Hikâye destekli sosyal bilgiler öğretiminin 5. Sınıf öğrencilerinin akademik başarılarına etkisi. Yüksek Lisans Tezi. *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Tokat.

Dunhill, A. (2018). Does teaching children about human rights, encourage them to practice, protect and promote the rights of others?. *Education 3-13*, 46(1), 16-26.

Durmuş, N. (2013). İlköğretim 2. Sınıf öğrencilerinin dinleme becerilerinin geliştirilmesinde çocuk edebiyatı ürünlerinin etkisi. Yüksek Lisans Tezi. *Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Bursa.

Durualp, E., Kadan, G., ve Durualp, E. (2017). Çocukların Gözüyle Çocuk Hakları. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2).

Dündar, H. ve Hareket, E. (2016). Türkiye’ de ilköğretim hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının çocuk hakları açısından incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (2) , 85-103

Erbay, E. (2021). *Çocuk Hakları* (6. baskı). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Erkmen, N. (2017). Çocuk kütüphanelerinde en çok okunan çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri bağlamında incelenmesi (Ankara ili örneği). Yüksek Lisans Tezi, *Eğitim Bilimleri Enstitüsü*. Ankara.

Ersoy, A. F. (2011). İlköğretim öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin algıları. *İlköğretim Online*, 10(1), 20-39.

Fayaz, I. (2019). Child abuse: effects and preventive measures. *The International Journal Of Indian Psychology*, 7(2), 871-884.

Flowers, N. (2010). *Pusulacık: çocuklar için insan hakları eğitimi kılavuzu* (Çev: M. Çulhanoglu). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Gültekin, M., Bayır, Ö. G., ve Balbağ, N. L. (2016). Haklarımız var: çocukların gözünden çocuk hakları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,24(8), 971-1005

Gürşimşek, I. ve Günay, V. D. (2005). Çocuk kitaplarında cinsiyet rollerinin işlenişinde kullanılan dilsel ve dil dışı göstergelerin değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (18), 53-63.

Güzen, N. M. (2022). Resimli hikâye kitaplarının kapsayıcılık ve çocuk hakları açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Balıkesir.

Hareket, E. (2015). Çocuk meclisi uygulamalarının bazı değişkenlere göre çocuk haklarına ilişkin algı gelişimine etkisi. Yüksek Lisans Tezi, *On dokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*. Samsun.

Hareket, E. (2019). Temel eğitim bölümü öğrencilerinin çocuk haklarına yönelik bilişsel algıları. *Başkent University Journal Of Education*, ;6(2), 167- 180.

Hareket, E. (2020). Çocuk hakları evrensel sözleşmesi hükümleri çerçevesinde türk çocuk oyunlarının incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 9(4), 1083-1106.

Hareket, E. (2020). Çocuk hakları perspektifinden Türkiye’de eğitim unsurları. *Başkent University Journal Of Education*, 7(1), 47-61.

Hareket, E. (2021). İnsan haklarının ve temel özgürlüklerin ihlaline yönelik sınıf öğretmeni adaylarının farkındalık durumlarının incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 602-619.

Hareket, E. ve Güngör, S. (2023). Have the european union guidelines been a driving force in the inclusion of children’s rights into the german “sachunterricht” course curriculum?. *International Journal of Education and Literacy Studies*, 11(3), 10-20.

Hareket, E. ve Kartal, A. (2021). An Overview of Research on Children's Rights in Primary School: A Meta Synthesis. *Children and Youth Services Review* 131(5),106286.

Hareket, E. ve Leblebici, H. (2023). Öğretmen adaylarının çocuk sevme, çocuk hakları ve çocuk hakları eğitimine yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 456-471.

Hareket, E. ve Yel, S. (2021). *Eğitim hukukunda çocuk hakları ve eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Hareket, E., Altıok, S., Küçükçene, M. ve Üçgül, M. (2020). Çocuk eğitim haklarına yönelik bilgisayar animasyonu tasarım ve geliştirme süreci: çocuk haklarına ilişkin tutum ve farkındalıklar üzerine etkiler. *Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 5(1),22-55.

Hareket, E., Erdoğan, E., ve Dündar, H. (2016). A case study related to Turkish education system. *Journal of Research in Education and Teaching*, 5(1), 287-299.

Hareket, E., ve ALTIOK, S. (2020). Sınıf öğretmeni adaylarının çocuk haklarına yönelik tutumlarının kültürlerarası duyarlılık düzeyi bağlamında incelenmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(3), 689-698.

Hareket, E., ve Kartal, A. (2021). An overview of research on children's rights in primary school: A meta synthesis. *Children and Youth Services Review*, 131, 106286.

Hareket, E., ve Yel, S. (2017). Which perceptions do we have related to our rights as child? Child rights from the perspective of primary school students. *Journal of Education and Learning*, 6(3).

Işikoğlu, N. (2005). Eğitimde Nitel Araştırma. *Eurasian Journal Of Educational Research (Ejer)*, (20).

İnce Samur, A. Ö. (2017). Okuma kültürü edinme sürecinde" ilkökul dönemi (6-10yaş)". *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 50 (1), 211-230.

Jerome, L., Emerson, L., Lundy, L., ve Orr, K. (2015). Teaching and learning about child rights: a study of implementation in 26 countries. *Child Rights Education Study*. QUB and UNICEF.

- Kahraman, P.B. ve Özdemir, H. (2019). Resimli çocuk kitaplarının toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelenmesi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13(27), 64-85.
- Kanat, Ö. (2020). Eğitim fakültelerindeki çocuk edebiyatı dersinin öğretmen adaylarının görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(3), 646-656.
- Karadoğan, U. C. (2019). “Çocuk ve çocukluk” kavramının tarihsel süreçte değerlendirilmesi. *Çocuk ve Medeniyet*, 4(7), 195-226.
- Karaman-Kepenekçi, Y. (2010). An analysis on children’s rights in stories recommended for children in Turkey. *Journal of Peace Education*, 7(1), 65-83.
- Kardeş, S., Banko, Ç., Eren, E., ve Antakyalıoğlu, Ş. (2017). Okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin görüşleri. *Asos Journal*, 5(54), 469-481.
- Kasapoğlu, H. (2013). Okulda değer eğitimi ve hikâyeler. *Milli Eğitim Dergisi*, 43(198), 97-109.
- Kepenekçi, Y. K., ve Aslan, C. (2011). Okulöncesi döneme seslenen kitaplarda çocuk hakları. *ÇOGEM Yayınları*.
- Kim, B. G. (2013). Towards a narrative concept of citizenship: implications for citizenship education as children’s identity-making. *Citizenship Teaching & Learning*, 8(3), 279-293.
- Kozikoğlu, İ. (2018). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk hakları ve çocuk katılım hakkına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal Of Education*, 7(4), 408-427.
- Küçük Biçer, B., Özcebe, H., Güçiz Doğan, B., Haznedaroğlu, D. ve Bertan, M. (2016). Üniversite öğrencileri çocuk haklarını ne kadar biliyor? *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 3, 186-193
- Lambert, V. A., ve Lambert, C. E. (2012). Qualitative descriptive research: An acceptable design. *Pacific Rim international journal of nursing research*, 16(4), 255-256.

Leblebici, H. (2020). Öğretmen adaylarına yönelik insan hakları ve demokrasi eğitimi dersi öğretim programının geliştirilmesi: Sınıf öğretmenliği üzerine bir uygulama. Doktora Tezi. *Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.

Long, S. E. (2017). Children's rights education in the early years: an exploration of the perspectives of undergraduate students. Doctoral dissertation, *Queen's University Belfast*, Ulster.

Maltepe, S. (2013). Aytül Akal'ın öykülerinde çocuk hakları. *Journal of Academic Studies*, 15(58).

Merey, Z. (2012). Türkiye ve ABD'deki ilköğretim okullarında çocukların katılım haklarına yer verilme düzeyinin karşılaştırılması. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 2 (2), 95-119.

Merey, Z., Karatekin, K. ve Kuş, Z. (2012). İlköğretimde vatandaşlık eğitimi: karşılaştırmalı bir çalışma. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32 (3), 795-821

Monoyiou, E., ve Symeonidou, S. (2016). The wonderful world of children's books? Negotiating diversity through children's literature. *International Journal of Inclusive Education*, 20(6), 588-603.

Naeem, M., Gul, F., Asghar, Z., ve Zafar, N. (2019). Human Rights Education İn Pre-Service Teacher Education–Pakistan. *Umt Education Review*, 2(1), 39-61.

Nayır, F. ve Kepenekci, Y. K. (2011). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında çocukların katılım hakları. *İlköğretim Online* , 10 (1) , 160-168 .

Olsson, Å. (2020). Children's rights in swedish teacher education. *Human Rights Education Review*, 3(2), 1-18.

Orr, K., Emerson, L., Lundy, L., Royal-Dawson, L., ve Jimenez, E. (2016). Enabling the exercise of civil and political rights: the views of children. *Save The Children*.

Osler, A. (1994). The un convention on the rights of the child: some implications for teacher education. *Educational Review*, 46, 141-150.

Osler, A., ve Starkey, H. (1994). Fundamental issues in teacher education for human rights: a european perspective. *Journal Of Moral Education*. 23, 349-360.

Özbek, R. ve Köksalan, B. (2012). Öğretmen adaylarının ilköğretim okullarındaki vatandaşlık ve insan hakları uygulamalarına ilişkin görüşleri. *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1 (2)

Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi üniversitesi sosyal bilimler dergisi*, 11(1), 323-343.

Özkan, U. B. (2019). Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi. *Ankara: Pegem Akademi*, 4.

Öztürk, M. ve Giren, S. (2016). Okul öncesi dönemdeki çocuklar için hazırlanan hikâye kitaplarındaki korku ve şiddet öğelerinin incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(4), 2095-2108.

Palani, K. K. (2012). Promoting reading habits and creating literate society. *Researchers world*, 3(2), 90-94.

Pembegül, B. N. (2019). Tübitak Tarafından Çocuklara Yönelik Yayımlanan Popüler Bilim Dergilerinin Çocuk Hakları Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.

Perry-Hazan, L. (2015). Freedom of speech in schools and the right to participation: when the first amendment encounters the convention on the rights of the child. *Byu Educ. & Lj*, 2(4),421.

Perry-Hazan, L. (2021). Students' perceptions of their rights in school: A systematic review of the international literature. *Review of Educational Research*, 91(6), 919-957.

Pro Familia. (2018). *Bedenim Bana Ait*. (4. Baskı). İstanbul: Gergedan Yayınları.

Pujol Valls, M. ve Graell Martín, M. (2023). Children's rights and values in literature for young readers. *Revista complutense de educación*. 34(2),243-252.

Quennerstedt, A. (2019). Educational aims of rights education in primary school—zooming in on teachers and pupils in two classes. *Education 3-13*, 48(5), 611-624.

Quennerstedt, A. (2019). Language use in the teaching of human rights. *Cogent Education*. 6(1).

Quennerstedt, A. (2022). Unicef's Rights Respecting Schools Award as children's human rights education. *Human Rights Education Review*, 5(3), 68-90.

Quennerstedt, A., ve Quennerstedt, M. (2014). Researching children's rights in education: Sociology of childhood encountering educational theory. *British Journal of Sociology of Education*, 35(1), 115-132.

Renting, V. (2019). *Beni Rahat Bırak!* (4.baskı). İstanbul. Yapı Kredi Yayınları.

Reuter, K. ve Druin, A. (2004). Bringing together children and books: an initial descriptive study of children's book searching and selection behavior in a digital library. *Proceedings Of The 67th Asisdtannual Meeting*, 41(1), 339-348.

Rinaldi, C. (2020). The child as citizen: holder of rights and competent. The Reggio Emilia educational experience. *Miscellanea Historico-Iuridica*, 19(1), 11-22.

Sarı, T. (2019). Çocuk Kütüphanelerinde Yer Alan Çocuk Kitaplarının Çocuk Hakları Açısından İncelenmesi: Ankara İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Aydın.

Seggie, F. ve T., Bayyurt, Y. (2017). Nitel Araştırma Yöntemlerine Giriş [Introduction to Qualitative Research Methods]. *Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları (Qualitative Research Method, Technique, Analysis and Approaches)*, 11-22.

Serres, A. (2013). *Çocuk Olmaya Hakkım Var* (1.baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Sidekli, S., Yangın, S. ve Tangülü, Z. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretimi: Öğretmenim Bana Hikaye Anlatır mısın?. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(4).

Sriphachan, S.ve Praphan, K. (2019). Children's rights in Roald Dahl's selected young people's fiction. Doctoral Dissertation. *Mahasarakham University*, Maha Sarakham.

Şensoy, Ö. ve Yıldırım, M.E. (2020), *Haklarını Bilen Çocuklar* (1.baskı). İstanbul: Beta

Yayıncılık.

Şimşek, A. (2004). İlköğretim okulu sosyal bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde hikâye anlatım yönteminin etkililiği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 495-509.

Todres, J., ve Higinbotham, S. (2013). A person's a person: children's rights in children's literature. *Columbia Human Rights Law Review*, 45(1),1-56.

Turan, S. (2011). Masalların çocuk hakları bağlamında çözümlenmesi: her güne bir masal adlı kitap üzerine bir inceleme. Yüksek Lisans Tezi. *Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.

Türkyılmaz, M. (2012). Gençlik romanlarının okuma becerisine etkisi ve değerler aktarımı bakımından incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.

Türkyılmaz, M. ve Kuş, F. (2014). İlköğretim 100 temel eserde çocuk hakları. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 15, 39-63.

Uçuş, Ş. (2013). Çocuk hakları eğitimi programının hazırlanması ve değerlendirilmesi. Doktora Tezi. *Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.

Uçuş, Ş. (2016). Exploring children's perceptions and metaphors on children's rights. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 811-833.

Ulusoy, M. ve Altun, D. (2018). Okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk edebiyatı ve resimli çocuk kitapları ile ilgili metaforları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (67), 1206-1221.

Uzuner, H. (2020). *Küçük Adımlar* (1.baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.

Yazıcıoğlu, A., ve Alkan, V. (2019). Sınıf öğretmenliği öğretmen adaylarının “insan hakları ve demokrasi” kavramı ile ilgili geliştirdikleri metaforlar. *Uluslararası Karamanoğlu Mehmetbey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 63-70.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, A. A. (2017). Okul öncesi dönem çocuk kitaplarında çocuk hakları. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, (13), 88-99.

Yılmaz, N. (2016). *Kırılmayan Hayaller* (1.baskı). İstanbul: Altın Kitap Yayınları.

Yılmaz, O. (2016). Kurgusal nitelikli çocuk kitapları ve karakter eğitimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(3), 311-32.

